

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ, ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

«Η τελική επίλυση του ζητήματος του καθεστώτος του Κοσόβου και οι συνέπειες για την ελληνική ασφάλεια και εξωτερική πολιτική»

“The final resolution of the Kosovo’s question and its implications on the Greek security and foreign policy”

ΤΟΥ

Θεόδωρου Ντάκουλα

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Αρμακόλας

Αθήνα, Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία, τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω, σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Θεόδωρος Ντάκουλας

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ζήτημα του Κοσόβου, παρουσιάζει έναν ιδιαίτερα υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας, ο οποίος ενισχύεται τόσο από καθεστηκυίες αντιλήψεις στην περιοχή όσο και από αντικρουόμενα συμφέροντα λοιπών υποκειμένων του διεθνούς συστήματος. Παρά τη μη οριστική επίλυση του ζητήματος που αφορά στην *de jure* αναγνώρισή του από τη διεθνή κοινότητα και παρά τις όποιες αρνητικές εξελίξεις σηματοδοτούνται σε αυτό από την αδιαλλαξία των εμπλεκόμενων πλευρών κατά καιρούς, διαφαίνεται ότι μια αμοιβαία αποδεκτή διευθέτησή του, δύναται να αποτελέσει ένα ρεαλιστικό σενάριο. Η πραγματοποίηση αυτού του σεναρίου σε κάθε περίπτωση περνάει μέσα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ως εκ τούτου ο ρόλος της Ελλάδας, δύναται να αποβεί ιδιαίτερα ωφέλιμος προς αυτήν την κατεύθυνση. Από την άλλη πλευρά το εν λόγω ζήτημα επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις στη χώρα μας, τόσο στον τομέα της ασφάλειας όσο και στον τομέα της διαμόρφωσης της εξωτερικής της πολιτικής, ενδεχόμενη επίλυσή του ενισχύει την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή και ως εκ τούτου κρίνεται επιβεβλημένη η στενή παρακολούθησή του από τους διαμορφωτές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

SYNOPSIS

The Kosovo's question has a particularly high degree of complexity, reinforced by both perceptions of the region as well as by conflicting interests of other entities in the international system. In spite of the inadequate resolution of the issue regarding "de jure" recognition by the international community and of any negative developments marked by the intolerance of the parties involved from time to time, it seems that a mutually acceptable settlement can be a realistic scenario. The realization of this scenario in any case goes through the European Union and therefore the role of Greece can be very beneficial in this regard. On the other hand, this issue has significant implications for our country, both in the field of security and in the formulation of its foreign policy, its possible resolution enhances security and stability in the region and therefore the Greek foreign policy makers, should follow up on it very closely.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	1
1.2 ΣΚΟΠΟΣ	3
1.3 ΜΕΘΟΔΟΣ - ΔΟΜΗ	3
2. ΚΟΣΟΒΟ – ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	5
2.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	5
2.2 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	5
2.2.1 ΑΠΟ ΤΟΝ 6 ^ο ΕΩΣ ΤΟΝ 19 ^ο ΑΙΩΝΑ Μ.Χ.....	5
2.2.2 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 19 ^ο ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ.....	6
2.2.3 ΤΟ ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ	8
2.3 Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ	9
2.4 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ	11
2.5 ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	13
3. ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΟΣΟΒΟ: ΜΙΑ ΙΔΙΟΤΥΠΗ ΣΧΕΣΗ	15
3.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	15
3.2 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ - ΚΟΣΟΒΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1991 ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	15
3.2.1 Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ.....	15
3.2.2 ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	18
3.2.3 ΑΜΟΙΒΑΙΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΛΑΩΝ.....	19
4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	23
4.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	23
4.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	23
4.2.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	23

4.2.2 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	25
4.2.3 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	26
4.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	28
4.3.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	28
4.3.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	28
4.3.3 ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.....	29
5. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ.....	31
5.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	31
5.2 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ.....	31
5.3 Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ.....	34
5.4 Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ.....	37
5.5 ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ.....	39
5.5.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	39
5.5.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ.....	41
5.5.3 Η ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΩΝ ΔΑΣΜΩΝ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ.....	43
5.5.4 Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ.....	44
6. ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	45
6.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	45
6.2 ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....	46
6.2.1 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ Η ΑΛΒΑΝΙΑ.....	46
6.2.2 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....	48
6.2.3 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑ.....	49
6.2.4 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΡΟΥΜΑΝΙΑ.....	51
6.2.5 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑ.....	53

6.2.6 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ.....	55
6.3 ΑΠΟΤΙΜΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ.....	56
6.4 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	57
7. Η ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	61
7.1 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ	61
7.2 Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ STATUS QUO	63
7.3 Η ΕΠΙΛΥΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ.....	66
7.4 ΕΠΙΛΥΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΕ.....	68
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΧΑΡΤΕΣ	1

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

“Nations are not trapped by their pasts, but events that happened hundreds or even thousands of years ago continue to exert huge influence on present-day politics.”

Francis Fukuyama

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η περιοχή των Βαλκανίων, υπήρξε ανέκαθεν μία ιδιαίτερα ασταθής περιοχή στην νοτιοανατολική πλευρά της Ευρώπης, όπου πολλές φορές οι συγκρούσεις που έλαβαν χώρα σε αυτή, ήρθαν σε αντιδιαστολή με τις επιθυμίες των Μεγάλων Δυνάμεων να ελέγξουν το βαλκανικό πέρασμα, το οποίο αποτελεί απόληξη και «τείχος» προς την Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και τον αρμό της στα στενά που χωρίζουν την Ευρώπη από την Ασία και την Αφρική. Οι αιματηρές συγκρούσεις και οι διαφορές που εμφανίστηκαν στην εν λόγω περιοχή και ιδιαίτερα αυτές που προέκυψαν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων κρατικών οντοτήτων εντός του διεθνούς συστήματος, δικαιολογούν την παράφραση του όρου «βαλκανιοποίηση» η οποία περιγράφει τη διαίρεση και τον κατακερματισμό των Βαλκανίων. (Βερέμης 2016)

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, αποτέλεσε αναμφισβήτητα μια τεκτονικών διαστάσεων αλλαγή του διεθνούς συστήματος, το οποίο μεταβλήθηκε από διπολικό σε μονοπολικό, οδηγώντας πολλούς σημαντικούς αναλυτές να διακηρύξουν την αισιοδοξία τους, ως προς τη σταθερότητα και τη διατήρηση της ισορροπίας σε αυτό. Μάλιστα ο Francis Fukuyama δεν δίστασε να αναφερθεί στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου ως το «τέλος της ιστορίας» όπου η επικράτηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας και του παγκόσμιου καπιταλισμού ήταν δεδομένη. Το μονοπολικό διεθνές σύστημα το οποίο αρχικά προέκυψε, διαφαίνεται ότι θα ήταν ικανό να διατηρήσει ένα σημαντικό βαθμό ισορροπίας σε παγκόσμιο επίπεδο, περιορίζοντας, αν όχι εξαλείφοντας, τις όποιες περιφερειακές εντάσεις.

Παρά τις αρχικές αισιόδοξες προβλέψεις, διαπιστώθηκε από νωρίς ότι το κενό ισχύος (power vacuum) το οποίο είχε δημιουργηθεί, αποτελούσε ικανή

συνθήκη προκειμένου να αναβιώσουν σημαντικοί ανταγωνισμοί διαφορετικής ποιοτικής προέλευσης και έκβασης, με υποκείμενα είτε κράτη είτε διαφορετικές εθνότητες εντός των ίδιων κρατών και οι οποίοι για πολλά χρόνια παρέμεναν σε μεγάλο βαθμό «αδρανοποιημένοι», ενισχύοντας σημαντικά τα φορτία αστάθειας ειδικότερα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.

Ειδικότερα για την περιοχή των Βαλκανίων, ένα ιδιαίτερο σημαντικό στοιχείο του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο παρουσιάζεται με emphaticό τρόπο σε αυτά, είναι ότι μέσω της «ισορροπίας του τρόμου» και της σταθερότητας που ανέλπιστα αυτή προσέφερε, διατηρήθηκε η ισορροπία ισχύος εντός του διεθνούς συστήματος, διατηρώντας τις όποιες τοπικές διενέξεις αν όχι παγωμένες, τουλάχιστον περιορισμένες. Προς επίρρωση των ανωτέρω και με δεδομένο ότι στα Βαλκάνια, σε σχέση με άλλες περιοχές, η διαδικασία της συγκρότησης του έθνους υπήρξε πιο πρόσφατη και λιγότερο σταδιακή ενώ ο φυλετικός εθνικισμός παραμένει ισχυρότερος και η κοινωνία των πολιτών πιο εύθραυστη, (Μαζάουερ 2016, 251) με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου οι όποιες υποβόσκουσες ή περιορισμένες διενέξεις εντός της Γιουγκοσλαβίας, εκτονώθηκαν σε ολέθριες συγκρούσεις. (Γουέσταν 2019, 522)

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι όποιες εξελίξεις λαμβάνουν χώρα στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων τα τελευταία 20 χρόνια, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ένα στάδιο καθυστερημένης ωρίμανσης σε σχέση με τις αντίστοιχες που έλαβαν χώρα στην υπόλοιπη Ευρώπη το πρώτο μισό του προηγούμενου αιώνα. Υπό αυτό το πρίσμα, το ζήτημα του Κοσόβου παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον, καθώς μέσα από αυτό ξετυλίγονται σε μεγάλο βαθμό οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Πέραν των ανωτέρω, η μέχρι και σήμερα μη διευθέτηση του ζητήματος του Κοσόβου και οι διαφορές που υφίστανται ακόμα και μέσα στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του, φανερώνουν την αδυναμία χάραξης και εφαρμογής μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής εκ μέρους της Ένωσης, η οποία παρά τις όποιες θετικές πρωτοβουλίες έχει αναλάβει προς αυτήν την κατεύθυνση, φαίνεται ότι έχει ακόμα πολύ δρόμο να διανύσει.

Όσον αφορά στην Ελλάδα, η οποία εξέλιξη λαμβάνει χώρα στο ζήτημα του Κοσόβου, την επηρεάζει άμεσα, είτε υπό την έννοια ότι οι επιπτώσεις από οποιαδήποτε μεταβολή παρατηρείται στα Βαλκάνια, επηρεάζουν δυνητικά τη σταθερότητα και την ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή, είτε σε ό,τι αφορά στο ζήτημα της Κύπρου, όπως θα αναλυθεί παρακάτω. Μέσα από αυτό το πρίσμα το ζήτημα του Κοσόβου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους διαμορφωτές εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας, ενώ παράλληλα ανακύπτουν μια σειρά ζητημάτων ασφαλείας, τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη.

1.2 ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση του ζητήματος του Κοσόβου και των παραμέτρων οι οποίες επηρεάζουν τόσο τη διαμόρφωση όσο και τις προοπτικές επίλυσης αυτού, καθώς επίσης και οι επιπτώσεις που επιφέρει το εν λόγω ζήτημα στην ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας.

1.3 ΜΕΘΟΔΟΣ - ΔΟΜΗ

Η μέθοδος η οποία θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα εργασία είναι η επαγωγική μέθοδος έρευνας, καθώς θα επιχειρηθεί μέσω της συγκέντρωσης επιμέρους εμπειρικών δεδομένων που σχετίζονται με συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το ζήτημα του Κοσόβου, να οδηγηθούμε σε συμπεράσματα τα οποία εξυπηρετούν τον σκοπό της.

Στο 2^ο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να πραγματοποιηθεί μια πρώτη προσέγγιση με το Κόσοβο, μέσω μίας σύντομης περιγραφής της ιστορίας του, της δημογραφικής του σύνθεσης, της οικονομίας του καθώς και λοιπών στοιχείων, τα οποία θα διευκολύνουν να γίνουν σε κάποιο βαθμό αντιληπτές οι όποιες ιδιαιτερότητες παρουσιάζει.

Στο 3^ο κεφάλαιο θα αναλυθούν οι σχέσεις της χώρας μας με το Κόσοβο και πώς αυτές διαμορφώθηκαν εντός του πλαισίου της βαλκανικής πολιτικής της Ελλάδας, ουσιαστικά από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και σήμερα, ενώ στο 4^ο κεφάλαιο θα αποτυπωθεί το θεσμικό πλαίσιο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και παράλληλα θα πραγματοποιηθεί θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της ασφάλειας.

Στο 5^ο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στο ζήτημα του Κοσόβου και πώς αυτό έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα με τις όποιες θετικές ή αρνητικές εξελίξεις. Αξίζει να τονισθεί ότι η πολυπλοκότητα που παρουσιάζει το εν λόγω ζήτημα, καθιστά την έρευνα του εξόχως δυναμική με αποτέλεσμα να υφίσταται αναγκαιότητα καθορισμού συγκεκριμένης ημερομηνίας ως τελικό σημείο αναφοράς σε οποιαδήποτε εργασία. Στην παρούσα εργασία ως καταληκτική ημερομηνία έχει ορισθεί η 15^η Οκτωβρίου 2019.

Στη συνέχεια, στο κεφάλαιο 6, πραγματοποιείται αναφορά στις διμερείς σχέσεις του Κοσόβου με συγκεκριμένα κράτη, τα οποία είτε επηρεάζουν άμεσα τις εξελίξεις στο Κόσοβο είτε αντιτίθενται στην προοπτική *de jure* αναγνώρισής του. Τέλος, στο κεφάλαιο 7, θα εξετασθούν 3 πιθανά σενάρια για την πορεία του ζητήματος του Κοσόβου τα οποία σε μεγάλο βαθμό εξάγονται από τα συμπεράσματα των προηγούμενων κεφαλαίων και θα γίνει αναφορά στις επιπτώσεις που επιφέρει το κάθε ένα από αυτά στην ασφάλεια και στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας.

2. ΚΟΣΟΒΟ – ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στο παρόν κεφάλαιο κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί μια πρώτη προσέγγιση με το Κόσοβο, η οποία θα περιλαμβάνει μία σύντομη ιστορική αναδρομή, αλλά και διάφορα άλλα στοιχεία τα οποία επί της ουσίας διαμορφώνουν την ίδια την πολιτική κουλτούρα αλλά και την ιδιαιτερότητα αυτού, όπως η δημογραφική του σύνθεση, η οικονομία κ.λπ. Η προσπάθεια προσέγγισης του Κοσόβου, μέσω της μελέτης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του, κρίνεται ως απαραίτητη προκειμένου το υφιστάμενο ζήτημα του Κοσόβου, να δύναται να τοποθετηθεί στο σωστό πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας και ειδικότερα στην περίπτωση που το εν λόγω πλαίσιο επηρεάζεται και διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τα υπόψη χαρακτηριστικά. Η απουσία του σωστού πλαισίου έρευνας, ειδικότερα στην περίπτωση του Κοσόβου, αναμένεται να οδηγήσει την όποια μελέτη γύρω από αυτό σε λανθασμένα συμπεράσματα, που ενδεχομένως θα συγχέονται με παρεμφερή άλλα όχι ίδιες περιπτώσεις.

2.2 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.2.1 ΑΠΟ ΤΟΝ 6^ο ΕΩΣ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ Μ.Χ.

Η ιστορία του Κοσόβου ξεκινάει ήδη από τον 6^ο αιώνα μ.Χ., κατά την περίοδο όπου σερβικές και λοιπές σλαβικές φυλές μετανάστευσαν στην περιοχή. Παρόλο που μέχρι και τον 13^ο αιώνα μ.Χ. δεν υφίστανται επαρκή επιστημονικά στοιχεία τόσο για την πολιτική όσο και τη δημογραφική σύσταση του Κοσόβου, αποτελεί γεγονός ότι στη συγκεκριμένη περιοχή, όπως και σε άλλες περιοχές της βαλκανικής εκείνη την περίοδο, εμφανίστηκε μια εξάπλωση του σλαβικού στοιχείου και πολιτισμού. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ακόμα, από μια συνεχής εναλλαγή της κυριαρχίας του Κοσόβου από τους Βυζαντινούς και τους Βούλγαρους, ενώ προς το τέλος του 12^{ου} αιώνα μ.Χ., ο βασιλιάς της Σερβίας Νεμάνια (Nemanja) εκμεταλλευόμενος την αδυναμία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, κατέλαβε τη σημερινή περιοχή του Κοσόβου, μετατρέποντάς τη σε κέντρο του σερβικού κράτους.

Σημείο σταθμός στην ιστορία του σερβικού βασιλείου, το οποίο είχε παρουσιάσει ξεχωριστή άνθηση κατά την περίοδο όπου βασιλιάς του διετέλεσε ο Στέφανος Ντούσαν (King Stefan Dusan) από το 1331 έως το 1355 μ.Χ., υπήρξε η μάχη που έλαβε χώρα στις 28 Ιουνίου 1389, στην περιοχή Κόσοβο Πόλιε (Kosovo Polje) κατά την οποία ο σερβικός στρατός ηττήθηκε από τον στρατό της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η σημασία της μάχης αυτής έγκειται στο γεγονός, ότι έχει εντυπωθεί στο συλλογικό υποσυνείδητο των Σέρβων, ως η αποφασιστική μάχη η οποία οδήγησε στα 400 χρόνια υποδούλωσής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, «ιεροποιώντας» την περιοχή του Κοσόβου, υπό μία έννοια κατ' αντιστοιχία με την «ιεροποίηση» της Κωνσταντινούπολης από τους Έλληνες.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, της αρχής της μετάλλαξης της δημογραφικής σύνθεσης του Κοσόβου, η οποία εν πολλοίς έλαβε χώρα την τρέχουσα περίοδο. Σύμφωνα με Σέρβους ιστορικούς η αποτυχημένη προσπάθεια των Αυστριακών με τη βοήθεια των Σέρβων να καταλάβουν το Κόσοβο από τους Οθωμανούς το 1737, είχε ως αποτέλεσμα από τη μία πλευρά τη δημιουργία μεγάλου κύματος Σέρβων προσφύγων, στην προσπάθειά τους να αποφύγουν την οργή των Τούρκων και από την άλλη πλευρά την παράλληλη μετανάστευση Αλβανών στην περιοχή¹.

2.2.2 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 19^ο ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

Η περίοδος από την έναρξη του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, χαρακτηρίζεται από μία σειρά γεγονότων τα οποία άλλοτε επηρέαζαν άμεσα και άλλοτε έμμεσα την περιοχή του Κοσόβου και το καθεστώς που επικρατούσε σε αυτό. Τα παραπάνω γεγονότα, οδηγούσαν σε μια σειρά μεταβολών τόσο στο εγγύς όσο και στο περιφερειακό περιβάλλον του Κοσόβου επηρεάζοντας μια πληθώρα μεταβλητών, οι οποίες σχετίζονταν με τη διαμόρφωση του καθεστώτος του.

Η επιγραμματική αναφορά σε συγκεκριμένες ημερομηνίες κλειδιά στην εξέλιξη του καθεστώτος του Κοσόβου, είναι ικανή προς επίρρωσή των ανωτέρω. Η

¹ Σύμφωνα με άλλους ιστορικούς, η αρχή της εν λόγω μετάλλαξης της δημογραφικής σύνθεσης του Κοσόβου ξεκίνησε πολύ νωρίτερα, ενώ η εξέλιξή της πραγματοποιήθηκε βαθμιαία.

πλήρης αυτονομία της Σερβίας, η οποία επιτεύχθηκε το 1833, κατόπιν συμφωνίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ύστερα από πιέσεις της Ρωσίας, δεν οδήγησε σε ανάλογη αυτονομία του Κοσόβου, το οποίο παρέμεινε υπό οθωμανική κυριαρχία. Ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος του 1877 – 1878 και η Συμφωνία του Αγίου Στεφάνου που ακολούθησε (1878), είχαν ως αποτέλεσμα την προσάρτηση από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, περιοχών του Κοσόβου αλλά και το σχηματισμό της Λίγκας του Πρίζρεν (League of Prizren), μιας πολιτικής οργάνωσης με σκοπό την ένωση του συνόλου των περιοχών που κατοικούντο από Αλβανούς σε μία επαρχία, εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατόπιν απόφασης του Συμβουλίου του Βερολίνου, το οποίο έλαβε χώρα το 1878, η Σερβία και το Μαυροβούνιο επέστρεψαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία τις περιοχές όπου κατοικούσαν Αλβανοί.

Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων του 1912 – 13, η Σερβία και το Μαυροβούνιο κατέλαβαν το Κόσοβο, για να αποχωρήσουν από αυτό κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ύστερα από την πίεση των Αυστρο-Ούγγρων και των Βούλγαρων συμμάχων τους. Η νίκη των δυνάμεων της Αντάντ και η πτώση της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας, οδήγησαν μεταξύ άλλων στη δημιουργία του Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων. Οι Σέρβοι, στην προσπάθειά τους να κυριαρχήσουν στο νεοσύστατο βασίλειο, επιχείρησαν μια μεγάλη επιχείρηση εποικισμού Σέρβων στο Κόσοβο, που αποσκοπούσε στην αλλοίωση της υφιστάμενης εθνοτικής πλειοψηφίας των Αλβανών στην περιοχή.

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, βρήκε το Κόσοβο με τα σημερινά του σύνορα, ως μία αυτόνομη επαρχία της Σερβίας, εντός της Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας². Η αυτονομία όμως του Κοσόβου μέχρι και το 1966 υπήρξε κατ' επίφαση, καθώς βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία της Σερβίας, ενώ οι όποιες προσπάθειες του Τίτο από το 1966, να άρει την όποια καταπίεση ασκούσε η Σερβία στον αλβανικής καταγωγής πληθυσμό του Κοσόβου, υπήρξαν ανεπαρκείς. Έτσι το 1968, οι διαμαρτυρίες που εκδηλώθηκαν από πλευράς των Αλβανών σε ολόκληρο το Κόσοβο και οι οποίες αποσκοπούσαν στην απόκτηση καθεστώτος αυτονομίας και πλήρους ισονομίας με τη Σερβία, είχαν ως

² Οι έξι Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες που αποτελούσαν τη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ήταν η Σ.Δ. Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, η Σ.Δ. Κροατίας, η Σ.Δ. Μαυροβουνίου, η Σ.Δ. Σλοβενίας, η Σ.Δ. Σερβίας και η Σ.Δ. Μακεδονίας. Η Σερβία περιείχε δύο Σοσιαλιστικές Αυτόνομες Επαρχίες, τη Σ.Α.Ε. Βοϊβοντίνας και τη Σ.Α.Ε. Κοσσυφοπεδίου

αποτέλεσμα τη βίαιη καταστολή τους από τη Σερβική Αστυνομία και τον Στρατό και τον θάνατο πολλών διαδηλωτών.

Τέλος το νέο Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας, το οποίο υιοθετήθηκε το 1974, παρόλο που σε πολλούς τομείς αναγνώριζε ένα *de facto* καθεστώς αυτονομίας στο Κόσοβο επιτρέποντας στους Αλβανούς να κατέχουν σημαντικές θέσεις στην τοπική κυβέρνηση και την οικονομία, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των αιτημάτων για πλήρη αυτονομία και απόκτηση καθεστώτος αντίστοιχου με τις λοιπές λαϊκές δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας. Η συνεχής αύξηση του αλβανικού εθνικισμού, καθώς και η παράλληλα διάχυτη στην μειοψηφούσα σερβική κοινότητα του Κοσόβου αντίληψη περί «αλβανοποίησης» αυτού, σε συνδυασμό με την διαρκώς μεταλλασσόμενη δημογραφική του σύσταση, είναι στοιχεία τα οποία θα αποτελέσουν μεταξύ άλλων, σημαντικούς καταλύτες στα γεγονότα που ακολούθησαν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

2.2.3 ΤΟ ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

Η περίοδος που ακολούθησε τον θάνατο του Τίτο, χαρακτηρίστηκε από σημαντικές διαμάχες στο εσωτερικό των γιουγκοσλαβικών ελίτ, ως αποτέλεσμα της αποτυχίας του αποκεντρωτικού πολιτικού συστήματος το οποίο είχε δημιουργήσει, στην προσπάθειά του να ελέγξει τις σημαντικές διαφορές που υφίσταντο στο εθνοτικά και πολιτικά ετεροβαρές κράτος της Γιουγκοσλαβίας. Από τη μία πλευρά υπήρχε η διατήρηση αν όχι η ενίσχυση του στοιχείου του εθνικισμού μεταξύ των Αλβανών του Κοσόβου και από την άλλη ο φόβος των Σέρβων, ότι οι Αλβανοί επιδίωκαν την απόσχισή του από τη Γιουγκοσλαβία. Είναι γεγονός ότι πριν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, αυτό που επεδίωκαν οι κομμουνιστές Κοσοβάροι, ήταν η απόκτηση καθεστώτος λαϊκής δημοκρατίας εφάμιλλου των υπολοίπων, εντός του γιουγκοσλαβικού κράτους. (Malcolm 1999)

Απότοκο του εκρηκτικού κλίματος που επικρατούσε στην περιοχή, ήταν το ξέσπασμα σημαντικού αριθμού διαδηλώσεων που κατέληγαν σε βίαιες συγκρούσεις με την αστυνομία και τον στρατό, διογκώνοντας όλο και περισσότερο το χάσμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Εν μέσω ενός τέτοιου εχθρικού κλίματος μεταξύ Σέρβων και Αλβανών του Κοσόβου, ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στις 24 Απριλίου 1987, απηύθυνε μια ομιλία στους πρώτους προσπαθώντας να

εμψυχώσει το πατριωτικό τους φρόνημα, κατά πολλούς αναλυτές για ίδια πολιτικά οφέλη. Οι ρυθμίσεις που συμπεριλήφθηκαν στο Σύνταγμα της Σερβίας το 1989, με τις οποίες περιορίζονταν σημαντικά δικαιώματα των Αλβανών του Κοσόβου και κατ' επέκταση η ίδια η αυτονομία του, ουσιαστικά ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Πάνω από 100.000 Αλβανοί οι οποίοι συμμετείχαν στην κυβέρνηση, την αστυνομία, σε διάφορες επιχειρήσεις, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα κ.λπ., αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις δουλειές τους και να αντικατασταθούν από Σέρβους, ενώ η καταπίεση και οι αυθαιρεσίες της Αστυνομίας εναντίον των Αλβανών, συνεχίστηκαν με αυξανόμενους ρυθμούς. Οι Αλβανοί στην προσπάθειά τους να απαντήσουν στη νέα μορφή καταπίεσης εκ μέρους των Σέρβων και παρά την έλλειψη σημαντικών πόρων, προχώρησαν στη σύσταση δικών τους παράλληλων πολιτικών και κοινωνικών θεσμών, όπως σχολεία, νοσοκομεία, κλινικές κ.λπ.

Με την απόσχιση της Κροατίας και της Σλοβενίας, κατέστη εμφανές στους Αλβανούς του Κοσόβου, ότι η παραμονή τους εντός των κόλπων της ελεγχόμενης από τους Σέρβους Γιουγκοσλαβίας, δεν αποτελούσε μια βιώσιμη και ρεαλιστική λύση. Έτσι στις 19 Οκτωβρίου 1991, διεξήχθη δημοψήφισμα το αποτέλεσμα του οποίου οδήγησε το κοινοβούλιο του Κοσόβου στο να ανακηρύξει την ανεξαρτησία της περιοχής. Τα επόμενα χρόνια χαρακτηρίστηκαν από μια συνεχή διελκυστίνδα ισχύος μεταξύ της Σερβίας και του Κοσόβου, στην προσπάθεια της μεν πρώτης αρχικά να διατηρήσει την κυριαρχία της και στη συνέχεια να υποβαθμίσει την όποια προσπάθεια της δεύτερης για ανεξαρτητοποίηση, του δε Κοσόβου να προσπαθήσει να κεφαλαιοποιήσει τις όποιες διπλωματικές του επιτυχίες, αρχικά προς μια *de facto* και στη συνέχεια και *de jure* αναγνώριση του ως ανεξάρτητο κράτος, από τη διεθνή κοινότητα.

2.3 Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

Πέραν της ιστορικής προσέγγισης του Κοσόβου, η μελέτη της δημογραφικής σύνθεσης του Κοσόβου και της εξέλιξής της με το πέρασμα των αιώνων και ιδιαίτερα η διαμόρφωσή της τον τελευταίο αιώνα, αποτελεί σε κάθε περίπτωση ένα εξόχως χρήσιμο εργαλείο, το οποίο δύναται να συνδράμει την απάντηση καίριων ερωτημάτων που άπτονται σε γενικότερες συμπεριφορές, οι

οποίες έχουν ως υποκείμενα τόσο τους ίδιους τους κατοίκους όσο και κρατικές οντότητες. Αυτό δύναται να συμβεί γιατί η μετεξέλιξη και η εθνοτική μετάλλαξη του πληθυσμού της περιοχής, σε κάθε περίπτωση αποτελεί τουλάχιστον για τη σερβική πλευρά αποτέλεσμα μιας προσπάθειας «αλβανοποίησης» του Κοσόβου η οποία συντελέστηκε εις βάρος της σερβικής κοινότητας και ως εκ τούτου οποιαδήποτε μέτρο λήφθηκε στη συνέχεια εκ μέρους της σερβικής πλευράς, λήφθηκε προκειμένου να ανασχέσει αυτήν την εξέλιξη.

Είναι γεγονός ότι ο βαθμός αξιοπιστίας των όποιων προσπαθειών μέτρησης του πληθυσμού του Κοσόβου, ιδιαίτερα τον 19^ο αιώνα, δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων κυρίως όσον αφορά στην εθνοτική σύσταση του πληθυσμού. Εντούτοις σύμφωνα με μια αυστριακή στατιστική καταγραφή, που πραγματοποιήθηκε το 1899, οι Αλβανοί του Κοσόβου ανέρχονται στο 47,88% του πληθυσμού, έναντι 43,7% των Σέρβων. Με το πέρασμα του χρόνου η ισχνή αρχικά πλειοψηφία υπέρ των Αλβανών άρχισε να διευρύνεται. Έτσι στο πρώτο δημοψήφισμα που πραγματοποιήθηκε το 1948, οι Αλβανοί ανέρχονται στο 68,46% έναντι μόλις 23,62% των Σέρβων στην περιοχή. Το 1981 το ποσοστό των Αλβανών μεγαλώνει ακόμα περισσότερο, φτάνοντας στο 77,42%, ενώ των Σέρβων πέφτει στο 13,2%.

Η απογραφή του πληθυσμού που έλαβε χώρα από 1 έως 15 Απριλίου 1991, σε ολόκληρη την περιοχή του Κοσόβου, παρά τη μη συμμετοχή των Αλβανών οι οποίοι επιχείρησαν να το μπούκοτάρουν³, αποδεικνύει τη συνεχόμενη αύξηση του αλβανικού πληθυσμού με την παράλληλη μείωση του σερβικού στοιχείου στην περιοχή. Σε ένα σύνολο πληθυσμού που ανήρχετο σε 1.956.196 κατοίκους, το 81,6% αποτελείτο από Αλβανούς και μόλις το 9,9% από Σέρβους, (Brunborg 2002, 9). Τέλος στην απογραφή του 2011, όπου με τη σειρά τους οι Σέρβοι του Κοσόβου δεν πήραν μέρος, το αλβανικό στοιχείο αποτελούσε το 92,9% του πληθυσμού έναντι μόλις 1,5% των Σέρβων. (CIA n.d.) (Χάρτης 1)

³ Προκειμένου να άρει τις επιπτώσεις στα αποτελέσματα της απογραφής από το εν λόγω μπούκοτάζ, η στατιστική υπηρεσία της Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας, υπολόγισε τον αλβανικό πληθυσμό σε σχέση με τον καταμετρηθέντα πληθυσμό στην απογραφή του 1981, λαμβάνοντας υπόψη και τις όποιες πληθυσμιακές μεταβολές έλαβαν χώρα κατά την περίοδο 1981-1991.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των Σέρβων του Κοσόβου, διαμένουν στο βόρειο τμήμα αυτού, βόρεια του ποταμού Ίμπαρ όπου κατά πολλούς αποτελεί εκτός από γεωγραφικό όριο και εθνολογικό σύνορο της περιοχής.

2.4 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

Πέραν από την ιστορική προσέγγιση του Κοσόβου και τη σύντομη περιγραφή της δημογραφικής σύστασης αυτού, η μελέτη των οικονομικών δεικτών όπως αυτές καταγράφονται από διάφορους διεθνείς οργανισμούς και ειδικότερα από την Παγκόσμια Τράπεζα, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους και μια εκ των ων ουκ άνευ συνθήκη, στην όποια προσπάθεια ολιστικής προσέγγισης του ζητήματος του Κοσόβου. Οι διάφοροι οικονομικοί δείκτες, οι οποίοι χρησιμοποιούνται, δύναται εκτός από οικονομικά στοιχεία να αποτυπώσουν και συγκεκριμένες πολιτικές, ενώ σε κάθε περίπτωση μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο συγκεκριμένων πολιτικών επιλογών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Από το 2008 και μέχρι σήμερα, το Κόσοβο έχει παρουσιάσει μία αξιοσημείωτη κινητικότητα σε ότι αφορά στην προσπάθεια ένταξής του σε διάφορους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς. Έτσι τον Ιούνιο του 2009, προσχώρησε στην Παγκόσμια Τράπεζα και στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το 2012 αποτέλεσε μέλος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (European Bank for Reconstruction and Development) και το 2013 μέλος της Αναπτυξιακής Τράπεζα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το 2016 πραγματοποιήθηκαν διαπραγματεύσεις μεταξύ της ΕΕ και του Κοσόβου για τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΣΣΣ), οι οποίες επικεντρώθηκαν στην απελευθέρωση του εμπορίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, το 2014, σχεδόν το 60% των επιλέξιμων για δασμούς εισαγωγών στο Κοσσυφοπέδιο ήταν προϊόντα της ΕΕ.

Αν και η οικονομία του Κοσόβου, έχει παρουσιάσει σημαντική πρόοδο ως μία οικονομία μετάβασης⁴ και διατηρώντας σχετική μακροοικονομική σταθερότητα,

⁴ Με τον όρο «Οικονομία μετάβασης» νοείται η οικονομία η οποία αλλάζει από κεντρικά κατευθυνόμενη σε μία οικονομία της αγοράς, με βάση τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης. Οι υπό μετάβαση οικονομίες υφίστανται οικονομική φιλελευθεροποίηση, όπου πλέον οι δυνάμεις της αγοράς καθορίζουν τις τιμές και όχι μία κεντρική κυβέρνηση και οι φραγμοί στο

εντούτοις εξακολουθεί να παραμένει σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη από τη διεθνή κοινότητα και τη διασπορά σε θέματα παροχής οικονομικής και τεχνικής υποστήριξης. Το ύψος των εμβασμάτων τα οποία προέρχονται από το εξωτερικό (κυρίως από τη Γερμανία, την Ελβετία και τις σκανδιναβικές χώρες), υπολογίζεται ότι αντιστοιχούν στο 17% του ΑΕΠ του Κοσόβου, ενώ αντίστοιχα οι δωρεές που προέρχονται από διεθνή βοήθεια, υπολογίζονται στο 10% του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας, στην αναφορά της για την οικονομία του Κοσόβου, μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι «παρόλο που η οικονομική ανάπτυξη του Κοσόβου υπερέβη τις γειτονικές της χώρες και ήταν σε μεγάλο βαθμό περιεκτική, δεν αρκούσε για να μειωθούν σημαντικά τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας, ιδίως για τις γυναίκες και τη νεολαία ή να αντιστραφεί η υψηλή τάση μετανάστευσης. Το μοντέλο ανάπτυξης του Κοσόβου, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα εμβάσματα για την τροφοδότηση της εγχώριας κατανάλωσης, ενώ μόλις πρόσφατα υφίσταται μετατόπισή στους τομείς των επενδύσεων και των εξαγωγών». (The World Bank n.d.)

Οι πολίτες του Κοσόβου, είναι οι δεύτεροι πιο φτωχοί πολίτες στην Ευρώπη μετά τους κατοίκους της Μολδαβίας, με κατά κεφαλήν ΑΕΠ της τάξης των 10.400\$ για το έτος 2017. Επιπρόσθετα η ανεργία το 2017 βρισκόταν στο 33%, με την ανεργία των νέων να ανέρχεται στο τρομακτικό 60%. Το τελευταίο στοιχείο είναι εξόχως σημαντικό, καθόσον με δεδομένο ότι το Κόσοβο είναι μία χώρα όπου ο Μ.Ο ηλικίας είναι τα 26 χρόνια, τόσο μεγάλος δείκτης ανεργίας ευνοεί τη μετανάστευση και την αδήλωτη εργασία.

Μελετώντας πιο προσεκτικά τα διατιθέμενα οικονομικά στοιχεία του Κοσόβου, παρατηρείται ότι, για την περίοδο από το 2009 έως το 2017 παρουσίαζε ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, της τάξεως του 3,5% κατά μέσο όρο. Ειδικότερα το 2015 το ΑΕΠ του Κοσόβου ανερχόταν στα 18.16 δισεκατομμύρια δολάρια, το 2016 στα 18.99 δισεκατομμύρια δολάρια ενώ για το 2017, που είναι η τελευταία χρονιά για την οποία παρατίθενται στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα, το ΑΕΠ ανήλθε στα 19.6 δισεκατομμύρια δολάρια, καθιστώντας τη χώρα στην 151^η θέση στην

εμπόριο αίρονται. Επιπλέον διευκολύνουν την ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων και πόρων και τη δημιουργία ενός χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο στηρίζει τη μετακίνηση εργατικού δυναμικού και κεφαλαίου από τον κρατικό προς τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας.

παγκόσμια κατάταξη. Από την άλλη πλευρά το δημόσιο χρέος του Κοσόβου εμφανίζει κι αυτό μια άνοδο από 19.4% του ΑΕΠ το 2016 στο 21.2% του ΑΕΠ το 2017, κατατάσσοντας τη χώρα στην 186^η θέση παγκοσμίως.

Όπως είναι αναμενόμενο για μία χώρα η οποία τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να χαράξει την πορεία της στο διεθνές στερέωμα και να ορθοποδήσει οικονομικά, το σύνολο των εισαγωγών υπερτερούν κατά πολύ το αντίστοιχο των εξαγωγών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το έτος 2017, οι εισαγωγές ανήλθαν στο ποσό των 3.223 δισεκατομμυρίων δολαρίων ενώ οι εξαγωγές για το ίδιο έτος ανήλθαν μόλις στα 428 εκατομμύρια δολάρια, καθιστώντας αρνητικό το εμπορικό ισοζύγιο. Από το σύνολο των εισαγωγών το 12.4% προήλθε από τη Γερμανία, το 12.3% από τη Σερβία, το 9,6% από την Τουρκία, το 9,1% από την Κίνα, το 6.4% από την Ιταλία, το 5.1% από τη Βόρεια Μακεδονία, το 5% από την Αλβανία και ένα ποσοστό της τάξης του 4.4% από την Ελλάδα. Αντίστοιχα για τις εξαγωγές το 16% είχαν προορισμό την Αλβανία, το 14% την Ινδία, το 12.1% τη Βόρεια Μακεδονία, το 10.6% τη Σερβία, το 5.6% την Ελβετία και το 5.4% τη Γερμανία.

2.5 ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Πέραν των οικονομικών δεικτών, μέρος των οποίων παρουσιάστηκε παραπάνω, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μελέτη λοιπών δεικτών όπως του Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς (Corruption Perception Index - CPI) και του Παγκόσμιου Βαρόμετρου Διαφθοράς (Global Corruption Barometer – GCB),⁵ για το Κόσοβο.

⁵ Οι δείκτες CPI και GCB είναι δύο από τους Διεθνείς Δείκτες Συγκριτικής Αξιολόγησης (International Benchmarking Indexes) του οργανισμού Transparency International (TI). Ο δείκτης CPI βαθμολογεί και κατατάσσει τις χώρες με βάση το πόσο διεφθαρμένος πιστεύεται ότι είναι ο δημόσιος τομέας αυτών. Επί της ουσίας βασίζεται μόνο σε αντιλήψεις, επειδή δεν υπάρχει ένας εύλογος τρόπος για να αξιολογήσει τα απόλυτα επίπεδα διαφθοράς στις χώρες στη βάση καθαρά εμπειρικών δεδομένων. Πρόκειται για συνδυασμό από έρευνες και αξιολογήσεις διαφθοράς, που έχουν συλλεχθεί από μια ποικιλία φημισμένων οργανισμών/ιδρυμάτων και αντανακλά τις απόψεις των παρατηρητών από όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και ειδικών, οι οποίοι ζουν και εργάζονται στις χώρες που αξιολογούνται. Ο CPI είναι ο πιο ευρέως χρησιμοποιούμενος δείκτης διαφθοράς παγκοσμίως. Μεταξύ άλλων συλλέγει πληροφορίες σχετικά με τις διοικητικές και πολιτικές εκφάνσεις της διαφθοράς, ενώ σε γενικές γραμμές, οι έρευνες και οι αξιολογήσεις που χρησιμοποιούνται για να καταρτίσουν το δείκτη, περιλαμβάνουν ερωτήσεις σχετικά με τη δωροδοκία των δημόσιων αξιωματούχων, επιστροφές από δημόσιες συμβάσεις, υπεξαιρέσεις δημόσιων πόρων και ερωτήσεις που ενισχύουν τη δύναμη και την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα. Το Παγκόσμιο Βαρόμετρο Διαφθοράς (Global Corruption Barometer – GCB) είναι η μεγαλύτερη έρευνα που έχει γίνει ποτέ

Όσον αφορά στον CPI, το 2017 το Κόσοβο είχε βαθμολογία 39 και κατάταξη στην 85η θέση μεταξύ 180 χωρών. Το 2016 είχε CPI 33 και κατετάγη στην 95^η θέση μεταξύ 176 χωρών, ενώ το 2015 είχε τη χαμηλότερη βαθμολογία μεταξύ των χωρών των Βαλκανίων με βαθμολογία 33 και παγκόσμια κατάταξη 103. Σε γενικές γραμμές η επίδοσή του σε επίπεδα διαφθοράς είναι από τις χαμηλότερες στην περιοχή των Βαλκανίων με μια μικρή βελτίωση τα τη διετία 2016 - 2017 με τον Μέσο Όρο (Μ.Ο.) να είναι 39 για το 2017 και κατάταξη 85 σε 180 χώρες. Γενικά, σύμφωνα με τον εν λόγω δείκτη το Κόσοβο χαρακτηρίζεται ως μια χώρα με εκτεταμένη διαφθορά, η οποία μαζί με τις Μολδαβία, Αλβανία και Βοσνία – Ερζεγοβίνη κατέχει τις τελευταίες θέσεις στην περιοχή των Βαλκανίων, ως αρκετά διεφθαρμένη.

Οι τιμές του GCB για το Κόσοβο στους διάφορους τομείς που αξιολογήθηκαν κυμαίνονται από 1,6 έως 4,2. Οι πιο διαφανείς τομείς είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις (1,6), ακολουθούν η Θρησκεία (2,0) και οι ΜΚΟ (2,3). Στη συνέχεια ακολουθούν τα ΜΜΕ (3,0), η Αστυνομία (3,1), το Εκπαιδευτικό Σύστημα και οι Δημόσιες Υπηρεσίες με (3,3), οι Ιδιωτικές Επιχειρήσεις (3,5), το Κοινοβούλιο (3,9), το Σύστημα Υγείας (4,0) τα πολιτικά κόμματα (4,2) και τέλος με τα μεγαλύτερα ποσοστά διαφθοράς ο δικαστικός τομέας (4,3) το οποίο είναι το 2^ο μετά τη Βουλγαρία με τη χειρότερη επίδοση στις χώρες των Βαλκανίων.

Οι βαθμολογίες στους διάφορους τομείς του GCB για το Κόσοβο το 2016 δίνουν έναν Μ.Ο στο 3,2, καταδεικνύοντας ότι η αίσθηση των πολιτών έρχεται σε απόλυτη αρμονία με τις τιμές του CPI, κάτι το οποίο μεταφράζεται στο ότι οι πολίτες εκφράζουν την αίσθηση - αντίληψη ότι απαιτούνται σημαντικά βήματα ακόμα για την πάταξη της διαφθοράς.

παγκοσμίως, η οποία ανιχνεύει, αναλύει και αξιολογεί την κοινή γνώμη σε ό,τι αφορά στη διαφθορά στο δημόσιο και τον ιδιωτικό. Στην μέτρηση του GCB-2013 συμμετείχαν 114.000 πολίτες από 107 χώρες σε όλο τον κόσμο. Ο GCB εκτιμά την αντίληψη για τη διαφθορά σε 12 κύριους θεσμούς (τομείς/οργανισμούς) σε κάθε χώρα σε μία κλίμακα από το 1 (Υψηλή Διαφάνεια) μέχρι το 5 (Υψηλή Διαφθορά), σύμφωνα με την αντίληψη των πολιτών και όχι ειδικών και επιπλέον αξιολογεί σε ποσοστά επί τοις % τους ανθρώπους οι οποίοι δωροδότησαν για να τύχουν προσοχής από τους παρόχους υπηρεσιών.

3. ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΟΣΟΒΟ: ΜΙΑ ΙΔΙΟΤΥΠΗ ΣΧΕΣΗ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ Ελλάδας και Κοσόβου, αν και θα μπορούσε από μόνη της να αποτελεί αντικείμενο μιας ξεχωριστής εργασίας, εντούτοις κρίνεται σκόπιμο να μελετηθεί έστω και περιληπτικά στο παρόν κεφάλαιο, καθόσον η αποτίμηση αυτής, αποτελεί προφανέστατα μια εξόχως σημαντική μεταβλητή στην αναζήτηση του βαθμού επίδρασης που δυνητικά αναμένεται να έχει μια οποιαδήποτε μορφή επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου τόσο στην εξωτερική πολιτική όσο και στην ασφάλεια της χώρας μας. Η συγκεκριμένη μελέτη της σχέσης των δύο χωρών σε βάθος, σε συνδυασμό με τη διεξοδική διερεύνηση των ιδιαιτεροτήτων που εξ ορισμού υφίστανται και οι οποίες θα επιχειρηθεί να αναλυθούν, αποτελεί σε κάθε περίπτωση, απαραίτητο εφόδιο σε κάθε ερευνητή, ο οποίος επιχειρεί να εξετάσει τις αλληλεπιδράσεις σε διμερές επίπεδο, οποιασδήποτε μεταβολής του υφιστάμενου status quo. Λόγω του περιορισμού της έκτασης της εργασίας, θα πραγματοποιηθεί μία σύντομη αναφορά στη στάση της Ελλάδας απέναντι στο Κόσοβο από το 1991 μέχρι και τις μέρες μας, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χρονική περίοδο, αλλά και λοιπές μεταβλητές, όπως η σχέση της χώρας μας με τη Σερβία, ο υφιστάμενος φόβος της χώρας μας από την τουρκική επεκτατικότητα στα Βαλκάνια αλλά και η γενικότερη αντίληψη που έχουν οι Έλληνες για το Κόσοβο στο βαθμό που αυτή δύναται να επηρεάσει την ελληνική εξωτερική πολιτική.

3.2 ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ - ΚΟΣΟΒΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1991 ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

3.2.1 Η ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΚΟΣΟΒΟ

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, προκάλεσε τεκτονικές αλλαγές στο υποσύστημα της ΝΑ Ευρώπης και ειδικότερα σε αυτό της βαλκανικής χερσονήσου. Εντός της ιστορικής πραγματικότητας της λεγόμενης «ισορροπίας του τρόμου» και όσον αφορά στο υπόβαθρο των βαλκανικών σχέσεων, υφίστανται ανέκαθεν συγκεκριμένοι συσχετισμοί στρατιωτικής, πολιτικής και οικονομικής

ισχύος με παγιωμένες αντιλήψεις περί των συσχετισμών αυτών, τόσο στους διαμορφωτές εξωτερικής πολιτικής των χωρών αυτών όσο και στην κοινή γνώμη. (Βαλντέν 2003, 419) Η «πτώση της σιδηράς κουρτίνας» με την παταγώδη κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, δεν θα μπορούσε παρά να ανατρέψει του υφιστάμενους συσχετισμούς, διαταράσσοντας τις υφιστάμενες ισορροπίες ισχύος στην περιοχή και προκαλώντας αίσθημα αβεβαιότητας. Η Ελλάδα, η μόνη χώρα (πλην της Τουρκίας) η οποία άνηκε στη βορειοατλαντική συμμαχία, αν και επί της ουσίας βρίσκεται στο «στρατόπεδο των νικητών», καθώς οι κομμουνιστικές χώρες στην περιφέρειά της καταρρέουν η μία μετά την άλλη, τα πρώτα χρόνια διακατέχεται από ένα είδος εσωστρέφειας, επιφυλακτικότητας και ασαφούς πολιτικού προσανατολισμού, ως απότοκο της επικρατούσας «ρευστότητας» βορείως των συνόρων της, χωρίς να παραβλέπεται η πολιτική αστάθεια και οικονομική κρίση που επικρατούσαν στο εσωτερικό της. Έτσι οι όποιες εξελίξεις βορείως των συνόρων της προκαλούν ανασφάλεια και σπασμωδικές αντιδράσεις, ενώ «ένα κύμα εθνικισμού σαρώνει τη χώρα».⁶ (Βαλντέν 2003, 408)

Η εσωστρέφεια της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στα Βαλκάνια, αρχίζει τη βαθμιαία μετάλλαξη της από το 1995, οπότε και η Ελλάδα υιοθετώντας μια πιο πολύπλευρη και εξωστρεφή εξωτερική πολιτική, προσπαθεί να «πάψει να αποτελεί μέρος του προβλήματος των Βαλκανίων». Μέσω της αξιοποίησης του ρόλου της ως μέλος τόσο της ΕΕ όσο και του ΝΑΤΟ και εργαλειοποιώντας τις εντυπωσιακές ελληνικές επιδόσεις της στην οικονομία, επιχειρεί αφενός να στηρίξει τον δυτικό προσανατολισμό των χωρών των Βαλκανίων, αφετέρου να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στις όποιες εξελίξεις μέσω της ανάπτυξης σημαντικών οικονομικών δεσμών μεταξύ τους.

Η κρίση του Κοσόβου επί της ουσίας, ξέσπασε την περίοδο όπου η ελληνική εξωτερική πολιτική είχε πραγματοποιήσει αυτήν τη μεταστροφή, δημιουργώντας ένας είδος σχετικής ανάσχεσης στην περαιτέρω υλοποίησή της. Παρόλα αυτά και ενώ κατά τα έτη 1996-1999 «η Αθήνα εξακολουθεί να διατηρεί θερμές σχέσεις με το καθεστώς Μιλόσεβιτς» (Βαλντέν 2003, 414), εντούτοις η

⁶ Είναι προφανές ότι μεταξύ άλλων, η εθνικιστική έξαρση που παρουσιάζεται στην Ελλάδα τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990, τροφοδοτείται εν πολλοίς και από τις εξελίξεις όσον αφορά στο ζήτημα της ονομασίας που προέκυψε μετά την ανεξαρτητοποίηση του ομόσπονδου γιουγκοσλαβικού κράτους της ΣΔ της Μακεδονίας, με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

ελληνική κυβέρνηση καίτοι δε συμμετέχει ενεργά στις στρατιωτικές επιχειρήσεις που λαμβάνουν χώρα, στηρίζει και συντάσσεται με τη διεθνή κοινότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι την τρέχουσα περίοδο η ελληνική κοινή γνώμη φαίνεται να παρουσιάζει καθολική αντίθεση στην όποια επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία, πραγματοποιώντας σημαντικό αριθμό διαδηλώσεων. Η συγκεκριμένη στάση της κοινής γνώμης, έχει αναλυθεί πολύπλευρα και αναδεικνύει emphatically τις διάφορες πτυχές τόσο του συλλογικού υποσυνείδητου της χώρας μας όσο και της πολιτικής κουλτούρας αυτού. Σε κάθε περίπτωση σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, διαδραμάτισαν εκτός από ακραίες φωνές εντός και εκτός του ελληνικού Κοινοβουλίου, συντηρητικοί εκκλησιαστικοί κύκλοι αλλά και τα ΜΜΕ. Μάλιστα την τριετία 1996-1999 τα ΜΜΕ αναδεικνύονται ως «αυτόνομος παίκτης στη διαδικασία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και εγγράφονται ως θερμόαιμος φορέας συντηρητικών εθνικιστικών αντιλήψεων, όπως φαίνεται και από τον τρόπο που κάλυψαν τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου το 1999». (Μητρόπουλος 2003, 293). Το κυρίαρχο αφήγημα που επικρατούσε στα ΜΜΕ, είχε να κάνει με μια προσπάθεια παρουσίασης των Σέρβων ως θύματα του ΝΑΤΟ και της ηγεσίας αυτού, η οποία παρουσιαζόταν με ιδιαίτερα αρνητικό τρόπο. (Armakolas 2012, 95) Πέραν των ανωτέρω, ορισμένοι διαμορφωτές της κοινής γνώμης εξέφραζαν τον φόβο τους, ότι το πρότυπο της απόσχισης του Κοσόβου, θα μπορούσε εν δυνάμει να εφαρμοσθεί και στην περίπτωση της Κύπρου, βλάπτοντας σημαντικά τα ελληνικά συμφέροντα. (Kostakos 2000, 171)

Ενεργώντας σε αυτό το πλαίσιο η ελληνική κυβέρνηση του Κώστα Σημίτη, προσπαθούσε να ισορροπήσει σε δύο ιδιαίτερα λεπτές γραμμές, οι οποίες εν τέλει καθόρισαν και την πολιτική της στο θέμα του πολέμου στο Κόσοβο. Έτσι από τη μία πλευρά είχε να αντιμετωπίσει τον πόλεμο και τις πιθανές επιδράσεις αυτού στην ευρύτερη περιοχή και από την άλλη, υπήρχαν οι υποχρεώσεις και τα συμφέροντα της χώρας, που υπαγόρευαν την εφαρμογή μιας πολιτικής που δεν θα την περιθωριοποιούσε από τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, γεγονός που ενδεχομένως να αναχαίτιζε τη στρατηγική προσπάθεια της χώρας να ενταχθεί στην ΟΝΕ. Υπό αυτές τις συνθήκες η ελληνική κυβέρνηση συγκατάθεσε στη στρατιωτική επέμβαση, συμμετέχοντας μάλιστα με δυνάμεις του Πολεμικού Ναυτικού σε περιπολίες στην Αδριατική, ενώ παρείχε και άλλες διευκολύνσεις στα νατοϊκά στρατεύματα. Η απόφαση αυτή της κυβέρνησης, η οποία προφανώς

ερχόταν σε αντίθεση με την κοινή γνώμη, αν και ενείχε πολιτικό κόστος, εντούτοις κρίνεται ως ρεαλιστική και σύμφωνη με τα συμφέροντα της χώρας, καθώς μεταξύ άλλων την πρόβαλε ως έναν σημαντικό δρώντα στην ευρύτερη περιοχή και ως ένα αξιόπιστο σύμμαχο για την ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

3.2.2 ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών, καίτοι η Ελλάδα είναι μία από τις 5 χώρες της ΕΕ, οι οποίες δεν έχουν μέχρι και σήμερα αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Παρά το γεγονός ότι η μη αναγνώριση του Κοσόβου ως ανεξάρτητου κράτους, δημιουργεί συγκεκριμένα τεχνικής φύσεως προβλήματα μεταξύ των δύο χωρών,⁷ εντούτοις αυτές διατηρούν σημαντικούς διαύλους επικοινωνίας σε θεσμικό επίπεδο. Επιπλέον η χώρα μας, σε μια προσπάθεια «προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης, της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης, της προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και της θρησκευτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στο Κόσοβο» υπερψήφισε το αίτημά για την ένταξή του στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (EBRD) καθώς και σε λοιπούς διεθνείς οικονομικούς και περιφερειακούς οργανισμούς. (Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs n.d.)

Απτή απόδειξη των καλών σχέσεων που υφίστανται μεταξύ Ελλάδας και Κοσόβου αλλά και του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που η χώρα μας προσδίδει στην καλή γειτονία μεταξύ των δύο, αποτελεί αναμφίβολα η ύπαρξη διπλωματικής αντιπροσωπείας με τη μορφή Προξενικού Γραφείου και Γραφείου Συνδέσμου της Ελλάδας στην Πρίστινα. Μάλιστα η διπλωματική αποστολή της Ελλάδας στο Κόσοβο, ήταν η πρώτη διεθνής αποστολή η οποία δραστηριοποιήθηκε στην Πρίστινα, ήδη από καιρό του πολέμου, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι από το 2005 έπαψε να υπάγεται στην Πρεσβεία του Βελιγραδίου.

Πέραν των τυπικών διασυνδέσεων σε θεσμικό επίπεδο, άλλο ένα στοιχείο που αναδεικνύει την ύπαρξη θετικού πολιτικού κλίματος μεταξύ Ελλάδας και Κοσόβου, αποτελεί και η συχνότητα των επισκέψεων που πραγματοποιούνται σε

⁷ Ως ένα από αυτά τα προβλήματα μπορεί να αναφερθεί η μη αναγνώριση του διαβατηρίου του Κοσόβου από τις ελληνικές αρχές.

ανώτερο πολιτικό επίπεδο. Ξεκινώντας ήδη από το 2003, ο τότε ΥΠΕΞ της Ελλάδας, Γεώργιος Παπανδρέου, επισκέφτηκε την Πρίστινα κατά τη διάρκεια περιοδείας του στα Βαλκάνια, στο πλαίσιο των επαφών της χώρας μας, ως προεδρεύουσα της ΕΕ. Στη συνέχεια, το 2005, ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής επισκέφτηκε το Κόσοβο, σε μία επίσκεψη σταθμό καθώς αποτελεί τον μοναδικό Έλληνα πρωθυπουργό που έχει πραγματοποιήσει ανάλογη επίσκεψη. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο Έλληνας πρωθυπουργός είχε συναντήσεις με την ηγεσία του Κοσόβου, τον πολιτικό διοικητή του ΟΗΕ στην περιοχή και εκπροσώπους της σερβικής πλευράς ενώ επισκέφθηκε και την ελληνική στρατιωτική ειρηνευτική δύναμη. Μάλιστα σε δηλώσεις του τόνισε ότι «η Ελλάδα είναι έτοιμη να συμβάλει εποικοδομητικά και δημιουργικά για την επίλυση τους ζητήματος του Κοσόβου». (in.gr n.d.)⁸

Παρόμοιες επισκέψεις έχουν πραγματοποιήσει ως ΥΠΕΞ ο Πέτρος Μολυβιάτης και η Ντόρα Μπακογιάννη, το 2005 και το 2009 αντίστοιχα, ο Δημήτρης Δρούτσας ως Αναπληρωτής ΥΠΕΞ το 2010 και οι Ευάγγελος Βενιζέλος και Νίκος Κοτζιάς ως ΥΠΕΞ το 2014 και το 2018, αντίστοιχα. Παρόλο που οι συγκεκριμένες επισκέψεις δεν πραγματοποιήθηκαν όλες υπό τη μορφή επίσημων διμερών επισκέψεων, αναμφίβολα η πραγματοποίησή τους, σηματοδοτεί το ενδιαφέρον που υφίσταται μεταξύ των δύο χωρών για σύσφιξη των σχέσεων και διεύρυνση της συνεργασίας τους. Γενικότερα η διατήρηση επικοινωνίας σε θεσμικό επίπεδο μεταξύ των δύο χωρών, καταδεικνύει την προσπάθεια που καταβάλλει η Ελλάδα να καταστεί σημαντικός περιφερειακός δρών, να διατηρήσει ίσες αποστάσεις στις σχέσεις της με το Κόσοβο και τη Σερβία και να συνεισφέρει στη σταθερότητα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο μέσω ειρηνικών και αμοιβαία αποδεκτών λύσεων. (Armakolas 2012, 105) Από την άλλη πλευρά αποδεικνύουν τη διάθεση της Ελλάδας να μην απομονώσει το Κόσοβο, παρά το γεγονός ότι δεν έχει προβεί τουλάχιστον μέχρι και σήμερα στην αναγνώρισή του.

3.2.3 ΑΜΟΙΒΑΙΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΛΑΩΝ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, μια από τις πλέον σημαντικές παραμέτρους η οποία αναμφίβολα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις μεταξύ των δύο

⁸ Αντίστοιχες επισκέψεις έχουν πραγματοποιηθεί και από την πλευρά του Κοσόβου προς τη χώρα μας,

κρατών, αποτελεί το είδος των αντιλήψεων που υφίστανται αμοιβαία μεταξύ των λαών αυτών αλλά και μεταξύ του ενός λαού για την άλλη χώρα ή πιο απλά του τρόπου που ο κάθε λαός αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει τις ενέργειες της άλλης χώρας. Οι αντιλήψεις αυτές πολλές φορές αποτελούν το απαύγασμα συγκεκριμένων ιστορικών προκαταλήψεων, διαμορφούμενων κοινωνικοπολιτικών πεποιθήσεων και είναι αλληλεξαρτώμενες από την επικρατούσα πολιτική κουλτούρα. Ως πολιτική κουλτούρα ενός κοινωνικού συνόλου, δύναται να οριστεί «το σύνολο των αντιλήψεων, των πεποιθήσεων και των στάσεων, που δίνουν μορφή και έννοια σε μια πολιτική διαδικασία και καθορίζουν τους βασικούς κανόνες και τις βασικές αρχές που διέπουν τη συμπεριφορά των πολιτών στα πλαίσια ενός πολιτικού συστήματος». (Pye and Verba 1972)

Είναι προφανές ότι, ενώ ο βαθμός επίδρασης των ανωτέρω στην εξωτερική πολιτική ενός κράτους και κατ' επέκταση στη διαμόρφωση διμερών σχέσεων αυτού με τα υπόλοιπα μέλη του διεθνούς συστήματος ποικίλλει, υφίσταται μια ιδιαίτερη σύνδεση μεταξύ της «επικρατούσας λαϊκής αντίληψης» με τη διαμορφούμενη χάραξη εξωτερικής πολιτικής. Η σχέση αυτή εμφανίζεται ακόμα πιο ενισχυμένη σε κράτη όπου επικρατούσα πολιτική κουλτούρα, είναι η επονομαζόμενη «κουλτούρα του αδυνάτου» η οποία τουλάχιστον για την περίπτωση της χώρας μας, «περιλαμβάνει μεταξύ άλλων δεδηλωμένη εσωστρέφεια, ξеноφοβία, «νοοτροπία πολιορκίας» (siege mentality), προτίμηση σε συνωμοσιολογικού χαρακτήρα προσεγγίσεις και ερμηνείες των διεθνών εξελίξεων, ισχυρό κρατικό προσανατολισμό και συνακόλουθη προτίμηση σε μικρές και γνωστές δομές, που είναι στενά συνδεδεμένες με πελατειακές σχέσεις και συμβατές με την άμεση άσκηση εξουσίας». (Τσάκωνας και Ντόκος 2005, 89) Δεν θα ήταν υπερβολή να αναφερθεί ότι η εν λόγω κουλτούρα επικρατεί λίγο ή πολύ στις περισσότερες χώρες των Βαλκανίων και σε κάθε περίπτωση στοιχεία της υφίστανται και στην περίπτωση του Κοσόβου.

Τα παραπάνω προσδίδουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη μελέτη των διμερών αντιλήψεων μεταξύ των Ελλήνων και των κατοίκων του Κοσόβου, ιδιαίτερα από το 1991 μέχρι και σήμερα. Τα αποτελέσματα μιας τέτοιας μελέτης η οποία πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του ΕΛΙΑΜΕΠ το 2015, παρουσιάζουν εξόχως ενδιαφέροντα στοιχεία, καίτοι θα ανέμενε κανείς ότι θα υφίστανται μόνο αρνητικά

στερεότυπα μεταξύ των δύο κοινωνιών, κυρίως λόγω της ιδιαίτερης σχέσης της χώρας μας με τη Σερβία.

Μεταξύ των ευρημάτων της συγκεκριμένης έρευνας και όσον αφορά στην αντίληψη που έχουν οι Έλληνες απέναντι στην κοινωνία και την πολιτική των Κοσοβάρων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα παρακάτω:

α. Ο βαθμός πληροφόρησης της ελληνικής κοινής γνώμης για τη γείτονα χώρα αλλά και τις πολιτικές εξελίξεις που διαδραματίζονται σε αυτή, είναι ιδιαίτερα χαμηλός. Μεταξύ των ερωτηθέντων, μόλις το 42% απάντησε θετικά στην ερώτηση εάν το Κόσοβο έχει ανακηρύξει την ανεξαρτησία του.

β. Περισσότεροι από τα 2/3 των ερωτηθέντων, δήλωσαν ότι θα αποδέχονταν άτομα διαφορετικής καταγωγής (πολίτες τουρκικής, σερβικής, σλαβικής καταγωγής από στην ΠΓΔΜ, και αλβανικής καταγωγής) ως μέλη της οικογένειάς τους ή ως φίλους τους, καταδεικνύοντας σε γενικές γραμμές μια ανοιχτή στάση των Ελλήνων απέναντι στα άτομα των άλλων βαλκανικών εθνοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των Κοσοβάρων αλβανικής καταγωγής. Στο παραπάνω συνηγορεί και η απάντηση σύμφωνα με την οποία άνω του 60% των ερωτηθέντων, απάντησε ότι η πρόσληψη ενός Αλβανού ή ενός Κοσοβάρου ως εποχικού υπαλλήλου θα ήταν πιθανή ή πολύ πιθανή.

γ. Ένα σημαντικό τμήμα της ελληνικής κοινής γνώμης (29%) φαίνεται ότι δεν ακολουθεί συγκεκριμένα στερεότυπα για τα προερχόμενα από τις γειτονικές χώρες άτομα, συμπεριλαμβανομένων των Κοσοβάρων.

Εξίσου ενδιαφέρον είναι και το εύρημα που σχετίζεται με τη στάση των Ελλήνων αναφορικά με την αναγνώριση του Κοσόβου. Το 32% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η Ελλάδα θα πρέπει να συνταχθεί με την πλειοψηφία των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο, το 27% προέβαλε ένα αρκετά ουδέτερο επιχείρημα, υποστηρίζοντας ότι η αναγνώριση θα ευνοήσει την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Κοσόβου και το 23% υποστήριξε ότι η αναγνώριση θα αποτρέψει την επέκταση της επιρροής της Τουρκίας στην περιοχή.

Αντίστοιχο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα ευρήματα από την πλευρά του Κοσόβου. Το 49% των ερωτηθέντων δήλωσε πως έχει θετική άποψη για τη χώρα μας, παρόλο που το 25,7% εμφανίζεται με μειωμένη ανεκτικότητα απέναντι στους Έλληνες, δηλώνοντας ότι δεν θα τους δέχονταν ούτε ως επισκέπτες στο Κόσοβο (μετά τους Σέρβους, τους Ρουμάνους και τους Ρομά).

Εξίσου ενδιαφέρον ως προς την αντίληψη που έχουν οι Κοσοβάροι για τη χώρα μας είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία, υποστηρίζει ότι τελικά η Ελλάδα θα αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, ως αποτέλεσμα κυρίως πιέσεων εκ μέρους της ΕΕ ενώ η συντριπτική πλειοψηφία (91,7%), θεωρεί ότι θα πρέπει να αναπτυχθούν φιλικές σχέσεις με όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας.

Μια προσπάθεια ερμηνείας των εξαγόμενων συμπερασμάτων της συγκεκριμένης μελέτης, οδηγεί τον αναλυτή εύκολα στο συμπέρασμα ότι υφίσταται μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση μεταξύ της απόστασης που χωρίζει τις δύο χώρες και του τρόπου που αντιλαμβάνονται τόσο τις όποιες εξελίξεις σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, όσο και τις γνώσεις και την αντίληψη που έχει ένας για τον άλλο.

Όσον αφορά στην αντίληψη περί των διεθνών τεκταινόμενων, αυτή δύναται να ερμηνευθεί μέσα από το πρίσμα της διαφορετικής στρατηγικής θεώρησης των διεθνών θεμάτων, η οποία είναι απότοκος των συνεπειών της ιστορικής πορείας των δύο χωρών από τη λήξη του Β΄ΠΠ μέχρι και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Από την άλλη πλευρά, η αντίληψη και οι γνώσεις της μίας χώρας για την άλλη, αποτελούν μεταξύ άλλων, προϊόν της αμοιβαίας παραπληροφόρησης αλλά και του χαμηλού επιπέδου επικοινωνίας μεταξύ των δύο λαών και σε μεγάλο βαθμό εδράζονται σε συγκεκριμένες προκαταλήψεις και αντιλήψεις, προερχόμενες τόσο από τις εθνολογικές όσο και από τις θρησκευτικές διαφορές μεταξύ των.

4. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια σύντομη ανάλυση της έννοιας της ασφάλειας, καθώς τα τελευταία χρόνια η διεύρυνση αυτής της έννοιας έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα τόσο στη μελέτη και κατανόησή της, όσο και στη διαδικασία εξεύρεσης τρόπων αντιμετώπισης των σύγχρονων απειλών εναντίον της ασφάλειας, οι οποίες αναδύονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Καθίσταται εύληπτο ότι, προκειμένου να κατορθώσουμε να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τις συνέπειες της επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, πρέπει πρώτιστα να αναλύσουμε την ασφάλεια και τις σύγχρονες απειλές εναντίον αυτής.

Κατ' αντιστοιχία με τον προσδιορισμό της έννοιας της ασφάλειας, θα επιχειρηθεί να πραγματοποιηθεί μια σύντομη ανάλυση του γενικού πλαισίου της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας, προκειμένου στη συνέχεια να καταστεί ευκολότερη η κατανόηση της στάσης της χώρας απέναντι στο ζήτημα του Κοσόβου, αλλά και τις προοπτικές που μπορεί να ανοίγονται από ενδεχόμενη επίλυσή του.

4.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

4.2.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η απόδοση της έννοιας της ασφάλειας (security), αποτελεί μια πρόκληση τόσο στον πλαίσιο των ακαδημαϊκών συζητήσεων όσο και στους κύκλους των διαμορφωτών αποφάσεων, καθόσον οι τεκτονικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί σε παγκόσμιο επίπεδο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, έχουν μεταλλάξει και διευρύνει την έννοιά της, σε μια προσπάθεια προσαρμογής της στις απαιτήσεις του νέου παγκοσμιοποιημένου διεθνούς περιβάλλοντος.

Η ασφάλεια ως έννοια που κατά βάση άπτεται των κοινωνικών επιστημών, δεν δύναται να ορισθεί κατά απόλυτο τρόπο και ως εκ τούτου οποιαδήποτε προσπάθεια ακριβούς προσδιορισμού του νοήματός της δύναται να αποτελέσει

αντικείμενο ουσιαστικής κριτικής. Είναι προφανές ότι η έννοια της ασφάλειας έχει απασχολήσει τους περισσότερους θεωρητικούς των Διεθνών Σχέσεων, με τον καθένα να της προσδίδει διαφορετική ερμηνεία, τουλάχιστον όσον αφορά τόσο στην εννοιολογική της διάσταση όσο και στην ιεραρχική θέση που της προσδίδεται στις διάφορες μορφές του διεθνούς συστήματος. Έτσι για τους ρεαλιστές, οι οποίοι θεωρούν τα κράτη ως τους κύριους δρώντες του διεθνούς άναρχου συστήματος, η ασφάλεια αποτελεί το υπέρτατο εθνικό συμφέρον και επιτυγχάνεται μέσω της ισχύος και μάλιστα της στρατιωτικής ισχύος (Κουσκουβέλης 2007). Το κράτος λαμβάνει την κύρια ευθύνη για την επίτευξη της ασφάλειας, έχοντας ως μέσο την ισχύ, επιδιώκει τη μεγιστοποίηση αυτής και διατηρεί την ενότητά του, όταν συνδιαλέγεται με τα υπόλοιπα κράτη (Nye and Lynn-Jones 1988). Ειδικότερα οι ρεαλιστές ορίζουν την ασφάλεια ως την ασφάλεια του κράτους και προσδίδουν ιδιαίτερη έμφαση όσον αφορά στη διατήρηση τόσο της εδαφικής ακεραιότητάς του, όσο και της φυσικής ασφάλειας των κατοίκων του (Walt 1991).

Από την άλλη πλευρά οι νεορεαλιστές, με κυριότερο εκφραστή τους τον Kenneth Waltz, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ασφάλεια καθώς αντιτείνουν ότι ο στόχος των μεγάλων δυνάμεων και των κρατών, δεν είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους αλλά αντίθετα η μεγιστοποίηση της ασφάλειάς τους. Μάλιστα προχωρούν ακόμα παραπέρα, αναφέροντας ότι η μεγιστοποίηση της ισχύος μπορεί να αποβεί ακόμα και δυσλειτουργική όσον αφορά στη διατήρηση της ασφάλειας, καθόσον δύναται να επιφέρει κρίσεις ή ακόμα και συγκρούσεις. (M.Griffiths 1999)

Όσον αφορά στην πλουραλιστική θεώρηση, οι κύριοι εκφραστές της αν και υποστηρίζουν ότι τα κράτη παραμένουν οι σημαντικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος εντούτοις διατείνονται ότι η ασφάλεια δεν αποτελεί το μοναδικό εθνικό συμφέρον (Κουσκουβέλης 2007). Επιπλέον, εξετάζοντας τον ρόλο της ασφάλειας με μια πιο ολιστική προσέγγιση, θεωρούν ότι η επίτευξή της δύναται να πραγματοποιηθεί μέσα από διεθνείς συνεργασίες, προσδίδοντας ιδιαίτερο ρόλο στους διεθνείς οργανισμούς.

4.2.2 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Κατά τη διάρκεια Ψυχρού Πολέμου, η Εθνική ασφάλεια μεταφραζόταν σε διατήρηση ισχυρής στρατιωτικής άμυνας ενάντια στην εισβολή και επίθεση του εχθρού, ο οποίος εμφανιζόταν κατά αποκλειστικότητα με τη μορφή κρατικού δρώντα. Αν και αυτή η ερμηνεία της ασφάλειας, μπορούσε να ανταποκριθεί με ευχέρεια στις υφιστάμενες ανάγκες των κρατών, όπου η επίθεση στρατιωτικής μορφής από ένα άλλο κράτος ήταν μια ρεαλιστική προσέγγιση, εντούτοις αδυνατεί να συμπεριλάβει τις σύγχρονες απειλές οι οποίες εμφανίστηκαν στο παγκοσμιοποιημένο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον.

Η παραδοσιακή προσέγγιση της έννοιας της ασφάλειας επικέντρωνε την προσοχή της στις υλικές δυνατότητες και στον έλεγχο και στη χρήση στρατιωτικής δύναμης από τα κράτη, ενώ η εθνική ασφάλεια επικεντρωνόταν σε απειλές εναντίον της εδαφικής της ακεραιότητας (Ντόκος, Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας, Η σύνδεση μεταξύ Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής 2003, 237).

Η χώρα μας βρισκόμενη σε ένα ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον και εντός του πλαισίου σταθερότητας που επέβαλε η «ισορροπία του τρόμου» και υπό το πρίσμα της μονομερούς και μονοδιάστατης παραδοσιακής αντίληψης περί ασφάλειας, αναγνώρισε την τουρκική απειλή ως τη μοναδική απειλή κατά της εθνικής της ασφάλειας, ήδη σταδιακά από το 1952 (Ronald 1999),⁹ παρά του ότι και οι δύο χώρες ήταν μέλη της ίδιας αμυντικής συμμαχίας.

Η τουρκική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα έχει εκληφθεί από τους Έλληνες διαμορφωτές πολιτικής ως επηρεαζόμενη από τις τουρκικές φιλοδοξίες για περιφερειακή ηγεμονία. Η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974 και η αναθεωρητική συμπεριφορά που επιδεικνύει σε μόνιμη βάση, αυξάνει την ανησυχία της χώρας για τον επεκτατισμό της γειτονικής χώρας μια ανησυχία που εκδηλώθηκε και συνεχίζει να εκδηλώνεται σε επίσημες δηλώσεις, διπλωματικές

⁹ Από την είσοδο της Ελλάδας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ το 1952, οι σχέσεις των δύο χωρών χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη μιας συνεχούς κυκλικής εναλλαγής «διαμάχη διαπραγματεύσεις-διαμάχη». Από το 1952 οι δύο χώρες έχουν βρεθεί άλλοτε στα πρόθυρα γενικευμένης σύρραξης μεταξύ τους, άλλοτε έχουν βιώσει θερμά επεισόδια και άλλοτε πάλι περιόδους σχετικής ύφεσης. Τουλάχιστο μία φορά κάθε δέκα χρόνια μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν σχεδόν φτάσει σε σύρραξη, ενώ ένας αριθμός λιγότερο σημαντικών συμβάντων και αψιμαχιών έχει φθείρει τις σχέσεις τους.

πρωτοβουλίες και στρατιωτικές ενέργειες (συμπεριλαμβανομένης της διάταξης των ενόπλων δυνάμεων) (Tsakonias and Kollias 2013). Επιπρόσθετα η Ελλάδα διαβλέποντας ως κύρια εξωτερική απειλή για την ασφάλειά της την Τουρκία, προσπάθησε να αντιδράσει με το συνδυασμό «εσωτερικής» και «εξωτερικής εξισορρόπησης», αναζητώντας στην μεν πρώτη περίπτωση προμηθευτές αμυντικού εξοπλισμού και πέρα από τις ΗΠΑ¹⁰ στη δε δεύτερη προμηθευτές ασφάλειας και πέρα από το NATO.

Σε κάθε περίπτωση η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας και η νευρική που φαίνεται να παρουσιάζει, ιδιαίτερα και μετά την τελευταία απόπειρα πραξικοπήματος, συνεχίζουν να καθιστούν την Τουρκία ως τη «νούμερο ένα» απειλή για την ασφάλεια της χώρας μας και ως εκ τούτου αποτελεί το κέντρο βάρους των προσπαθειών για εξισορρόπηση.

Απότοκος της αντίληψης ότι η Τουρκία συνιστά την υπ' αριθμόν ένα απειλή για τη χώρα μας, αποτελεί η άποψη σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα φαίνεται να αντιμετωπίζει τις όποιες διαφορές με τα γειτονικά της κράτη στην βαλκανική, μέσα από το πρίσμα των ελληνοτουρκικών διαφορών και την προσπάθεια ανάσχεσης της όποια τουρκικής προσπάθειας για επέκτασή της επιρροής της, εις βάρος της χώρας μας. Παρόλα αυτά φαίνεται ότι, παρά το ότι κατά περιόδους η αντίληψη αυτή είναι διάχυτη μεταξύ των διαμορφωτών της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, εντούτοις οι όποιες αποφάσεις λαμβάνονται επί ρεαλιστικής προσέγγισης και με άξονα τη θέση της χώρας μας τόσο στο NATO όσο και, κυρίες, στην ΕΕ.

4.2.3 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΕΙΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου ξεκίνησε η διεργασία αναζήτησης ενός ευρύτερου πλαισίου εθνικής ασφάλειας, η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Το ευρύτερο πλαίσιο εθνικής ασφάλειας περιλαμβάνει το σύνολο των απειλών για την εθνική επιβίωση, οι οποίες κατανέμονται σε στρατιωτικές και μη στρατιωτικές και σε εξωτερικές και εσωτερικές. Η διευρυμένη έννοια της ασφάλειας στη νέα παγκόσμια τάξη σημαίνει ασφάλεια η οποία περιλαμβάνει προστασία από όλες τις

¹⁰ Η αναφορά πραγματοποιείται κύριως σε σχέση με την απόκτηση από την πλευρά της Ελλάδας των εξής: 40 αεροσκάφη Mirage F-1C από τη Γαλλία μεταξύ 1975-1978, 4 υποβρύχια Type 209/1200, 18 αεροσκάφη F-104G Starfighter και 106 άρματα μάχης Leopard-1A3, από τη Γερμανία μεταξύ 1979-1981. Πηγή: SIPRI Arms Transfers Database.

μεγάλες απειλές για την ανθρώπινη επιβίωση και ευημερία και δεν περιορίζεται μόνο στις στρατιωτικές απειλές. Η σημερινή διευρυμένη ή μη παραδοσιακή έννοια της ασφάλειας περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την ασφάλεια των πόρων, του περιβάλλοντος και των απειλών που προκαλούνται από τις δημογραφικές προκλήσεις. Η σοβαρή περιβαλλοντική υποβάθμιση, η παγκόσμια οικονομική κρίση και η μαζική ανθρώπινη δυστυχία, ιεραρχούνται ως τρεις από τις σοβαρότερες μη παραδοσιακές απειλές κατά της ασφάλειας, η αντιμετώπιση των οποίων πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για κάθε κράτος. Επιπλέον η έλευση της παγκοσμιοποίησης κατέστησε με τρόπο emphaticό τον αυξανόμενο ρόλο που διαδραματίζουν οι ενδοκρατικές συγκρούσεις με την παράλληλη ενίσχυση του ρόλου των μη κρατικών δρώντων, και την υποβάθμιση των λεγόμενων στρατιωτικών απειλών, όπως αυτές προσεγγίζονταν με την παραδοσιακή αντίληψη περί ασφάλειας. Η παραπάνω διαφοροποίηση είχε ως φυσικό αποτέλεσμα τη διεύρυνση της έννοιας της ασφάλειας με μια ολιστική προσέγγιση η οποία εκφεύγει της κρατο-κεντρικής αντίληψης.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι νέες απειλές κατά της ασφάλειας είναι διαρκώς μεταβαλλόμενες και περιλαμβάνουν ένα πολύ ευρύτερο φάσμα από αυτό το οποίο αντιμετώπιζαν οι παραδοσιακές απειλές. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν ορισμένες από τις απειλές οι οποίες δύναται να επηρεάσουν με καταστροφικά αποτελέσματα τις σύγχρονες κοινωνίες σε τοπικό, περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο όπως η διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία, το διασυνοριακό έγκλημα, οι κυβερνοεπιθέσεις, ο ενεργειακός εφοδιασμός και η κλιματική αλλαγή με τις περιβαλλοντικές απειλές. Αξίζει να σημειωθεί ότι το NATO έχει συμπεριλάβει τις προαναφερθείσες απειλές στο εν ισχύϊ Στρατηγικό Δόγμα του. Ειδικότερα και όσον αφορά στη χώρα μας οι κυριότερες απειλές είναι:

1. Φυσικές και άλλες καταστροφές
2. Διεθνές οργανωμένο έγκλημα.
3. Τρομοκρατία
4. Λαθρομετανάστευση

5. Λοιπά έκτακτα περιστατικά (πανδημίες, κυβερνοεπιθέσεις, κατευθυνόμενες ή μη κοινωνικές εντάσεις κ.λπ) (Ντόκος 2011, 8).

4.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και ενώ πλησιάζουμε στο τέλος της δεύτερης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, είναι πλέον σαφές ότι, η εξωτερική πολιτική της χώρας εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που σχετίζεται με την εθνική ασφάλεια, η οποία ως διευρυμένη έννοια περιλαμβάνει επιπλέον τους τομείς της εθνικής άμυνας, εθνικής οικονομίας, εσωτερικής ασφάλειας και πολιτικής προστασίας. Οι παραπάνω τομείς αλληλοσυμπληρούμενοι αποτελούν το επιστέγασμα της εθνικής ασφάλειας της χώρας, ενώ ο βαθμός αλληλεξάρτησής τους επιδρά καταλυτικά στη διαμόρφωση της στρατηγικής της (Χηνοφώτης 2016). Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975, ο καθορισμός της εξωτερικής πολιτικής αποτελεί κυβερνητική προνομία και *«το επίπεδο καθορισμού αυτής συγκροτείται από ένα πλέγμα αρμοδιοτήτων, οι οποίες εκπληρώνονται από συγκεκριμένους θεσμούς του κράτους»* (Γκίκας 2003, 52).

4.3.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στη χώρα μας, τα όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας τα οποία αναλαμβάνουν αρμοδιότητες στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής, κατανέμονται επί της ουσίας στα παρακάτω επίπεδα:

- α. Καθορισμού της εξωτερικής πολιτικής (Foreign Policy making).
- β. Εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής (Foreign Policy implementation).

Στο μεν πρώτο επίπεδο, λαμβάνονται οι αποφάσεις οι οποίες σχετίζονται με την εξωτερική πολιτική της χώρας, ενώ στο δεύτερο, σε γενικές γραμμές εντάσσεται το σύνολο των θεσμών και οργάνων που σχετίζονται με την εφαρμογή αυτών των αποφάσεων. Ειδικότερα, στη χώρα μας ο καθορισμός της εξωτερικής πολιτικής εκπληρώνεται κατ' αποκλειστικότητα από την Κυβέρνηση, ενώ οι όποιες πολιτικές αποφάσεις με τις οποίες τίθενται οι εθνικοί αντικειμενικοί σκοποί αλλά και

πραγματοποιείται η εν γένει προτεραιοποίηση των όποιων ζητημάτων της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, τυπικά λαμβάνονται από το ΚΥΣΕΑ.¹¹ Το ΚΥΣΕΑ αποτελεί αποφασιστικό όργανο (Decision-making Body) της κυβέρνησης κι όχι διακλαδικός «γνωμοδοτικός» μηχανισμός, ενώ από νομικής άποψης επιβεβαιώνει τον συνταγματικό κανόνα του δημοκρατικού ελέγχου από την Κυβέρνηση (Γκίκας 2003).

Τον τελευταίο καιρό, επανήλθε στο δημόσιο διάλογο η πρόταση περί σύστασης Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, το οποίο μεταξύ άλλων θα συμπληρώνει το θεσμικό πλαίσιο στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής. Εφόσον η αποστολή του εν λόγω συμβουλίου θα συνίσταται μεταξύ άλλων στον σχεδιασμό της ελληνικής υψηλής στρατηγικής και στον έλεγχο – συντονισμό των φορέων οι οποίοι εμπλέκονται στη σχεδίαση και ανάπτυξη αυτής αντίστοιχα και καθ' αρμοδιότητα, δύναται να αποτελέσει εχέγγυο σημαντικής θεσμικής αναβάθμισης στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.¹²

4.3.3 ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η χάραξη και η εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας, παρά τις υφιστάμενες δομές και θεσμούς που υφίστανται προς το σκοπό αυτό και χωρίς να λάβουμε υπόψη πιθανές ουσιαστικές θεσμικές ελλείψεις,¹³ αποτελούν ουσιαστικά διαδικασίες οι οποίες παρουσιάζουν ένα χάσμα μεταξύ προσδοκιών

¹¹ Το ΚΥΣΕΑ λειτουργεί θεσμικά από το 1982 ως μέρος του Υπουργικού Συμβουλίου οπότε και αντικατέστησε το σχεδόν ομώνυμό του Ανώτατο Συμβούλιο Εξωτερικών και Αμύνης (ΑΣΕΑ), ενώ συνιστά τον κεντρικό κυβερνητικό μηχανισμό που θεωρητικά διαθέτει χαρακτηριστικά επιτελικού οργάνου με αποστολή τον στρατηγικό σχεδιασμό και την υλοποίηση του συντονισμού των φορέων της εθνικής ασφάλειας. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ.4 ΠΥΣ 31/2000 (ΦΕΚ Α' 134) το ΚΥΣΕΑ μεταξύ άλλων διαμορφώνει την πολιτική εθνικής άμυνας και ασφάλειας της χώρας, αποφασίζει για θέματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής καθώς και θέματα δημοσίας τάξης και προβαίνει σε έκτακτες εκτιμήσεις κρίσεων αποφασίζοντας για την οργάνωση του συστήματος χειρισμού κρίσεων, παρέχοντας οδηγίες προς το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, τα συναρμόδια Υπουργεία και τους λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς

¹² Ειδικότερα, αξίζει να σημειωθεί ότι ως ενδεικτικά έργα που δύναται να ανατεθούν στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας είναι η εκπόνηση, επικαιροποίηση και παρακολούθηση εφαρμογής της Στρατηγικής Εθνικής Ασφάλειας στα πεδία της Εξωτερικής Πολιτικής, της Εθνικής Άμυνας και της Εσωτερικής Ασφάλειας μέσω της στρατηγικής αξιολόγησης ενδεχόμενων απειλών στην εθνική ασφάλεια, η έγκαιρη εκτίμηση των πληροφοριών, των παραμέτρων και των επιπτώσεων ενδεχόμενων κρίσεων, καθώς και η αντιμετώπιση αυτών σε συντονισμένο κυβερνητικό επίπεδο με την εκδήλωση ενεργειών τόσο στο εσωτερικό όσο και σε διεθνές επίπεδο

¹³ Ως πιθανή θεσμική έλλειψη κατά τον γράφοντα, αποτελεί το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας.

και πραγματικότητας (expectation – reality gap). Ως προσδοκίες στο σημείο αυτό, νοούνται οι αναμενόμενες επιλογές στην εξωτερική πολιτική της χώρας με γνώμονα τον ρεαλισμό, που υπαγορεύει τη λήψη αποφάσεων με βάση το εθνικό συμφέρον χωρίς να παραβλέπεται ο «δυτικός προσανατολισμός» αυτής, ενώ ως πραγματικότητα ορίζεται η επιλεχθείσα κατεύθυνση που λαμβάνεται στην εξωτερική πολιτική.

Η μελέτη της διαδικασίας σχεδιασμού της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, οδηγεί εύκολα στο συμπέρασμα, ότι οι περιπτώσεις που αυτή ασκήθηκε με βάση τις προσδοκίες (όπως αυτές ερμηνεύονται παραπάνω), αποτελούν εκκωφαντικές εξαιρέσεις. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, ο ρόλος των θεσμών και των γραφειοκρατικών δομών ως παραγόντων είτε χάραξης είτε διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής, υπήρξε εξαιρετικά περιορισμένος, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις πλήρως περιθωριοποιημένος. Η χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, επί της ουσίας επηρεάζεται από τρεις εξόχως σημαντικές παραμέτρους:

α. Τον ρόλο της προσωπικότητας του εκάστοτε Υπουργού Εξωτερικών ή/και του ίδιου του Πρωθυπουργού.

β. Την κοινωνία – κοινή γνώμη.

γ. Την αλληλεπίδραση μεταξύ κοινωνίας και προσώπων στον χώρο της εξωτερικής πολιτικής. (Ιωακείμης 2003)

Μια απλή μελέτη των τριών αυτών παραμέτρων, δύναται να οδηγήσει σχετικά εύκολα στην επεξήγηση αν όχι κατανόηση, συγκεκριμένων αποφάσεων της σύγχρονης ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες αρκετές φορές είτε οδήγησαν σε μη ρεαλιστικές- ορθολογικές μαξιμαλιστικές επιδιώξεις, είτε έφεραν τη χώρα μας σε ευθεία αντιπαράθεση με την ευρύτερη διεθνή κοινότητα.

Είναι προφανές ότι, κατ' αναλογία πολλές αποφάσεις οι οποίες αφορούν τον πόλεμο της πάλαι ποτέ Γιουγκοσλαβίας, αλλά και το ζήτημα του Κοσόβου, μέχρι και τις μέρες μας, δύναται να ερμηνευθούν μέσα από το πρίσμα των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει η χάραξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

5. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

5.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια πρώτη προσπάθεια αποτύπωσης των προσπαθειών επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου, οι οποίες έχουν λάβει χώρα μέχρι σήμερα. Προτού όμως γίνει αναφορά στις εν λόγω προσπάθειες, θα πρέπει να καταστεί σαφές ποιο είναι το ζήτημα του Κοσόβου, τι διακυβεύεται από την επίλυσή του για την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και πώς οι σχέσεις του με τη Σερβία επηρεάζουν τις όποιες υφιστάμενες προοπτικές. Η δυναμική που παρουσιάζει το συγκεκριμένο ζήτημα, ειδικότερα τα τελευταία 2 χρόνια, δύναται ανά πάσα στιγμή να μεταλλάξει τους ισχύοντες συσχετισμούς είτε υπέρ είτε κατά μιας επίλυσης και ως εκ τούτου τα όποια αναλυτικά εργαλεία χρησιμοποιούνται στην παρούσα διατριβή, χρήζουν συνεχώς επικαιροποίησης.

5.2 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

Στο 3^ο Κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, πραγματοποιήθηκε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην πορεία του Κοσόβου από τον 6^ο αιώνα μ.Χ. έως και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Σκοπός της συγκεκριμένης αναδρομής, ήταν η αποτύπωση συγκεκριμένων στοιχείων, έστω και συνοπτικά, τα οποία επηρέασαν και επηρεάζουν μέχρι και τις μέρες μας τις όποιες πολιτικές εξελίξεις. Όπως αναφέρθηκε, από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και εντεύθεν, είχε γίνει ξεκάθαρο στους διαμορφωτές της πολιτικής του Κοσόβου, ότι η οποιαδήποτε παραμονή, υπό οποιαδήποτε μορφή, σε ένα κράτος όπου θα είχε τον πρώτο ρόλο η Σερβία, ιδιαίτερα μετά των απόσχιση και των λοιπών κρατών από την πάλαι ποτέ ενιαία Γιουγκοσλαβία, δεν θα ήταν προς το συμφέρον του Κοσόβου και σε κάθε περίπτωση δεν θα αποτελούσε μία βιώσιμη λύση. Η εν λόγω συνειδητοποίηση, είχε ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση εκ μέρους του Κοσόβου των όποιων απαραίτητων πρωτοβουλιών, προς την οριστική *de jure* ανεξαρτητοποίηση του.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, δύο εξόχως σημαντικές εξελίξεις έλαβαν χώρα, οι οποίες διαμόρφωσαν εν πολλοίς το σκηνικό, επηρεάζοντας την κατάσταση στο Κόσοβο μέχρι τις μέρες μας. Πιο συγκεκριμένα, στις 09 Ιουνίου 1999 υπογράφηκε στο Κουμάνοβο της Π.Γ.Δ.Μ, η Στρατιωτική Συμφωνία (Military

– Technical Agreement) αποχώρησης των Γιουγκοσλαβικών δυνάμεων από το Κόσοβο και η εκεί εγκατάσταση και ανάπτυξη της Διεθνούς Στρατιωτικής Δύναμης KFOR (Kosovo Force),¹⁴ η οποία επί της ουσίας σηματοδοτούσε το τέλος του πολέμου μεταξύ NATO και Γιουγκοσλαβίας. (Serwer 2019, 79) Το δεύτερο γεγονός το οποίο αποτιμάται ως ιδιαίτερα σημαντικό καθώς αποτελεί μία νέα εξέλιξη στο ζήτημα του Κοσόβου, αποτελεί η ψήφιση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, της απόφασης 1244, η οποία πραγματοποιήθηκε στη συνεδρίαση που έλαβε χώρα στις 10 Ιουνίου 1999. Με τη συγκεκριμένη απόφαση το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε και κάλυψε με το κύρος του μεταξύ άλλων και τη διεθνή παρουσία της KFOR στο Κοσσυφοπέδιο, ενώ επιβεβαίωσε τα κυριαρχικά δικαιώματα και την εδαφική ακεραιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παρόλο που δεν περιέγραψε ούτε προδίκασε σε κανένα σημείο της οποιαδήποτε μόνιμη πολιτική απόφαση σχετικά με το μελλοντικό καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου, προσδιόρισε την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας πολιτικής διαδικασίας συναφούς με τη θέληση του λαού μέσω της οποία θα έπρεπε τελικά να καθορισθεί το οριστικό καθεστώς του Κοσόβου.

Η αποχώρηση του Γιουγκοσλαβικού στρατού και της αστυνομίας από το Κόσοβο, σε συνέχεια της απόφασης 1244, είχε ως αποτέλεσμα οι Αλβανοί να αισθανθούν πλέον πιο ασφαλείς και να επιστρέψουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα στα σπίτια τους, τα οποία είχαν εγκαταλείψει τα προηγούμενα χρόνια φοβούμενοι διώξεις εκ μέρους των Σέρβων. Ήδη από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το Κόσοβο στην προσπάθειά του να σχηματίσει τις θεμελιώδεις δομές ενός κράτους και παρά το γεγονός ότι βρισκόταν υπό τη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών, χωρίς την ύπαρξη αναπτυγμένου και αποτελεσματικού κρατικού μηχανισμού, είχε ξεκινήσει

¹⁴ Η χώρα μας συμμετείχε από την πρώτη στιγμή ενεργά στην εν λόγω δύναμη. Πιο συγκεκριμένα και κατόπιν απόφασης του ΚΥΣΕΑ στις 11 Ιουνίου 1999, η Ελλάδα συμμετείχε με Δύναμη επιπέδου Ταξιαρχίας, με την ονομασία Ελληνική Δύναμη Κοσσυφοπεδίου (ΕΛΔΥΚΟ) στην KFOR. Επιπλέον είχε διατεθεί ένα μεταγωγικό αεροσκάφος C-130 με προσωπικό 10 άτομα, προσωπικό 30 αξιωματικών και οπλιτών για την επάνδρωση των συμμαχικών Επιτελείων των Στρατηγείων και των Διοικήσεων καθώς και προσωπικό εντός της Ελλάδας (157 αξιωματικοί και οπλίτες) για την παροχή υποστήριξης Φιλοξενούντος Έθνους. Η Δύναμη συμπληρωνόταν από ένα Λόχο Πεζικού με στοιχεία Μηχανικού που αποτελούταν από 60 αξιωματικούς και οπλίτες και από ένα Τμήμα Υποστήριξης και ένα Τμήμα Εγκαταστάσεων συνολικής δύναμης 10 ατόμων, με έδρα την Communication Zone South στη Θεσσαλονίκη. Η αποστολή της ήταν η δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος για τους κατοίκους του Κοσσυφοπεδίου και η ασφαλής επιστροφή των προσφύγων και των εκτοπισμένων.

να δημιουργεί δημοκρατικούς θεσμούς.¹⁵ Το Κόσοβο χρειαζόταν να αποκομίσει μια απόφαση για την πολιτική του κατάσταση (political status), εξασφαλίζοντας στη διεθνή κοινότητα ότι θα μπορούσε να κυβερνήσει μια πολυεθνική και δημοκρατική κοινωνία σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. (United Nations 2004)

Μέχρι και το 2008, υπήρξε έντονη διπλωματική κινητικότητα, με την παρουσίαση συγκεκριμένων σχεδίων στο πλαίσιο εύρεσης μιας κοινά αποδεκτής λύσης για την επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, η οποία κάθε φορά προσέκρουσε σε συγκεκριμένες διαφωνίες και από τις δύο πλευρές, καταλήγοντας πάντα σε αδιέξοδο. Ένα από τα πλέον γνωστά σχέδια επίλυσης που προτάθηκε, ήταν το λεγόμενο Σχέδιο Αχτισάρι. Μετά από 15 γύρους συνομιλιών και μια τελική συνάντηση υψηλού επιπέδου μεταξύ του Βελιγραδίου και της Πρίστινα στη Βιέννη στις 10 Μαρτίου 2007, ο Ειδικός Απεσταλμένος του ΟΗΕ και πρώην Πρόεδρος της Φινλανδίας, Μάρτι Αχτισάρι (Martti Ahtisaari), παρέδωσε στις 10 Μαρτίου 2007 στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών το σχέδιό του, αποτελούμενο από μια έκθεση τεσσάρων σελίδων και την εξήντα τριών σελίδων συνολική πρόταση για τη διευθέτηση του καθεστώτος του Κοσσυφοπεδίου. Το εν λόγω σχέδιο, προέβλεπε ένα είδος εποπτευόμενης ανεξαρτησίας για το Κόσοβο, χωρίς όμως να αναφέρεται ρητά η λέξης «ανεξαρτησία» μεταξύ των προτάσεων του. (Caruso 2008) Στο πλαίσιο του σχεδίου, το Κόσοβο προβλεπόταν να αποκτήσει αυτοδιοίκηση υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ θα υποχρεωνόταν να προστατεύσει ρητά τα δικαιώματα των μειονοτήτων του μέσω ενός συντάγματος και μιας αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης. Επιπλέον, το Κόσοβο θα αποκτούσε τα δικά του εθνικά σύμβολα, όπως σημαία και εθνόσημο, ενώ θα ήταν υποχρεωμένο να πραγματοποιεί οριοθέτηση των συνόρων μεταξύ Κοσόβου και Βόρειας Μακεδονίας.¹⁶

¹⁵ Μεταξύ των θεσμών οι οποίοι φάνηκαν να αποδίδουν ιδιαίτερα θετικά, ήταν η αστυνομία η οποία χαρακτηριζόταν από την υψηλού επιπέδου εκπαίδευση και τον επαγγελματισμό των στελεχών της, στοιχεία που αποκόμισε από τη συνεργασία της με τον ΟΑΣΕ. Ο ΟΑΣΕ διαδραμάτισε επίσης εξέχοντα ρόλο στην οικοδόμηση και άλλων θεσμών, όπως του Κοινοβουλίου και της εκλογικής διαδικασίας. Παρόμοιες προσπάθειες κατέβαλαν και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, και η UNESCO στο πλαίσιο οικοδόμησης του συστήματος υγείας και του εκπαιδευτικού συστήματος, αντίστοιχα.

¹⁶ Περισσότερες πληροφορίες για το Σχέδιο Αχτισάρι, δες στο https://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/02/PolicyPaper_AhtisaariPlanNorthKosovo.pdf

Παρά τις όποιες διπλωματικές προσπάθειες, οι θέσεις των δύο πλευρών, θα μπορούσαν πολύ εύστοχα να αποτυπωθούν στη φράση ότι οι μεν Σέρβοι πρότειναν την ευρεία αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου αλλά εντός της Σερβίας, ενώ οι δε Αλβανοί δεν δέχονταν τίποτα λιγότερο από την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Καθίσταται εύλογο ότι η εμμονή και των δύο πλευρών στις συγκεκριμένες θέσεις, δεν θα μπορούσε να είναι συμβατή με μια επίλυση του ζητήματος, η οποία θα στηριζόταν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις αλλά θα ήταν προς όφελος και των δύο πλευρών.

5.3 Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

Σύμφωνα με την άποψη αρκετών αναλυτών, το αδιέξοδο που φάνηκε να δημιουργείται κάθε φορά που μια νέα διεθνής πρωτοβουλία λάμβανε χώρα, αποσκοπώντας στην εύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης, διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην επίσπευση των διεργασιών στο εσωτερικό του Κοσόβου, το οποίο είχε λάβει ήδη τις αποφάσεις του για το μέλλον του. Έτσι, στις 17 Φεβρουαρίου 2008, η Βουλή του Κοσσυφοπεδίου ψήφισε και η Κυβέρνηση ανακοίνωσε, μονομερώς την ανεξαρτησία του από τη Σερβία. Η μονομερής ανακήρυξη της ανεξαρτησίας, αναφέρεται στη δημοκρατική νομιμότητα του Κοινοβουλίου, το οποίο ανακηρύσσει την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου και σημειώνει τη δέσμευσή του στο σχέδιο Αχτισάρι. Πέραν των ανωτέρω και της δέσμευσης στο Σχέδιο Αχτισάρι, στο κείμενο της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας. Αναφέρεται ότι το νέο Κράτος θα είναι ένα δημοκρατικό, κοσμικό και πολυπολιτισμικό, όπου δεν θα υφίσταται καμία διάκριση μεταξύ των πολιτών του. Επιπρόσθετα, στο άρθρο 6 πραγματοποιείται ιδιαίτερη αναφορά σχετικά με την ευρωπαϊκή προοπτική του Κοσόβου, καθώς όπως αναφέρεται για λόγους πολιτισμού, γεωγραφίας και ιστορίας θα επιδιώξει την πλήρη ένταξη στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁷

Η περίπτωση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, έχει αναδείξει ένα μεγάλο εύρος διεθνών διαφοροποιήσεων σχετικά με το ζήτημα της απόσχισης και της αναγνώρισης ενός κράτους. Από τη μια πλευρά, οι Ηνωμένες Πολιτείες και τα

¹⁷ Το πλήρες κείμενο της διακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249677.stm>

περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη μαζί με άλλους συμμάχους τους, υποστηρίζουν έντονα το δικαίωμα της ανεξαρτησίας και της κρατικής κυριαρχίας του Κοσόβου, ενθαρρύνοντας την εκστρατεία του για διεθνή αναγνώριση. Από την άλλη πλευρά, η Σερβία - υποστηριζόμενη από τη Ρωσία - αντιτάσσεται σθεναρά στην ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου και προωθεί ενεργά την παρεμπόδιση της χορήγησης οποιουδήποτε είδους διπλωματικής αναγνώρισης σε αυτό. Άλλες χώρες με διεθνή επιρροή που επίσης αντιτίθενται στην ανεξαρτησία του Κοσόβου είναι η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία και η Νότια Αφρική. (Visoka 2018, 3)

Η μονομερής διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου μεταφράστηκε από πολλούς ως μίας προσπάθειας του να «εκβιάσει» τις όποιες εξελίξεις στην περιοχή, καθώς οι όποιες προσπάθειες διπλωματικής λύσης, είχαν βρεθεί σε αδιέξοδο, κυρίως λόγω της αδιαλλαξίας της σερβικής πλευράς. Όπως ήταν αναμενόμενο, η εν λόγω διακήρυξη επέφερε άμεσα αντίθετες και αντικρουόμενες αντιδράσεις από τη διεθνή κοινότητα. Οι πολέμιοι της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, διατείνονται ότι η ενέργεια της μονομερούς αυτής πράξης, είναι παράνομη στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, παραβιάζοντας την εδαφική ακεραιότητα της Σερβίας και υποκινώντας παράνομα αλλαγές στα σύνορά της χωρίς τη συγκατάθεση του Βελιγραδίου. Επιπλέον προσθέτουν ότι δημιουργεί ένα επικίνδυνο προηγούμενο, «παρέχοντας νομικά επιχειρήματα σε αποσχιστικά κινήματα σε όλο τον κόσμο και ενθαρρύνοντας τα να δηλώσουν μονομερώς την ανεξαρτησία τους οδηγώντας τελικά σε μια παγκόσμια αστάθεια». Από την άλλη πλευρά, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει το Κόσοβο ως μιας *suī generis* περίπτωση η οποία επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την ιδιαίτερη σχέση που υπάρχει μεταξύ Κοσόβου και Σερβίας, καθιστώντας την ποιοτικά διάφορη από αντίστοιχες περιπτώσεις αποσχιστικών ενεργειών σε διεθνές επίπεδο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε σχέση με την αναγνώριση του Κοσόβου, παρουσιάζει η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι γεγονός ότι η μη αναγνώριση του Κοσόβου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιούργησε κάποιον αριθμό ασαφειών σχετικά με ορισμένες πτυχές των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και του Κοσόβου, οι οποίες δύνανται να οδηγήσουν σε παρερμηνεία αναφορικά με τη γενικότερη στάση της απέναντι στην ανεξαρτησία του Κοσόβου. Παρόλα αυτά, αποτελεί γεγονός ότι η ΕΕ δεν προχώρησε ποτέ στην αναγνώριση της

ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου, γιατί απλώς η αναγνώριση ήταν και είναι, θέμα των μεμονωμένων κρατών και όχι της ΕΕ ως θεσμικού οργάνου, ενώ παράλληλα εξέδωσε διευκρινιστική δήλωση σύμφωνα με την οποία αναφέρεται ότι η περίπτωση του Κοσόβου είναι «μοναδική, *suí generis*, και δεν μπορεί να δημιουργήσει προηγούμενο», γεγονός που μεταφράζεται ότι, η περίπτωση του Κοσόβου δεν μπορούσε να επικαλεσθεί για να δικαιολογήσει άλλες αποσχιστικές κινήσεις. (Moshoroulos 2018, 12)

Η αναγνώριση του Κοσόβου από τη διεθνή κοινότητα, αποτελεί εξέχουσας σημασίας προτεραιότητα για την κυβέρνηση της Πρίστινα, καθώς σε αντίθετη περίπτωση υφίσταται απειλή ακόμα και για την ίδια την πολιτική υπόσταση του Κοσόβου, μέσω υπονόμησης της κυριαρχίας και της εδαφικής του ακεραιότητας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του αντιπροέδρου της κυβέρνησης του Κοσόβου Χαϊρεντίν Κούτσι στους *New York Times* το 2008, όπου μεταξύ άλλων δήλωσε ότι: «η αναγνώριση του Κοσσυφοπεδίου είναι εξίσου σημαντική με τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας». (Times 2008) Υπό παρεμφερή έννοια, η συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς αποτελεί ένα είδος μονόδρομου για την είσοδο στη διεθνή κοινωνία. Έτσι η πλήρης ένταξη του Κοσόβου στον ΟΗΕ, αφενός επί της ουσίας θα σημαίνει συλλογική αναγνώριση της ανεξαρτησίας του και αφετέρου δύναται να αποτελέσει και τον προθάλαμο για την είσοδό του και σε άλλους πολυμερείς οργανισμούς.

Χωρίς την εξασφάλιση ενός ιδιαίτερα υψηλού αριθμού αναγνωρίσεων και τελικά την παροχή επαρκούς υποστήριξης από τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ιδίως από τη Ρωσία και την Κίνα οι οποίες προς το παρόν αντιτίθενται στην αναγνώριση του Κοσόβου), το Κόσοβο δεν θα κατορθώσει να γίνει πλήρες και ισότιμο μέλος του ΟΗΕ. Από τα παραπάνω καθίσταται εύληπτη η ιδιαίτερη σημασία που παρουσιάζει για το Κόσοβο η διπλωματική αναγνώριση από το όσο δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό κρατών, ενώ πέραν αυτής θα πρέπει να γίνει και ιδιαίτερη μνεία στην επιθυμία να ενταχθεί στην ευρωατλαντική συμμαχία, ως εχέγγυο της πολιτικής και οικονομικής επιβίωσής του.

Η μη ένταξη του Κοσόβου στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, αποτελεί ένα σημαντικό ανάχωμα στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του. Είναι προφανές ότι η μη περαιτέρω αύξηση του αριθμού των κρατών που έχουν προβεί

στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας του, επηρεάζει αρνητικά τις όποιες ξένες επενδύσεις και την ένταξη της χώρας στις παγκόσμιες αγορές, την ίση μεταχείριση στις διεθνείς υποθέσεις και την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών του Κοσσυφοπεδίου.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, κατά τη διάρκεια της πρώτης δεκαετίας της ως ανεξάρτητου κράτους, το Κόσοβο έχει εξασφαλίσει αναγνώριση από 115¹⁸ κράτη, εδραίωσε διπλωματικές σχέσεις με περισσότερα από 80 κράτη, άνοιξε 25 πρεσβείες και έγινε μέλος περισσότερων από 60 διεθνών και περιφερειακών οργανισμών. Ειδικότερα, 101 από 193 (52%) κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών, 23 από τα 28 (82%) κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 25 από 29 (86%) κράτη μέλη του ΝΑΤΟ και 34 από 57 (60%) κράτη μέλη του Οργανισμού Ισλαμικής Διάσκεψης (ΟΙC) έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο. Μεταξύ των χωρών που δεν το έχουν αναγνωρίσει, συγκαταλέγονται η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ισπανία, η Ρουμανία και η Σλοβακία από την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα δύο μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, η Ρωσία και η Κίνα.

5.4 Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ

Μία εξέλιξη η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως θετική για τις σχέσεις μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου και η οποία βοήθησε σε μεγάλο βαθμό στη δημιουργία προοπτικής επίλυσης συγκεκριμένων διαφορών, αποσκοπώντας στην ευρύτερη εξομάλυνση της κατάστασης, αποτέλεσε αναμφίβολα και η Συμφωνία των Βρυξελλών. Η Συμφωνία των Βρυξελλών αποτελεί τυπικά την πρώτη συμφωνία των αρχών που διέπουν την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των κυβερνήσεων της Σερβίας και του Κοσόβου για την εξομάλυνση των σχέσεών τους.

Η συγκεκριμένη συμφωνία, προήλθε κατόπιν πρωτοβουλίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία ενθάρρυνε και διευκόλυνε τον διάλογο μεταξύ της Σερβίας και του Κοσόβου και ήταν συμβατή και εντός του πλαισίου που καθόριζε ο οδικός χάρτης που είχε αποφασιστεί τον Οκτώβριο του 2013 από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Σκοπός του συγκεκριμένου οδικού

¹⁸ Ο συγκεκριμένος αριθμός κρατών που έχουν προβεί στην αναγνώριση του Κοσόβου, είναι δυναμικός και είτε αυξάνεται είτε μειώνεται.

χάρτη, αποτελούσε «η ομαλοποίηση με στόχο την επίτευξη ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας στα Δυτικά Βαλκάνια, και η προώθηση της συνεργασίας και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για όλους τους ανθρώπους». Η ΕΕ διευκόλυνε τον διάλογο μεταξύ Σερβίας και Κοσσυφοπεδίου ο οποίος ξεκίνησε με την απόφαση 64/298 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, ενώ ο πρώτος γύρος πραγματοποιήθηκε στις 8 - 9 Μαρτίου 2011 και μέχρι τις 8 Ιουλίου 2012 είχε την ονομασία «τεχνικός διάλογος». Στη συνέχεια ο «πολιτικός διάλογος» μεταξύ των δύο χωρών συνεχίστηκε σε επίπεδο πρωθυπουργών. Ένας μεγάλος αριθμός συνεδριάσεων παράγγαγε μια σειρά «συμφωνημένων συμπερασμάτων», σχεδίων δράσης, τεχνικών πρωτόκολλων κ.λπ. (JANJIC 2015)

Το κυρίαρχο και ενδεχομένως μοναδικό κίνητρο των δύο μερών προκειμένου να συμμετάσχουν σε μια τέτοια διαδικασία ήταν ότι η αυτή υποστηρίχθηκε και οργανώθηκε από την ΕΕ και παρουσιάστηκε από την αρχή ως ένα απαραίτητο πρώτο βήμα στην πορεία που οδηγεί τα δύο συμβαλλόμενα μέρη στην ΕΕ. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι της ΕΕ ανέφεραν επανειλημμένα, κατά την έναρξη του διαλόγου, ότι σκοπός της ήταν να βοηθήσει τη Σερβία να αντιμετωπίσει και τελικά να αναγνωρίσει τη νέα πραγματικότητα στο Κόσοβο. (Moshoroulios 2018, 7)

Η συγκεκριμένη συμφωνία, αν και αποτελείται μόλις από δύο σελίδες, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων λεπτομέρειες για τη δημιουργία μιας κοινότητας σερβικών δήμων καθώς και τεχνικές λεπτομέρειες για την αστυνόμευση και την ασφάλεια, συμπεριλαμβανόμενων των βόρειων τμημάτων όπου η πλειοψηφία των κατοίκων είναι Σέρβοι κ.λπ. Επιπλέον μεταξύ άλλων προβλέπει ότι «καμία πλευρά δεν θα εμποδίσει ή ενθαρρύνει τρίτους να εμποδίσουν την πρόοδο της άλλης πλευράς στις αντίστοιχες πορείες ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Επί της ουσίας επιχειρείται η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών, με την παράλληλη ένταξη του βορείου τμήματος του Κοσσυφοπεδίου στο νομικό σύστημα του Κόσοβου, παρέχοντας παράλληλα συγκεκριμένες εγγυήσεις¹⁹.

¹⁹ Το κείμενο της Συμφωνίας των Βρυξελλών είναι διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Σερβίας: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/en/120394>

Το Βελιγράδι ανταμείφθηκε για τη συμφωνία των Βρυξελλών του Απριλίου 2013, με την πολυπόθητη υποψηφιότητά ένταξης στην ΕΕ, η οποία μεταξύ άλλων καθιστούσε διαθέσιμες την οικονομική και τεχνική βοήθεια, οι οποίες ήταν απαραίτητες για την προετοιμασία αυτής. Θεωρείται δεδομένο ότι, η πλήρης εξομάλυνση των σχέσεων της Σερβίας με το Κόσοβο, αποτελεί προαπαιτούμενο για την ένταξη της στην ΕΕ, καθώς είναι προφανές ότι στην πράξη πολλά μέλη της ΕΕ αναμένεται να εναντιωθούν σε αυτή, χωρίς πρώτα να υπάρξει σερβική αναγνώριση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας του Κοσόβου. Από την άλλη πλευρά η Πρίστινα προχώρησε στη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης, ενώ έλαβε και την υπόσχεση εκ μέρους της ΕΕ για απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης βίζας, εφόσον βέβαια ικανοποιούνται όλες οι τεχνικές απαιτήσεις.

Αν και οι δύο πλευρές προσήλθαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με αντικρουόμενα συμφέροντα, διακηρύσσοντας μια διαφορετική αντίληψη της έννοιας της «ομαλοποίησης των σχέσεων» και αναζητώντας διαφορετικούς και συχνά αντιφατικούς στόχους, (Moshoroulios 2018, 6) είναι γεγονός ότι, η Συμφωνία των Βρυξελλών αν και απέχει πολύ από την επίλυση όλων των διμερών διαφορών μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου, συνέτεινε σε μεγάλο βαθμό στη μείωση των παθών και των αβεβαιοτήτων που υπήρχαν μεταξύ των δύο πλευρών. (Serwer 2019, 84) Η εν λόγω συμφωνία αποτιμάται επίσης ως θετική και μόνο από το γεγονός ότι, οι δύο μεριές έχουν διανύσει μία «εντυπωσιακή απόσταση» με αξιωματούχους των δύο πλευρών να κάθονται στο ίδιο τραπέζι εξετάζοντας τρόπους εξομάλυνσης των σχέσεών τους. (Χρηστίδης 2017, 181)

5.5 ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

5.5.1 ΓΕΝΙΚΑ

Έχουν παρέλθει σχεδόν είκοσι χρόνια, από το τέλος του πολέμου στην Γιουγκοσλαβία και το ζήτημα του Κοσόβου εξακολουθεί να παραμένει μία ανοιχτή πληγή στην περιοχή των Βαλκανίων. Οι όποιες προσπάθειες διευθέτησης του ακανθώδους αυτού ζητήματος και παρά το γεγονός ότι έχουν υπάρξει θετικά βήματα τα τελευταία χρόνια, προσκρούουν στην αδιαλλαξία και των δύο πλευρών,

η οποία εν πολλοίς τροφοδοτείται από καθεστηκυίες αντιλήψεις, η πηγή κάποιων εξ αυτών, επιχειρήθηκε να εξηγηθεί σε προηγούμενα κεφάλαια.

Είναι γεγονός ότι η διεθνής παρουσία του Κοσόβου, παρά το γεγονός ότι έχει κατορθώσει να ενταχθεί σε διάφορους διεθνείς οργανισμούς,²⁰ χαρακτηρίζεται ως αρκετά περιορισμένη και προβληματική, γεγονός που κατά κύριο λόγο οφείλεται στη μη επίλυση του ζητήματος της αναγνώρισής του. Πέραν από τη διεθνή διάσταση, ανάλογη προβληματική κατάσταση παρατηρείται και στο εσωτερικό της χώρας, καθώς όπως έχει ήδη αναφερθεί, υφίστανται σημαντικά οικονομικά προβλήματα τα οποία αναπόφευκτα οδηγούν μεταξύ άλλων και σε αυξητικές τάσεις μετανάστευσης. Επιπρόσθετα η πολιτική ζωή, χαρακτηρίζεται από αστάθεια, καθώς «τα βασικά πολιτικά κόμματα που ανταγωνίζονται για την κατάληψη της εξουσίας αξιολογούνται από την κοινή συνείδηση ως διεφθαρμένες πολιτικές ελίτ, που δεν καταφέρνουν να δημιουργήσουν κάποια οικονομική δυναμική στη χώρα, ούτε να επιτύχουν τη διεθνή αναγνώρισή της». (Αρμακόλας 2018)

Στις εκλογές που διεξήχθησαν στις 6 Οκτωβρίου 2019, το αριστερό Κίνημα Αυτοδιάθεσης του Αλμπίν Κούρτι εξασφάλισε το 26%, ενώ η συντηρητική αντιπολίτευση της Δημοκρατικής Λίγκας του Κοσόβου (LDK) ήρθε δεύτερη, λαμβάνοντας το 25% των ψήφων. Ηχηρή ήττα υπέστη το εθνικιστικό κυβερνητικό Δημοκρατικό Κόμμα του Κοσόβου, που εξασφάλισε μόλις το 21%, ενώ η Συμμαχία για το Μέλλον του Κοσόβου, του απερχόμενου πρωθυπουργού Ραμούς Χαραντινάι, η οποία συμμετείχε στον κυβερνητικό συνασπισμό, έλαβε μόλις το 12% των ψήφων. Από την άλλη πλευρά, η υποστηριζόμενη από το Βελιγράδι Σερβική Λίστα διατήρησε τις συνταγματικά εγγυημένες 10 έδρες της στο Κοινοβούλιο της Πρίστινας. (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 2019)

Παρόλα αυτά, τον τελευταίο χρόνο έχουν παρατηρηθεί εξόχως σημαντικές, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπήρξαν πάντα θετικές, εξελίξεις στο ζήτημα του Κοσόβου. Στα τέλη του 2018, παρουσιάστηκε αναθέρμανση των συνομιλιών στο

²⁰ Παρά την ένταξη του Κοσόβου σε αρκετούς διεθνείς οργανισμούς, έχουν υπάρξει και αρκετές περιπτώσεις όπου δεν κατάφερε να ενταχθεί. Η πιο πρόσφατη αποτυχημένη προσπάθεια ένταξης σε έναν διεθνή οργανισμό, ήταν αυτή της Ιντερπόλ, τον Νοέμβριο του 2018. Το Κόσοβο δεν κατόρθωσε να συγκεντρώσει τα απαιτούμενα 2/3 των ψήφων, κυρίως λόγω πιέσεων που ασκήθηκαν από τη σερβική και τη ρωσική πλευρά, με αποτέλεσμα να μην γίνει δεκτό το αίτημά του για ένταξη.

πλαίσιο της προσπάθειας εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ Σέρβων και Κοσοβάρων. Η εν λόγω αναθέρμανση των συνομιλιών σε μεγάλο βαθμό ήταν απότοκο της Πολιτικής Διεύρυνσης της ΕΕ, η οποία είχε εκδοθεί τον Φεβρουάριο του 2018 και η οποία καλλιεργούσε εκ νέου προσδοκίες ένταξης, στα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων. Ο διάλογος που ξεκίνησε αφορούσε σε 3 βασικά θέματα τριβής μεταξύ των δύο πλευρών: το «θέμα αλλαγής των συνόρων» (border correction), την επιβολή δασμών στο σύνολο των σερβικών προϊόντων από την πλευρά του Κοσόβου και στο σχηματισμό του Στρατού του Κοσόβου.

5.5.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ

Η πρόταση της αλλαγής των συνόρων, πρωτοπαρουσιάστηκε από τον πρώην πρόεδρο του Κοσόβου Χασίμ Θάσι. Κεντρικός άξονας της συγκεκριμένης ιδέας, είναι η εξομάλυνση των σχέσεων μέσω αλλαγής των συνόρων προσαρμοσμένη στα εθνοτικά χαρακτηριστικά συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών. Ειδικότερα το συγκεκριμένο σχέδιο, το οποίο παραμένει σε εμβρυικό στάδιο, προβλέπει ότι το έδαφος της Βόρειας Μητροβίτσας (βορείως δηλαδή του ποταμού Ίμπαρ) που κατοικείται αποκλειστικά από Σέρβους και αποτελεί τμήμα του Κοσόβου θα περιέλθει στην κυριαρχία της Σερβίας, ενώ ως αντάλλαγμα η Δημοκρατία του Κοσόβου θα αναλάβει πλήρη κυριαρχία επί της κοιλάδας του Πρέσεβο στη Νότιο Σερβία, η οποία κατοικείται στη συντριπτική της πλειοψηφία από Αλβανούς.

Είναι γεγονός ότι η συγκεκριμένη ιδέα, αν και είναι εξόχως δύσκολο να υιοθετηθεί, εντούτοις δείχνει μία τάση συμβιβασμού μεταξύ των δύο πλευρών, συζητώντας ακόμα και θέματα τα οποία για χρόνια αποτελούσαν απαραβίαστες κόκκινες γραμμές. Σε κάθε περίπτωση, η ιδέα της αλλαγής των συνόρων, αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό και έντονο προβληματισμό, αν όχι με εχθρότητα στο εσωτερικό και των δύο χωρών. Σε πολλές περιπτώσεις αντίστοιχη ήταν και η αντίδραση σε διεθνές επίπεδο, καθώς μία αλλαγή συνόρων κατά πολλούς «άνοιγε τους ασκούς του Αιόλου», με μη προβλέψιμες συνέπειες για την υφιστάμενη τάξη του διεθνούς συστήματος.

Όπως αναφέρθηκε, οι αντιδράσεις σε διεθνές επίπεδο που προκλήθηκαν από τη συγκεκριμένη πρόταση, αν και ποικίλλουν σε γενικές γραμμές υπήρξαν

αρνητικές. Μεταξύ άλλων ο πρώην Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ, Μάικλ Μπόλτον (Michael Bolton) δήλωσε: «Σε περίπτωση που οι δυο πλευρές κατορθώσουν να συμφωνήσουν μεταξύ τους, δεν απορρίπτουμε το ενδεχόμενο εδαφικών προσαρμογών». (The Washington Post, Kosovo and Serbia are talking about redrawing their borders. It's a terrible idea. 2018) Στην αντίπερα όχθη, την πλήρη αντίθεσή της εξέφρασε η Καγκελάριος Μέρκελ. Η Γερμανία, ήταν η χώρα η οποία αντέδρασε πιο σθεναρά στην ιδέα, από οποιοδήποτε κράτος της ΕΕ. Μεταξύ άλλων η Καγκελάριος ανέφερε ότι: «Η εδαφική ακεραιότητα των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων έχει οριστικά κριθεί και είναι απαραβίαστη. Αυτό πρέπει να ειπωθεί ξανά και ξανά γιατί ξανά και ξανά εμφανίζονται προσπάθειες να μιλήσουμε για θέματα αλλαγής συνόρων, κάτι το οποίο δεν μπορούμε να κάνουμε». (Politico 2018)

Το εν λόγω σχέδιο, ένεκα και των αντιδράσεων που δημιουργήθηκαν, δείχνει οριστικά να ναυαγεί, με ένα νέο να κάνει την εμφάνισή του. Η λύση της «διπλής-κυριαρχίας» (dual sovereignty), φέρεται να αντικαθιστά το σχέδιο της αλλαγής των συνόρων, για την επίλυση της διαμάχης Σερβίας - Κοσόβου. Η άτυπη Σύνοδος Κορυφής των Δυτικών Βαλκανίων, που διεξήχθη στο Βερολίνο στις 29 Απριλίου 2019, κατέστησε για ακόμα μία φορά σαφές ότι, η επίλυση μακροχρόνιων διαφορών αποτελεί προϋπόθεση για την ενεργοποίηση της ευρω-ατλαντικής προοπτικής. Σύμφωνα με το σχέδιο για συμφωνία «διπλής κυριαρχίας» Σερβίας – Κοσόβου που προτάθηκε στην εν λόγω Σύνοδο και το οποίο συζητείται ήδη από το 2011, το Βόρειο Κόσοβο θα μπορούσε να έχει ευρύτερη εξουσία από αυτήν που προβλέπεται στη δομή της Ένωσης Σερβικών Δήμων, αλλά εντός του πλαισίου του Συντάγματος του Κοσόβου. Η συγκεκριμένη λύση αποκλείει την όποια διχοτόμηση του Κοσσυφοπεδίου, αμβλύνοντας έτσι ενδεχόμενες αντιδράσεις και προωθώντας τη διπλή κυριαρχία χωρίς μεταβολές των συνόρων, που προέβλεπε το σχέδιο της αλλαγής των συνόρων. Το Κόσοβο θα διατηρήσει την εδαφική του ακεραιότητα, ενώ η Σερβία θα έχει ένα είδος κυριαρχίας στους Σέρβους του Κοσόβου και στις σερβικές ορθόδοξες εκκλησίες. Παράλληλα, ειδικές πρόνοιες προβλέπεται να σχηματιστούν για την εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πηγών και τη διαφύλαξη της κοινωνικής συνοχής.

5.5.3 Η ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΩΝ ΔΑΣΜΩΝ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ

Τον Νοέμβριο του 2018, η αποτυχημένη προσπάθεια του Κοσόβου να συγκεντρώσει τα 2/3 των απαιτούμενων ψήφων ώστε να κατορθώσει να ενταχθεί στην Ιντερπόλ, αποτέλεσε άλλο ένα εμπόδιο στην προσπάθεια της χώρας να αυξήσει την παρουσία της στο διεθνές προσκήνιο. Το Κόσοβο θεώρησε υπεύθυνο για αυτήν την αποτυχία, τις πιέσεις που άσκησε η σερβική (και η ρωσική) πλευρά στους εκλέκτορες, με αποτέλεσμα να αποφασίσει να προβεί άμεσα σε αντίστοιχη δυναμική αντίδραση. Έτσι προέβη σε μία αμφιλεγόμενη ενέργεια και επέβαλε δασμούς 100% σε όλες τις εισαγωγές από τη Σερβία ως απάντηση στη «συνέχιση της σερβικής επιθετικής εκστρατείας ενάντια στο Κόσοβο στη διεθνή σκηνή». (BBC 2018)

Παρά τις έντονες αντιδράσεις της ΕΕ, η οποία κατηγόρησε το Κόσοβο ότι τέτοιου είδους ενέργειες έρχονται σε ευθεία αντίθεση με το πνεύμα της Κεντρικής Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών της Ευρώπης (CEFTA) και του πνεύματος της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Κοσόβου, το τελευταίο επέμεινε στη στάση του, διακηρύσσοντας ότι, οι δασμοί θα παραμείνουν μέχρις ότου οι διαπραγματεύσεις με τη Σερβία εισέλθουν σε ένα στάδιο πραγματικών αρχών και αμοιβαίας αναγνώρισης. Από την άλλη πλευρά η επιβολή των δασμών αποτέλεσε ευκαιρία για τη Σερβία, να δηλώσει ότι δεν θα επέστρεφε στις διαπραγματεύσεις, εφόσον η επιβολή των δασμών δεν ανασταλεί.

Είναι προφανές ότι η επιβολή των δασμών και παρά τις πιέσεις που ασκήθηκαν τόσο από την ΕΕ όσο και από τις ΗΠΑ,²¹ πάγωσε τις όποιες προσπάθειες εξεύρεσης μιας αμοιβαίας αποδεκτής λύσης μεταξύ των δύο χωρών αποτελώντας ουσιαστικά ένα πισωγύρισμα.

²¹ Ο Πρόεδρος Trump, σε ένα μήνυμα που δημοσίευσε στον επίσημο λογαριασμό σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης του Προέδρου Thaci, προέτρεψε και τις δύο κυβερνήσεις, να συνεργάζονται αντί να επιδίδονται σε έναν φορολογικό πόλεμο. Επιπλέον, στο ίδιο υπόμνημα αναφερόταν ότι «οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν επενδύσει σε μεγάλο βαθμό στην προσπάθεια του Κοσσυφοπεδίου να αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο, κυρίαρχο κράτος «αλλά αυτή η υποστήριξη δεν είναι άνευ όρων»

5.5.4 Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

Ένα άλλο θέμα το οποίο, τείνει να περιπλέξει περαιτέρω την κατάσταση μεταξύ Κοσόβου και Σερβίας, είναι η πρόθεση του πρώτου να προβεί στο σχηματισμό Ενόπλων Δυνάμεων. Στις 14 Δεκεμβρίου 2018 η Συνέλευση του Κοσόβου ενέκρινε πανηγυρικά τη δημιουργία ενός βαρέως εξοπλισμένου στρατού ο οποίος θα προέκυπτε από τις ήδη υπάρχουσες ελαφρά οπλισμένες Δυνάμεις Ασφαλείας. Σε μια περίοδο, όπου οι προοπτικές διαλόγου μεταξύ των δύο χωρών δεν είναι και οι καλύτερες, μια τέτοια ενέργεια αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό από τη διεθνή κοινότητα. Ενδεικτικές του κλίματος, είναι οι δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα του NATO, Γιενς Στόλτενμπεργκ (Jens Stoltenberg), ο οποίος δήλωσε ότι η χρονική στιγμή που πάρθηκε η συγκεκριμένη απόφαση δεν είναι η καλύτερη δυνατή και ότι αυτή είναι ενάντια στη βούληση πολλών μελών της Συμμαχίας και ως εκ τούτου δύναται να αποβεί ζημιογόνος όσον αφορά στις προοπτικές του Κοσόβου για ένταξη στο NATO. (NATO 2018)

6. ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

6.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στα προηγούμενα κεφάλαια καταβλήθηκε προσπάθεια προκειμένου να γίνουν κατανοητές δύο πολύ σημαντικές παράμετροι, οι οποίες επηρεάζουν την εξέλιξη της παρούσας εργασίας. Από τη μία πλευρά επιχειρήθηκε να αναλυθεί το ζήτημα του Κοσόβου, μέσα από διάφορες μεταβλητές, όπως οι ιστορικές καταβολές, η τρέχουσα οικονομική κατάσταση, αλλά και οι τελευταίες εξελίξεις στη σχέση του με τη Σερβία, οι οποίες αναμφίβολα αποτελούν καταλυτικής σημασίας στις όποιες προσπάθειες επίλυσης του ζητήματος της αυτονομίας του. Από την άλλη, καταβλήθηκε προσπάθεια κατανόησης του τρόπου λειτουργίας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και ερμηνείας τόσο της παραδοσιακής όσο και της διευρυμένης έννοιας της ασφάλειας, αποσκοπώντας στο να τεθεί το πλαίσιο εντός του οποίου η οποιαδήποτε εξέλιξη στο ζήτημα του Κοσόβου, αναμένεται να επηρεάσει τόσο την εξωτερική πολιτική όσο και την ασφάλεια της χώρας μας. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια αποτίμηση διμερών σχέσεων του Κοσόβου με κράτη τα οποία είτε έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του, είτε όχι και τα οποία τον παρόντα ουσιώδη χρόνο αλλά και δυνητικά επηρεάζουν τις όποιες εξελίξεις, δημιουργώντας άλλοτε δυσχέρειες και απαισιοδοξία ως προς την επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου και άλλοτε δημιουργούν ή διευρύνουν τις ήδη υφιστάμενες προοπτικές επίλυσης. Παράλληλα θα επιχειρηθεί μια σύντομη αναφορά στη ζητήματα ασφάλειας τα οποία αντιμετωπίζει το Κόσοβο και τα οποία σχετίζονται τόσο με την παραδοσιακή προσέγγιση της έννοιας της ασφάλειας όσο και με τη σύγχρονη, όπως αυτές αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 4. Η μελέτη των απειλών και προκλήσεων κατά της ασφάλειας που αντιμετωπίζει το Κόσοβο, κρίνεται εξόχως σημαντική, όχι μόνο για τα αποτελέσματα που επιφέρουν τον παρόντα ουσιώδη χρόνο σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, αλλά και για την αντιμετώπιση και εξέλιξη αυτών συναρτήσει της οριστικής επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου. Σε κάθε περίπτωση, η προσεκτική ανάγνωση των συγκεκριμένων σχέσεων και της υιοθετούμενης επιχειρηματολογίας κάθε κράτους σε συνδυασμό με τα αναδυόμενα ζητήματα ασφάλειας, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό πέραν των άλλων και τις όποιες αποφάσεις της χώρας μας σε σχέση με το Κόσοβο και ως εκ τούτου θα πρέπει συνεκτιμώμενα, να ληφθούν σοβαρά υπόψη.

6.2 ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

6.2.1 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ Η ΑΛΒΑΝΙΑ

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διμερείς σχέσεις που έχει το Κόσοβο με τα γειτονικά κράτη της Αλβανίας και της Βόρειας Μακεδονίας. Η ύπαρξη Αλβανών και στις 3 αυτές χώρες, δημιουργεί αναμφίβολα έναν ιδιόμορφο συσχετισμό ισχύος το ενδεχόμενο εκμετάλλευσης του οποίου προς τη δημιουργία μίας Μεγάλης Αλβανίας, προκαλεί εύλογα σκεπτικισμό αν όχι καχυποψία σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Όσον αφορά τις σχέσεις του με την Αλβανία, είναι προφανές ότι αυτές σε μεγάλο βαθμό επηρεάζονται από τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του Κοσόβου, η οποία ανέρχεται στο 93%. (CIA n.d.) Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, ήδη από το 1992 και ενώ ήδη είχαν εμφανιστεί τα πρώτα σημάδια διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, η προσπάθεια των Αλβανών του Κοσόβου να κηρύξουν μια ανεξάρτητη Δημοκρατία του Κοσόβου, αντιμετωπίστηκε θετικά από την κυβέρνηση των Τιράνων. Καθίσταται εύληπτο λοιπόν το γεγονός ότι η Αλβανία υπήρξε μία από τις πρώτες χώρες στον κόσμο που αναγνώρισαν το Κόσοβο ως ανεξάρτητο κράτος, το 2008. Πέραν των ανωτέρω υφίσταται στενή συνεργασία σε διάφορους τομείς, μέσω της σύναψης σχετικών συμφωνιών που αφορούν σε διάφορα θέματα τόσο χαμηλής όσο και υψηλής πολιτικής, που εκτείνονται από τη συγχώνευση κοινών προξενικών αντιπροσωπειών τους στο εξωτερικό, συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας, τελωνειακής πολιτικής, εμπορίου κ.λπ.

Μία από τις παραμέτρους η οποία θα πρέπει να εξετασθεί συναρτήσει της σχέσης του Κοσόβου με την Αλβανία, είναι και η διατήρηση της ιδέας περί συγκρότησης της λεγόμενης «Μεγάλης Αλβανίας». Με τον όρο «Μεγάλη Αλβανία» νοείται η αλυτρωτική ιδέα η οποία καλλιεργείται από συγκεκριμένες ελίτ εντός και εκτός του κράτους της Αλβανίας, σύμφωνα με την οποία προωθείται η επανένωση των εδαφών στα οποία κατοικούν Αλβανοί υπό ένα ενιαίο κράτος. Είναι προφανές ότι μία από αυτές τις περιοχές στις οποίες αναφέρεται η σχετική ιδέα, είναι και η περιοχή του Κοσόβου.

Η ιδέα της «Μεγάλης Αλβανίας» είναι αρκετά δημοφιλής τόσο στο Κόσοβο, όσο στην Αλβανία και στη Βόρεια Μακεδονία, ενώ αντίστοιχα η ένωση μόνο του Κόσοβου και της Αλβανίας τυγχάνει σχετικά μικρότερης υποστήριξης (33.7% στην Αλβανία έναντι 29.2% στο Κόσοβο). Παρόλα αυτά, σε σχετική ερώτηση που πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό της GALLUP BALCAN, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εξέφρασε την αμφιβολία σχετικά με το αν η δημιουργία της «Μεγάλης Αλβανίας» δύναται να πραγματοποιηθεί στο άμεσο μέλλον. (GALLUP BALKAN MONITOR 2010) (Πίνακας 2)

Αν και τον παρόντα ουσιώδη χρόνο, οι γεωπολιτικές συνθήκες, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνουν το σενάριο για τη δημιουργία μιας «Μεγάλης Αλβανίας» και η επίκλησή του σε σχετικές επιστημονικές αναλύσεις δύναται να ερμηνεύσει λανθασμένα τα πολιτικά δεδομένα του αλβανικού χώρου τα οποία στο ορατό μέλλον δεν επιτρέπουν ανακίνηση του θέματος, το εν λόγω σενάριο φαίνεται να διατηρείται στη δημοσιότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανακαίνιση του θέματος από τον Αλβανό Πρωθυπουργό Έντι Ράμα, κατά την επίσκεψη του στην πόλη Πέγια του Κοσόβου τον Νοέμβριο του 2018. Ο Αλβανός πρωθυπουργός, μεταξύ άλλων προανήγγειλε, «το σχέδιο μίας στρατηγικής συμφωνίας για την «ένωση» της Αλβανίας με το Κόσοβο», υπογραμμίζοντας μάλιστα ότι η επίμαχη «αλβανική ένωση» θα πρέπει να έχει γίνει πραγματικότητα έως το 2025. Παράλληλα, ο Αλβανός πρωθυπουργός προανήγγειλε νέα βήματα προσέγγισης μεταξύ των δύο πλευρών, όπως είναι ο στόχος δημιουργίας μίας μεταξύ τους τελωνειακής ένωσης με μηδενικούς εμπορικούς δασμούς και μηδενικά τέλη περιαγωγής, «ενοποίηση» των κρατικών εγγράφων και των διπλωμάτων οδήγησης κ.λπ. (ΕΘΝΟΣ 2018)

Αν και σύμφωνα με αναλυτές, η παραπάνω δήλωση του Έντι Ράμα ερμηνεύεται «κυρίως ως μέσο επηρεασμού και άσκησης πίεσης προς τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες προκειμένου να προχωρήσουν ταχύτερα οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις», εντούτοις δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι, το αλβανικό έθνος έχει τη δημογραφική δύναμη και ζωτικότητα για να οδηγήσει σε αποσταθεροποίηση την περιοχή εφόσον τα αισιόδοξα σενάρια δεν επαληθευτούν. (ΕΘΝΟΣ 2018)

6.2.2 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πέραν των σχέσεων του Κοσόβου με την Αλβανία, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι αντίστοιχες σχέσεις που διατηρεί με τη γειτονική Βόρεια Μακεδονία. Ένα από τα χαρακτηριστικά που διακρίνει τις σχέσεις των δύο χωρών, είναι ότι και οι δύο παρουσιάζουν αρκετά κοινά σημεία αλλά και αρκετές διαφορές. Σε κάθε περίπτωση η ύπαρξη ισχυρού αλβανικού στοιχείου στο κράτος της Βόρειας Μακεδονίας, είναι αρκετό προκειμένου να επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ Πρίστινα και Σκοπίων.

Τόσο το Κόσοβο όσο και η Βόρεια Μακεδονία, αποτελούσαν τμήμα της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας για πάνω από μισό αιώνα. Με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η Βόρεια Μακεδονία ανακηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος, ενώ το Κόσοβο, μόλις το 2008 ανακηρύσσει την αυτονομία του από τη Σερβία, η οποία μέχρι και τις μέρες μας, θεωρείται ως προβληματική για τους λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί. Παρόλα αυτά η ανακήρυξη της αυτονομίας του Κοσόβου, επί της ουσίας αποτέλεσε ένα σημαντικό δίλημμα για την κυβέρνηση των Σκοπίων και τη στάση που θα έπρεπε να ακολουθήσει, σε σχέση με την αναγνώρισή του. Από τη μία πλευρά η αναγνώριση του Κοσόβου, μπορούσε να οδηγήσει σε διατάραξη των σχέσεων των Σκοπίων με το Βελιγράδι και από την άλλη πλευρά υπήρχε ο φόβος ότι μη αναγνώριση θα μπορούσε να διαταράξει τις λεπτές ισορροπίες στο εσωτερικό της χώρας μεταξύ των Αλβανών, οι οποίοι τάσσονταν υπέρ της αναγνώρισης και των υπόλοιπων πολιτών της χώρας.

Παρά το γεγονός ότι η στάση της Βόρειας Μακεδονίας σε σχέση με το ζήτημα του Κοσόβου, με το πέρασμα του χρόνου διαφοροποιούνταν και μέσω του τύπου εμφανίζονταν δηλώσεις κυβερνητικών αξιωματούχων, οι οποίες κυμαίνονταν από το ότι τα Σκόπια θα αναγνώριζαν οποιαδήποτε συμφωνηθείσα λύση μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου έως του ότι θα ακολουθούσαν αποκλειστικά τις θέσεις του ΝΑΤΟ και της ΕΕ (Marolon and Ivanova 2013, 264) (παραβλέποντας τη στάση της Σερβίας), εντούτοις, η κυβέρνηση των Σκοπίων, προέβη στην αναγνώριση τους Κοσόβου, στις 9 Οκτωβρίου 2008, την επομένη δηλαδή της υποβολής αιτήματος εκ μέρους της Σερβίας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, σχετικά με τη νομιμότητα της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. (REUTERS 2008)

Έκτοτε οι καλές σχέσεις των δύο χωρών, επιβεβαιώνονται μέσα από μία σειρά διμερών συναντήσεων και επισκέψεων σε όλα τα επίπεδα, ενώ σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας «Η Δημοκρατία της Μακεδονίας και η Δημοκρατία του Κοσόβου έχουν σταθερή διμερή συνεργασία, συνεχή επικοινωνητικό και φιλικό διάλογο επί πολλών θεμάτων αμοιβαίου ενδιαφέροντος». (North Macedonia Ministry of Foreign Affairs n.d.) Προς επίρρωση των ανωτέρω, οι δύο χώρες έχουν υπογράψει μεταξύ άλλων συμφωνίες για τη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα, οι οποίες περιλαμβάνουν την ανάπτυξη σχέσεων στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας, του άνθρακα, του φυσικού αερίου, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την ενεργειακή απόδοση, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την προετοιμασία έργων υποδομής για διασυνδέσεις ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.

Πέραν των ανωτέρω, οι σχέσεις των δύο χωρών παρουσιάζουν ενδιαφέρον κυρίως ως προς τη δημιουργία συνθηκών σταθερότητας στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Καίτοι η Βόρεια Μακεδονία δεν διαθέτει τα απαραίτητα φορτία ισχύος, τα οποία θα της παρείχαν την απαραίτητα δυναμική ώστε να μπορεί να επηρεάσει την εξέλιξη του ζητήματος του Κοσόβου, η ύπαρξη καλών διπλωματικών σχέσεων μεταξύ δύο χωρών της ίδιας «γειτονιάς», οι οποίες έχουν κατά καιρούς αποτελέσει κέντρο αστάθειας στην περιοχή, αποτελεί αναγκαία συνθήκη, για περαιτέρω εξομάλυνση και απόσβεση πιθανών εστιών αναταραχής.

6.2.3 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑ

Αναμφισβήτητα η ρωσική επιρροή που ασκείται στα Βαλκάνια και ιδιαίτερα στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, αποτελεί μία παράμετρος η οποία σε μεγάλο βαθμό έχει διαμορφώσει και επηρεάσει τις όποιες εξελίξεις λαμβάνουν χώρα σε αυτά και από μόνη της θα μπορούσε να αποτελεί αντικείμενο μιας ξεχωριστής εργασίας. Η ιδιότητα της Ρωσίας, ως μόνιμου μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σε συνδυασμό με την προσπάθεια που καταβάλλει να εμφανιστεί ως η προστάτιδα δύναμη των συμφερόντων των ορθόδοξων λαών της περιοχής, αφενός καθιστά το βαθμό εμπλοκής της αρκετά υψηλό, αφετέρου δεν επιτρέπει στη Δύση να αγνοήσει τις κινήσεις της.

Η εμπλοκή της Ρωσίας στα τεκταινόμενα στο χώρο των Δυτικών Βαλκανίων, δύναται να χωριστεί σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος ξεκινάει από το 1991, οπότε και διαλύθηκε η Σοβιετική Ένωση και λήγει το 1999 με τον πόλεμο στο Κόσοβο, ενώ η δεύτερη περίοδος ουσιαστικά ξεκινάει από τότε που ο Βλαντιμίρ Πούτιν γίνεται ο κυρίαρχος στο πολιτικό σκηνικό της Ρωσίας και φτάνει μέχρι τις μέρες μας. (Καραγιάννης 2011) Για χάριν οικονομίας, στην παρούσα εργασία θα γίνει αναφορά κυρίως στη δεύτερη περίοδο, καθώς αυτή είναι που κυρίως επηρεάζει τις εξελίξεις μέχρι και σήμερα.

Αν και το ξέσπασμα της κρίσης στη Γιουγκοσλαβία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, βρήκε τη Σοβιετική Ένωση ένα βήμα πριν τη διάλυσή της και ως εκ τούτου πρακτικά αδύναμη να επηρεάσει τις όποιες εξελίξεις, εντούτοις ήδη από το 1992 και μετά άρχισε να κάνει όλο και πιο αισθητή την παρουσία της στην περιοχή. Σε γενικές γραμμές η βαλκανική χερσόνησος, αντιμετωπίστηκε από τους Ρώσους ως ένα τμήμα του λεγόμενου «μέσου εξωτερικού» (*srednee zarubezh'ie*), ο οποίος ουσιαστικά αποτελεί έναν ενδιάμεσο χώρο μεταξύ Ρωσίας και Δύσης. (Καραγιάννης 2011). Η προσπάθεια αποφυγής μείωσης της όποιας επιρροής της Μόσχας στα Δυτικά Βαλκάνια, επιτεύχθηκε αφενός με τη συστηματική καλλιέργεια της εικόνας της προστάτιδας δύναμης των σλαβικών και ορθόδοξων φύλων, όπως ήδη έχει αναφερθεί και αφετέρου με έντονη διπλωματική κινητικότητα,²² οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να συμπεριληφθεί στην απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, ρητά η αναφορά ότι «το Κόσοβο είναι κομμάτι της σερβικής επικράτειας».

Η ρωσική πλευρά, επιχειρούσε σε κάθε ευκαιρία να διατρανώσει την άποψη ότι η περίπτωση του Κοσόβου δεν ήταν σε καμία περίπτωση μοναδική (*sui generis*), όπως ισχυριζόταν η Δύση, προβάλλοντας το επιχείρημα ότι η ανεξαρτητοποίηση του παραβιάζει τον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ, θέτει «εν αμφιβόλω» την αρχή του απαραβίαστου των συνόρων των κρατών και ως εκ τούτου δημιουργεί σημαντικά ζητήματα ασφάλειας τόσο για τη Ρωσία όσο και για την Ευρώπη. Χαρακτηριστική προς αυτήν την κατεύθυνση υπήρξε η ομιλία του Βλαντιμίρ Πούτιν η οποία πραγματοποιήθηκε στη Διάσκεψη για την Ασφάλεια στο Μόναχο της Γερμανίας το 2007. Μεταξύ άλλων ο Πρόεδρος Πούτιν αναφερόμενος

²² Ανάλογες πιέσεις προς την ίδια κατεύθυνση, προφανώς για δικούς της λόγους, άσκησε και η Κίνα.

στον ΟΑΣΕ αλλά φωτογραφίζοντας τις ΗΠΑ, κατέστησε σαφές ότι η συνδρομή στην τήρηση των διεθνών κανόνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατόπιν αιτήματος των κρατών, δεν συνεπάγεται παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις τους και ειδικότερα μέσω της επιβολής καθεστώτων που να καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο αυτά τα κράτη πρέπει να ζουν και να αναπτύσσονται. (The Washington Post, Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy 2007 2007)

Επιπρόσθετα και αναφορικά με τις πρόσφατες εξελίξεις, όπως αυτές παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο και ειδικότερα στο θέμα δημιουργίας στρατού, το ρωσικό υπουργείο Εξωτερικών με ανακοίνωση του ανέφερε ότι η Ρωσία θεωρεί ότι η Αποστολή του ΟΗΕ στο Κόσοβο «είναι υποχρεωμένη να λάβει μέτρα για την αποστρατιωτικοποίηση και διάλυση οποιωνδήποτε ένοπλων τμημάτων των Κοσοβάρων» και ότι «η δημιουργία στρατού του μη αναγνωρισμένου Κοσόβου συνιστά παραβίαση της απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και εγκυμονεί την αποσταθεροποίηση της κατάστασης στην περιοχή». (Η Καθημερινή, «Όχι» της Ρωσίας στη δημιουργία στρατού στο Κόσοβο - Ζητά από τον ΟΗΕ τη διάλυσή του 2018)

Σε κάθε περίπτωση και κατόπιν εξέτασης της στάσης της Ρωσίας σε σχέση με το Κόσοβο, διαπιστώνεται ότι η Ρωσία εναντιώνεται σε οποιαδήποτε αναγνώριση της ανεξαρτησίας του, διατηρώντας κοινή γραμμή με τη Σερβία και επί της ουσίας διαδραματίζοντας μαζί με την Κίνα τον αντίθετο πόλο στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Από την άλλη πλευρά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, το αφήγημα για την κατάληψη της οποίας στηρίχτηκε εν πολλοίς σε αντίστοιχα επιχειρήματα της Δύσης αναφορικά με το Κόσοβο.

6.2.4 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Η Ρουμανία αποτελεί άλλη μία περίπτωση χώρας, της οποίας οι σχέσεις με το Κόσοβο, παρουσιάζουν ενδιαφέρον, καθώς ενώ ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Βαλκάνια, δεν έχει αναγνωρίσει μέχρι και σήμερα την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Επιπρόσθετα, μία σειρά γεγονότων τα οποία έχουν πρόσφατα λάβει χώρα στο εγγύς αλλά και περιφερειακό περιβάλλον της Ρουμανίας, αποτελούν

ανάχωμα στις όποιες σκέψεις για αλλαγή της στάσης της σε σχέση με την αναγνώριση του Κοσόβου.

Οι λόγοι για τους οποίους η Ρουμανία δεν έχει προβεί μέχρι και σήμερα στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου ποικίλλουν. Παρόλο που οι συγκεκριμένοι λόγοι, φαίνεται να διέπονται από νομικά κυρίως επιχειρήματα, εντούτοις ένας αριθμός άλλων παραγόντων φαίνεται να διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο. Σε κάθε περίπτωση η ύπαρξη της ουγγρικής μειονότητας εντός της επικράτειας της Ρουμανίας και ο φόβος για δημιουργία τετελεσμένου όσον αφορά στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης μέσω της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, αποτέλεσε από μόνη της έναν ισχυρό λόγο ώστε το Βουκουρέστι να αρνηθεί να προχωρήσει σε οποιασδήποτε μορφής αναγνώρισης. Οι Ούγγροι αποτελούν τη μεγαλύτερη μειονότητα στη Ρουμανία, καθώς σύμφωνα με την απογραφή του 2011, στη Ρουμανία υπάρχουν περίπου 1.2 εκατομμύρια εθνικοί Ούγγροι, που αποτελούν το 6,5% του συνολικού πληθυσμού. Οι μισοί από τους Ούγγρους που ζουν στη Ρουμανία είναι οι Szekelys, οι οποίοι ζουν κυρίως στο γνωστό ως Szekely Land, μια εθνο-πολιτιστική περιοχή στην ανατολική Τρανσυλβανία. (Χάρτης 2) Αυτή η περιοχή γνώρισε διάφορους βαθμούς αυτονομίας μέχρι το 1968, όταν η κομμουνιστική κυβέρνηση αναμόρφωσε τις διοικητικές διαιρέσεις της χώρας για να εξαλείψει κάθε προσδιορισμό των περιοχών από εθνικές ή πολιτιστικές διαιρέσεις. Παρόλα αυτά, αυτές οι διαιρέσεις εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι και σήμερα, γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία πολλών πρωτοβουλιών από εθνοτικούς Ούγγρους που επιθυμούν να αποκαταστήσουν την αυτονομία τους. (Stratfor 2013) Σύμφωνα με τους διαμορφωτές εξωτερικής πολιτικής της Ρουμανίας, η αναγνώριση του Κοσόβου, θα έδινε επιπλέον επιχειρήματα στους ηγέτες της μειονότητας προς την κατεύθυνση αυτή.²³ Σε κάθε περίπτωση και πέραν των ανωτέρω, αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι, σημαντικό ρόλο στη μη αναγνώριση του Κοσόβου μέχρι και σήμερα, διαδραμάτισαν οι παραδοσιακά καλές σχέσεις μεταξύ της Ρουμανίας και της Σερβίας. (Ivan 2017, 42)

²³ Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, τα κυριότερα εθνικά ουγγρικά κόμματα της Ρουμανίας (η Δημοκρατική Ένωση Ούγγρων στη Ρουμανία, το Λαϊκό Ουγγρικό Κόμμα στην Τρανσυλβανία και το Ουγγρικό Κόμμα Πολιτών) υπέγραψαν στις 8 Ιανουαρίου 2018 στη μεγαλύτερη πόλη της Τρανσυλβανίας, την Cluj Napoca, κοινή δήλωση που καθορίζει μια κοινή πολιτική ατζέντα, συμπεριλαμβανομένης της ζήτησης για αυτονομία σε εκείνες τις περιοχές της περιοχής της Τρανσυλβανίας όπου οι εθνικοί Ούγγροι πλειοψηφούν. (<https://balkaninsight.com/2018/01/09/hungarian-parties-renew-pledge-for-autonomy-in-romania-01-08-2018/>)

Ο πολλαπλασιασμός διάφορων αυτονομιστικών κινημάτων στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, όπως επί παραδείγματι στην Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία, καθώς και η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και ο πόλεμος στην ανατολική Ουκρανία, όχι μόνο δεν συνδράμουν προς την όποια αλλαγή στάσης, αλλά επί της ουσίας περιπλέκουν περαιτέρω την κατάσταση. Παράλληλα, τα εν λόγω γεγονότα άρουν σε μεγάλο βαθμό τις όποιες εξωτερικές πιέσεις δέχεται το Βουκουρέστι προς αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, καθώς περιπλέκουν περαιτέρω την κατάσταση, σε βαθμό που η όποια στάση της Ρουμανίας να βρίσκει αρκετά ερείσματα. (Ivan 2017, 44)

6.2.5 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑ

Ακόμα μια περίπτωση χώρας, η οποία δεν έχει προβεί μέχρι και σήμερα στην αναγνώριση του Κοσόβου, είναι και η Ισπανία. Το ιδιαίτερο στην περίπτωση της Ισπανίας είναι ότι όχι μόνο παρουσιάζει παρεμφερή επιχειρηματολογία με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες δεν έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο, αλλά κυρίως ότι αποτελεί μια χώρα με μεγάλα φορτία ισχύος εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ό,τι και αν αυτό συνεπάγεται. για τον βαθμό επιρροής της στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Η στάση της Ισπανίας απέναντι στο ζήτημα του Κοσόβου, παρουσιάζει αρκετές ποιοτικές διαφορές σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες δεν έχουν προβεί και αυτές μέχρι σήμερα στην αναγνώριση του. Έτσι σε αντίθεση με την Ελλάδα, την Κύπρο, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία, η Ισπανία φαίνεται να κρατάει την πιο σκληρή στάση απέναντι στο Κόσοβο, με αποτέλεσμα από πολλούς να χαρακτηρίζεται ως η επικεφαλής των χωρών οι οποίες αντιτίθενται σε οποιαδήποτε ένωση.²⁴

Οι λόγοι που η Ισπανία τηρεί μια αρκετά άκαμπτη στάση απέναντι στο ζήτημα του Κοσόβου, είναι δυνατόν να ερμηνευθεί αν ληφθούν υπόψη συγκεκριμένες παράμετροι οι οποίες επηρεάζουν τη διαμόρφωση τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής της πολιτικής. Το κυρίαρχο επιχείρημα που

²⁴ Αξίζει να αναφερθεί ότι, οι πολίτες του Κοσόβου μπορούν να εισέλθουν στη Σερβία και τη Ρωσία απλά με την επίδειξη της ταυτότητάς τους και τη θεώρηση άδειας εισόδου αντίστοιχα, ενώ για είσοδο στην Ισπανία ανάλογη άδεια εισόδου σπάνια χορηγείται.

ανέκαθεν χρησιμοποίησαν οι ισπανικές κυβερνήσεις, πάνω στο οποίο έχει στηριχθεί επίσης η πολιτική της μη αναγνώρισης, σχετίζεται με το μείζον θέμα της νομιμότητας της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου το 2008. (Ferrero-Turrion 2017, 52) Σύμφωνα με την ισπανική πλευρά, η κήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, αποτελεί μια σοβαρή παραβίαση του ψηφίσματος 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και της εδαφικής ακεραιότητας της Σερβίας και ως εκ τούτου πρόκειται περί κατάφορης παραβίασης του διεθνούς δικαίου.

Η επίκληση του διεθνούς δικαίου, αποτελούσε μια πρακτική την οποία η σοσιαλιστική κυβέρνηση της Ισπανίας το 2008 δεν ακολουθούσε για πρώτη φορά. Η εναντίωση των σοσιαλιστών στη συμμετοχή των ισπανικών Ενόπλων Δυνάμεων στον πόλεμο του Ιράκ το 2003 και η μη νομιμοποίηση αυτού, υπήρξε ένα θέμα το οποίο οι Σοσιαλιστές διατήρησαν ψηλά στην προεκλογική ατζέντα του 2004 και κατά πολλούς αναλυτές συνέδραμε σημαντικά στο να κερδίσουν τις εκλογές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, η συγκεκριμένη πολιτική της Ισπανίας, διατηρήθηκε ακόμα και μετά την απόφαση που εξέδωσε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στις 22 Ιουλίου 2010, σύμφωνα με την οποία η μονομερής ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου το 2008 δεν συνιστά παραβίαση της διεθνούς νομοθεσίας. Η εν λόγω απόφαση ήταν προϊόν σχετικής προσφυγής της Σερβίας κατά της νομιμότητας της απόσχισης του Κοσόβου, με το επιχείρημα ότι αποτέλεσε παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητάς της.²⁵ (Ναυτεμπορική 2010)

Πέραν των ανωτέρω, πολλοί αναλυτές θεωρούν ότι η απόφαση της Ισπανίας για τήρηση σκληρής στάσης απέναντι στην ανεξαρτησία του Κοσόβου, διαμορφώνεται κυρίως από παράγοντες που σχετίζονται με παρεμφερείς καταστάσεις στο εσωτερικό της χώρας και όχι με νομικού περιεχομένου επικλήσεις. Πιο συγκεκριμένα, τα αποσχιστικά κινήματα στην Καταλονία και στη Χώρα των Βάσκων, αποτελούν τους κυριότερους λόγους για τους οποίους η Μαδρίτη τηρεί τη συγκεκριμένη στάση. Ο φόβος δημιουργίας ανάλογου τετελεσμένου με το Κόσοβο, εκτιμάται από τους διαμορφωτές πολιτικής της

²⁵ Το πλήρες κείμενο της απόφασης, η οποία κατέχει συμβουλευτικό και μη δεσμευτικό χαρακτήρα, είναι διαθέσιμο στο <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>

Ισπανίας, ότι δύναται να προσθέσει επικίνδυνα όπλα στη φαρέτρα των αυτονομιστών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ασφάλεια και τη σταθερότητα στο εσωτερικό της Ισπανίας. Από την άλλη πλευρά η εργαλειοποίηση της αυτονομίας του Κοσόβου εκ μέρους των αυτονομιστών, προφανώς ενισχύει τους ισχυρισμούς της κυβέρνησης και δεν βοηθάει προς διαχωρισμό των δύο περιπτώσεων και κατ' επέκταση αλλαγή στη στάση της. (Sarriá και Demjaha 2019)

6.2.6 ΚΟΣΟΒΟ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ

Μια ακόμα ενδιαφέρουσα περίπτωση χώρας, η οποία δεν έχει αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του Κοσόβου, λαμβάνοντας υπόψη, λανθασμένα ή μη, αντίστοιχες καταστάσεις, είναι και η περίπτωση της Κύπρου. Είναι γεγονός ότι μέχρι και πρόσφατα, η εξωτερική πολιτική της Κύπρου ήταν μονοθεματική και οριζόταν κατά βάση από την επίλυση του κυπριακού ζητήματος και της παράνομης εισβολής και κατοχής του βόρειου τμήματος του νησιού. Καθίσταται προφανές ότι για τους διαμορφωτές εξωτερικής πολιτικής της Κύπρου, το «κυπριακό ζήτημα» και η προσπάθεια επίλυσης αυτού, καθόριζε επακριβώς το πλαίσιο εντός του οποίου υφίστανται περιθώρια διπλωματικών ελιγμών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η στάση της Κύπρου απέναντι στην ανεξαρτησία του Κοσόβου, υπήρξε σε μεγάλο βαθμό άκαμπτη έως εχθρική. Η Λευκωσία έχει επανειλημμένα επιμένει ότι η τελική διευθέτηση του καθεστώτος του Κοσόβου, πρέπει να επιτευχθεί στο πλαίσιο του διαλόγου και των διαπραγματεύσεων μεταξύ της Πρίστινα και του Βελιγραδίου και ότι η όποια απόφαση θα πρέπει να εγκριθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. (Ioannides 2017, 47)

Η ταύτιση του κυπριακού ζητήματος με το ζήτημα του Κοσόβου,²⁶ είχε ως αποτέλεσμα η Κύπρος να εναντιωθεί σθεναρά στην όποια προσπάθεια του

²⁶ Θα πρέπει να τονιστεί ότι υφίστανται πολλές και ποιοτικές διαφορές μεταξύ της ανεξαρτησίας του Κοσόβου και την αντίστοιχη της λεγόμενης «Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου (ΤΔΒΚ)». Επιγραμματικά αναφέρεται ότι το Κόσοβο έχει αναγνωρισθεί από τις περισσότερες δυτικές χώρες σε αντίθεση με την «ΤΔΒΚ», την οποία αναγνωρίζει πλέον μόνο η Τουρκία. Επιπλέον η στάση των Ηνωμένων Εθνών στην πρώτη περίπτωση είναι σε γενικές γραμμές ουδέτερη (εξαιτίας και της διαφωνίας μεταξύ των μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας), ενώ στη δεύτερη περίπτωση υφίσταται σαφής καταδίκη από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Τέλος το Κόσοβο βρίσκεται σε μια πορεία σταδιακής αναγνώρισης από τα κράτη μέλη του ΟΗΕ, σε αντίθεση με την ΤΔΒΚ όπου δεν υφίσταται καμία περαιτέρω πρόοδος στην αναγνώρισή της.

Κοσόβου για ανεξαρτησία. Μεταξύ άλλων, υπέβαλε το 2009 γραπτή δήλωση στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στην οποία αναφερόταν ότι η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου ήταν ασυμβίβαστη με το διεθνές δίκαιο και ότι τα όποια δικαιώματα του Κοσόβου, απορρέουν από την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.²⁷ Πέραν των ανωτέρω η Κύπρος τήρησε σκληρή στάση και ως προς ζήτημα της αναγνώρισης των ταξιδιωτικών εγγράφων του Κοσόβου, μη αναγνωρίζοντας αυτά, ενώ παράλληλα καταψήφισε την υποψηφιότητα του Κοσόβου για ένταξη στην UNESCO. (Ioannides 2017, 48) Αξίζει να σημειωθεί ότι άλλη μία παράμετρος η οποία καθόρισε την εξωτερική πολιτική της Κύπρου σε σχέση με τα Δυτικά Βαλκάνια και ειδικότερα με το Κόσοβο, είναι και οι στενοί δεσμοί που αισθάνονται οι Ελληνοκύπριοι απέναντι στους Σέρβους, με τη θρησκεία να αποτελεί ένα είδος συνδετικού κρίκου.

Ως σημείο καμπής στην εξωτερική πολιτική της Κύπρου, θεωρείται από πολλούς αναλυτές το 2013, οπότε και τις εκλογές κερδίζει το κεντροδεξιό κόμμα του Νίκου Αναστασιάδη. Η εξωτερική πολιτική απέκτησε μια πολυθεματική και ολιστική προσέγγιση, η οποία λάμβανε υπόψη πέραν του κυπριακού ζητήματος και άλλες παραμέτρους οι οποίες σχετίζονταν με τον ρόλο της Κύπρου στην περιοχή, με τις σχέσεις της με τις μεγάλες δυνάμεις αλλά και τη θέση της εντός των κόλπων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε μια προσπάθεια να διαδραματίσει εποικοδομητικό ρόλο. (Pedi and Kouskouvelis 2019) Το τελευταίο στοιχείο, είναι αυτό που σε κάποιο βαθμό «λείανε» τη στάση της Κύπρου απέναντι στο ζήτημα του Κοσόβου, όπως διαφάνηκε το Σεπτέμβριο του 2013 και από την επίσκεψη του τότε Υπουργού Εξωτερικών της Κύπρου στην Πρίστινα. Σε κάθε περίπτωση, η αλλαγή στάσης της Κύπρου, διαμορφώθηκε και από τη Συμφωνία των Βρυξελλών, η οποία είχε λάβει χώρα την ίδια περίοδο.

6.3 ΑΠΟΤΙΜΩΝΤΑΣ ΤΙΣ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΟΒΟΥ

Συνεξετάζοντας προσεκτικά τις στάσεις των χωρών που αναφέρθηκαν στον παρόν κεφάλαιο και πιο συγκεκριμένα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες τον παρόντα ουσιώδη χρόνο αντιτίθενται στην αναγνώριση του Κοσόβου,

²⁷ Το πλήρες κείμενο του γραπτού υπομνήματος της Κύπρου, είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/15609.pdf>

διαφαίνεται σε γενικές γραμμές μια παρεμφερής στάση ορμώμενη κατά περίπτωση από σχετικά παρόμοια κίνητρα. Η ύπαρξη στο εσωτερικό των χωρών αυτών (ειδικότερα της Ρουμανίας και της Ισπανίας), συγκεκριμένων αποσχιστικών τάσεων από διάφορες εθνοτικές ομάδες, αλλά και η αντίστοιχη περίπτωση με την κατάληψη του βορείου τμήματος της Κύπρου, αποτελούν σε κάθε περίπτωση τα σημαντικότερα κίνητρα για τη διαμόρφωση αρνητικής στάσης απέναντι στην όποια ανεξαρτησία του Κοσόβου. Δεν θα ήταν υπερβολή να αναφερθεί ότι, η διευκρινιστική δήλωση που έχει εκδώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με την οποία η περίπτωση του Κοσόβου αποτελεί μοναδική (*suī generis*) και ως εκ τούτου δεν θα πρέπει να συγχέεται με κάποια άλλη, δεν δείχνει να είναι πειστική για τους διαμορφωτές εξωτερικής πολιτικής των χωρών αυτών και ως εκ τούτου να αντιμετωπίζεται, αν όχι αρνητικά, τουλάχιστον με σκεπτικισμό.

Πέραν των ανωτέρω, διαφαίνεται ότι η στάση των χωρών αυτών καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό, χωρίς βέβαια αυτό να αποτελεί την κύρια παράμετρο καθορισμού, από τις σχέσεις τους με τη Σερβία. Το παραπάνω, είναι ακόμα πιο ορατό στην περίπτωση της Ελλάδας και της Κύπρου, όπου ακόμα και ο θρησκευτικός δεσμός μεταξύ αυτών των λαών, δείχνει ότι επηρεάζει από κάτω προς τα πάνω τις όποιες αποφάσεις.

Σε κάθε περίπτωση, παρατηρείται μια αυτοπαγίδευση των συγκεκριμένων χωρών, σε μια πολιτική αποκλεισμού η οποία δύναται να λειτουργήσει αντιστρόφως ανάλογα σε σχέση με τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής τους με γνώμονα τα εσωτερικά προβλήματα, αποτελεί στοιχείο το οποίο την εγκλωβίζει, μη δίνοντας της τη δυνατότητα να αποτελέσει το Κόσοβο παράθυρο ευκαιρίας, μέσα από το οποίο θα υπερθεματισθεί η διαφορετικότητα του ζητήματός του σε σχέση με τις αντίστοιχες εσωτερικές αποσχιστικές τάσεις.

6.4 ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Το Κόσοβο, ως νεοσύστατο κράτος, παρουσιάζει ακόμα, συγκεκριμένες δομές καταπολέμησης των απειλών κατά της ασφάλειας σε εμβρυικό επίπεδο, με αποτέλεσμα σε πολλές των περιπτώσεων να καθίσταται δυσχερής η όποια προσπάθεια αντιμετώπισης απλών ή και πιο σύνθετων απειλών. Σε κάθε

περίπτωση, η διατήρηση του Κοσόβου, σε μια ιδιόμορφη κατάσταση σε σχέση με την αναγνώρισή του ως ανεξάρτητο κράτος, αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα στον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση των δομών αυτών, κάτι το οποίο θα έχει ως άμεσο αποτέλεσμα την καλύτερη αντιμετώπισή τους. Τα ζητήματα τα οποία συνοπτικά επηρεάζουν την ασφάλεια του Κοσόβου, διαιρούνται τόσο σε παραδοσιακής μορφής απειλές όσο και σε σύγχρονες. Πολλές από αυτές τις απειλές στρέφονται άμεσα εναντίον του Κοσόβου, ενώ άλλες αποτελούν απειλές και για τα λοιπά κράτη σε περιφερειακό επίπεδο.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ένα από τα θέματα τα οποία απασχολεί τους ειδικούς γύρω από το Κόσοβο, αποτελεί και η περίπτωση της «Μεγάλης Αλβανίας», κυρίως όσον αφορά στην πιθανότητα δημιουργίας της αλλά και τις επιπτώσεις που κάτι τέτοιο θα μπορούσε να έχει για την ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η προοπτική δημιουργίας ενός τέτοιου κράτους που θα ενώσει σχεδόν το σύνολο των Αλβανών που κατοικούν σε διάφορες χώρες των Βαλκανίων, συμπεριλαμβανόμενου του Κοσόβου, τον παρόντα ουσιώδη χρόνο και με τα ισχύοντα δεδομένα, μοιάζει εξαιρετικά ασήμαντη. Παρόλα αυτά, δεν θα πρέπει να εκφεύγει της προσοχής, ότι η μη διευθέτηση του ζητήματος του Κοσόβου με παράλληλη επιδείνωση της κατάστασης των Αλβανών που ζουν εκεί, σε συνδυασμό με την πρόσφατη άρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Αλβανία και τη Βόρεια Μακεδονία,²⁸ (Η Καθημερινή, Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων Ε.Ε.: Μπλόκο στις διαπραγματεύσεις με Αλβανία και Βόρεια Μακεδονία 2019) θα μπορούσε δυνητικά να τροποποιήσει τις προοπτικές σχηματισμού της «Μεγάλης Αλβανίας». Αξίζει βέβαια να τονισθεί ότι, αν και το εν λόγω σενάριο μοιάζει να συγκεντρώνει ρεαλιστικά μηδαμινές πιθανότητες, εντούτοις και μόνο η συζήτηση γύρω από αυτό, ακόμα και μεταξύ ακραίων κύκλων, δύναται να λειτουργήσει αποσταθεροποιητικά για την ευρύτερη περιοχή και τις όποιες προοπτικές συνεργασίας.

Μία άλλη περίπτωση απειλής κατά της ασφάλειας σε σχέση με το Κόσοβο, είναι κατά πόσο αυτό μπορεί να αποτελέσει προπύργιο ή τουλάχιστον καταφύγιο

²⁸Στις 15 Οκτωβρίου 2019, το συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ δεν ενέκρινε την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τη Βόρεια Μακεδονία και την Αλβανία, καθώς η Γαλλία αρνήθηκε και κάποιες άλλες χώρες προέβαλαν επιφυλάξεις.

(safe haven) εξτρεμιστών ισλαμιστών, οι οποίοι μετά και την ήττα του ISIS στη Συρία, διαφεύγουν προς τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Στην ετήσια έκθεση του OSAC²⁹ για το 2019, αναφέρεται ότι ο ισλαμικός εξτρεμισμός έχει παρουσιάσει άνοδο στο Κόσοβο από την περίοδο που αυτό κήρυξε την ανεξαρτησία του. Από το 2014, η αστυνομία έχει συλλάβει πάνω από 125 άτομα ως ύποπτους για τη συμμετοχή τους σε μάχες στη Συρία και το Ιράκ. Το 2017, ο Κοσοβάρος Lavdrim Muhaxheri, ο οποίος υπήρξε ο ηγέτης των Αλβανών μαχητών του ISIS, σκοτώθηκε από επίθεση μη επανδρωμένου αεροχήματος (UAV) στη Συρία. Επιπρόσθετα αναφέρεται ότι, το 2018, η αστυνομία του Κοσόβου, σε μία επιχείρηση που διεξήχθη σε συνεργασία με τις γερμανικές αρχές, συνέλαβε στο Κόσοβο πέντε άτομα ύποπτα για τρομοκρατία, ενώ παράλληλα άλλο ένα άτομο ύποπτο για τρομοκρατία, προερχόμενο από το Κόσοβο, συνελήφθη στη Γερμανία. Τέλος στην εν λόγω αναφορά γίνεται λόγος για την έλλειψη αυστηρών ελέγχων στα σύνορα του Κοσόβου τα οποία χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι είναι «πορώδη» Πέραν των ανωτέρω, ένας μεγάλος αριθμός Κοσοβάρων αναφέρεται ότι ταξίδεψε στο Ιράκ και τη Συρία προκειμένου να λάβει μέρος σε μάχες στο πλευρό τρομοκρατικών οργανώσεων. (OSAC 2019) (Πίνακας 1)

Η συμμετοχή αλλοδαπών μαχητών από το Κόσοβο στους εν λόγω πολέμους, απέσπασε όπως ήταν αναμενόμενο, τόσο την προσοχή των κυβερνήσεων των βαλκανικών χωρών και των αντίστοιχων τοπικών κοινωνιών και μέσω μαζικής ενημέρωσης, όσο και λοιπών διεθνών δρώντων, όπως η Πρεσβεία των ΗΠΑ, η ΕΕ και ο ΟΑΣΕ Η εν λόγω συμμετοχή αντιμετωπίστηκε ως μία νέα μορφή ριζοσπαστικοποίησης και βίαιου εξτρεισμού, ενώ οι συμμετέχοντες ως μια νέα γενιά ριζοσπαστικοποιημένων Ισλαμιστών. (Selenica 2019, 74)

Πέραν των ανωτέρω απειλών, οι οποίες δύναται να προκαλέσουν αστάθεια τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο και οι οποίες όσο παραμένει σε εκκρεμότητα το ζήτημα του Κοσόβου, τόσο μειώνονται οι προοπτικές εξάλειψής των, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα υπόλοιπα ζητήματα ασφάλειας που υφίστανται και τα οποία αναγράφονται αναλυτικά στην ετήσια αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αφορά στο Κόσοβο, για την περίοδο από τον Μάρτιο

²⁹ Ο OSAC (Overseas Security Advisory Council) είναι ο επίσημος σύνδεσμος για την ανταλλαγή πληροφοριών ασφαλείας μεταξύ Υπουργείου Εξωτερικών (State Department) και του ιδιωτικού τομέα των Η.Π.Α.

του 2018 έως τον Μάρτιο του 2019. Στην εν λόγω αναφορά, μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι σε γενικές γραμμές η κατάσταση από πλευράς ασφάλειας στο Κόσοβο εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται ως πρόκληση καθώς ενώ σε συγκεκριμένους τομείς έχει σημειωθεί πρόοδος, αρκετές ενέργειες απομένουν ακόμα να γίνουν. Πιο συγκεκριμένα μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι η διαφθορά, στο βαθμό που αυτή επηρεάζει την ασφάλεια παραμένει ακόμα ευρέως διαδεδομένη, ενώ όσον αφορά το οργανωμένο έγκλημα, παρόλο που έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος ως προς την καταπολέμησή του, εξακολουθούν να υφίστανται λίγες καταδικαστικές αποφάσεις και κατασχέσεις περιουσιών. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά, σύμφωνα με την οποία το Κόσοβο παραμένει χώρα προέλευσης, διέλευσης και προορισμού των θυμάτων σωματεμπορίας, ιδίως για σεξουαλική εκμετάλλευση.³⁰

Τέλος, όσον αφορά στο εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, το Κόσοβο εξακολουθεί να αποτελεί χώρα αποθήκευσης και διαμετακόμισης ηρωίνης και κάνναβης προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι εντός του 2018, περίπου 800 κιλά μαριχουάνας, 120 κιλά ηρωίνης και 1 κιλό κοκαΐνης κατασχέθηκαν. Εγκληματικές οργανώσεις οι οποίες αποτελούνται κυρίως από Αλβανούς, διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στο μεγάλης κλίμακας εμπόριο ηρωίνης και κοκαΐνης που διεξάγεται με προορισμό τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (EU Commission 2019)

³⁰ Εντός του έτους 2018, εντοπίστηκαν 13 γυναίκες και 1 άνδρας, θύματα του trafficking, εκ των οποίων όλα πλην ενός ήταν κάτω των 18 ετών.

7. Η ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

7.1 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΕΠΙΛΥΣΗΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να πραγματοποιηθεί μια εκτίμηση όσον αφορά στα πιθανά σενάρια επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου και πώς αυτά επηρεάζουν την ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια της χώρας μας. Η εν λόγω εκτίμηση θα διεξαχθεί μέσω της σύνθεσης των στοιχείων που έχουν ήδη παρατεθεί στα προηγούμενα κεφάλαια και των τρεχουσών εξελίξεων σε διεθνές επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη με καθαρά ρεαλιστική προσέγγιση ότι η εκάστοτε εξωτερική πολιτική των κρατών σε μεγάλο βαθμό διαμορφώνεται από τη δομή και τις πιέσεις που ασκεί το διεθνές σύστημα σε αυτά.

Η μελέτη των τρεχουσών εξελίξεων, αν και από μόνη της δεν επαρκεί προκειμένου να παράσχει το σύνολο των πληροφοριών που απαιτούνται για την ερμηνεία του πλαισίου εντός του οποίου δύναται να επιτευχθεί μια λύση στο ζήτημα του Κοσόβου, εντούτοις αποτελεί χρήσιμο εργαλείο προκειμένου να διερευνηθούν σε βάθος οι όποιες προοπτικές υφίστανται προς αυτήν την κατεύθυνση καθώς επίσης και να εξετασθούν οι υφιστάμενες συνθήκες. Θα πρέπει να τονισθεί ότι, η θεωρητική προσέγγιση και επεξήγηση των ενεργειών οι οποίες λαμβάνουν χώρα στα Δυτικά Βαλκάνια, προς μεταβολή της όποιας ισορροπίας ισχύος, δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας μελέτης και ως εκ τούτου δεν θα πραγματοποιηθεί διεξοδική ανάλυση.. Εντούτοις, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι στο τέλος της ημέρας και πίσω από τις κλειστές πόρτες, οι διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής των κρατών και δη των ισχυρών, χρησιμοποιούν ως επί το πλείστον τη γλώσσα της ισχύος και όχι τη γλώσσα των αρχών, σύμφωνα πάντα και με τα προστάγματα της ρεαλιστικής προσέγγισης. (Mearsheimer 2001, 36)

Τον παρόντα ουσιώδη χρόνο, παρατηρείται από την πλευρά των ΗΠΑ, της χώρας δηλαδή που στήριξε εξ αρχής την ανεξαρτησία του Κοσόβου, αν όχι ένα είδος διεθνούς απομονωτισμού, τουλάχιστον μία τάση αλλαγής της προτεραιοποίησης των περιοχών συμφερόντων της ανά την υφήλιο. Οι επιχειρήσεις της Τουρκίας στη Βόρεια Συρία με την ταυτόχρονη αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων, αποτελούν τρανή απόδειξη των ανωτέρω ισχυρισμών. Μάλιστα δεν θα ήταν υπερβολή να λεχθεί, ότι το αποτέλεσμα των

ενεργειών της Τουρκίας σε στρατιωτικό αλλά και διπλωματικό επίπεδο, δύναται να ενισχύσει τις προοπτικές αναβάθμισης και διατήρησής της σε περιφερειακή δύναμη, με τη δυνατότητα μεγαλύτερου επηρεασμού στην περιοχή και των Δυτικών Βαλκανίων. Πέραν αυτών όμως, οι απρόβλεπτες διπλωματικές κινήσεις και η εν γένει συμπεριφορά στο διεθνές περιβάλλον του Προέδρου Trump, είναι ένα στοιχείο το οποίο προκαλεί ανησυχία, όσον αφορά στην ομαλή εξέλιξη συγκεκριμένων καταστάσεων.

Από την άλλη πλευρά, διαφαίνεται να διενεργείται ένα είδος διελκυστίνδας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσον αφορά στην αναγκαιότητα περαιτέρω διεύρυνσής της, η οποία φαίνεται να προσκρούει σε διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας. Η αντίθεση της Γαλλίας κατά κύριο λόγο σε περαιτέρω διεύρυνση, ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό από συγκεκριμένες συμπεριφορές κρατών, τα οποία εισήλθαν στην ΕΕ κατά τη μεγάλη διεύρυνση του 2004. Θεωρώντας ως δεδομένο ότι για τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και ειδικότερα για τη Σερβία αλλά και δυνητικά για το Κόσοβο, η ένταξη στην ΕΕ αποτελεί στρατηγικό σκοπό η επίτευξη του οποίου δύναται να προσδώσει πολιτική και οικονομική σταθερότητα, η όποια αλλαγή στάσης αυτής ως προς τη διεύρυνση, δύναται να επηρεάσει καταλυτικά τις όποιες εξελίξεις στην περιοχή.

Όσον αφορά στη χώρα μας, αυτή έχει κατορθώσει με αριστοτεχνικό τρόπο να διατηρεί μια ισορροπημένη σχέση τόσο με την Πρίστινα όσο και με το Βελιγράδι ενώ σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές έχει αναβαθμίσει τον ρόλο της ως δύναμη σταθερότητας στην περιοχή μετά και τη Συμφωνία των Πρεσπών. Από την άλλη πλευρά η αυξανόμενη τουρκική επιθετικότητα, καθιστά την ανάγκη συνδυασμού εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης της εξ ανατολών απειλής άμεση και επιτακτική. Επιπρόσθετα, δεν θα πρέπει να παραβλέπεται ο τρόπος προσέγγισης των βαλκανικών θεμάτων εκ μέρους της Τουρκίας, η οποία επιχειρεί να διαδραματίσει τον ρόλο του προστάτη των μουσουλμανικών πληθυσμών της περιοχής, στο πλαίσιο μιας υποτιθέμενης «ιστορικής αναγκαιότητας και ευθύνης». (Νταβούτογλου 2010, 200)

Μέσα σε αυτό το ρευστό περιβάλλον των Βαλκανίων, όπου οι εθνικιστικές ρητορικές και οι αναθεωρητικές πολιτικές ποτέ δεν έπαψαν να κάνουν αισθητή την

παρουσία τους, τα πιθανά σενάρια τα οποία προκύπτουν για την επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, ουσιαστικά είναι τα ακόλουθα:

- α. Η διατήρηση του status quo.
- β. Η επίλυση μέσω της αλλαγής των συνόρων
- γ. Επίλυση μέσω εξομάλυνσης των σχέσεων στο πλαίσιο της ΕΕ.

Τα προαναφερθέντα σενάρια, παρουσιάζουν διαφορετικό αριθμό πιθανοτήτων υλοποίησης, ο οποίος είναι μεταβαλλόμενος και εξαρτώμενος από τις όποιες εξελίξεις σε ευρύτερο επίπεδο. Η ανάλυση του κάθε σεναρίου ξεχωριστά, δύναται να αποκαλύψει σημαντικές προκλήσεις που υφίστανται για τη χώρα μας, όσον αφορά στον τομέα της ασφάλειας και της εξωτερικής της πολιτικής.

7.2 Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ STATUS QUO

Η διατήρηση της ισχύουσας κατάστασης και η αόριστη χρονική επιμήκυνσή της, χωρίς να υπάρξει ουσιαστικά επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, αποτελεί ένα σενάριο το οποίο τον παρόντα ουσιώδη χρόνο, αποτελεί ίσως το πλέον πιθανό ενδεχόμενο. Η παράταση διατήρησης του ισχύοντος status quo, αποτελεί σε κάθε περίπτωση ένα σενάριο το οποίο υποκρύπτει σημαντικές προκλήσεις αναφορικά με την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Εκ πρώτης όψεως, διαφαίνεται ότι, η διατήρηση του ισχύοντος καθεστώτος των σχέσεων μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου, ευνοεί τα συμφέροντα της Ελλάδας τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Η χώρα μας παρά το γεγονός ότι έχει κατορθώσει να διατηρεί αρκετά καλές σχέσεις με το Κόσοβο, καίτοι αποτελεί μία από τις 5 χώρες της ΕΕ που δεν έχουν προβεί στην αναγνώρισή του, εντούτοις διατηρεί ισχυρούς διπλωματικούς δεσμούς με τη Σερβία, τους οποίους δεν θα ήθελε σε καμία περίπτωση να διαταράξει. Η διατήρηση του status quo χωρίς να υπάρξει επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Πρίστινας και Βελιγραδίου, ουσιαστικά αποτρέπει την επιλογή πιθανών λύσεων (όπως επί παραδείγματι η περίπτωση της αλλαγής συνόρων), η εξέλιξη της εφαρμογής των οποίων είναι δύσκολο να προβλεφθεί.

Επιπρόσθετα πολλοί υποστηρικτές διατήρησης του ισχύοντος ιδιόμορφου καθεστώτος του Κοσόβου, διατείνονται ότι οι τρέχουσες πολιτικές συγκυρίες αλλά και οι συσχετισμοί ισχύος σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, δεν ευνοούν την επίσπευση των όποιων διπλωματικών προσπαθειών επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου και ως εκ τούτου δέον να αποφεύγονται, καθώς σε διαφορετική περίπτωση υφίσταται υψηλός κίνδυνος να δημιουργηθούν καταστάσεις οι οποίες θα διαφέρουν πολύ από τις προσδοκώμενες. Η σύμφωνα με πολλούς αναλυτές απρόβλεπτη εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ υπό τον Πρόεδρο Τραμπ, ο ρόλος της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα ιδιαίτερα μετά και την προσάρτηση της Κριμαίας, η αναθεωρητική στάση της Τουρκίας η οποία ενισχύεται και μέσα από τις πρόσφατες επιχειρήσεις στη βόρεια Συρία, αλλά και η εσωστρέφεια και έλλειψη τόλμης που φαίνεται να παρουσιάζει η ΕΕ, αποτελούν σε κάθε περίπτωση ανασταλτικούς παράγοντες για την επιτάχυνση οποιωνδήποτε διαδικασιών επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου, τουλάχιστον την τρέχουσα χρονική περίοδο. Η χώρα μας σε αυτό το πλαίσιο, φαίνεται να ευνοείται από τη διατήρηση του status quo, τουλάχιστον στο βαθμό που αυτό συνεπάγεται με τη διατήρηση της σταθερότητας και της ειρήνης στην περιοχή και επιπλέον της παρέχεται η δυνατότητα να διαδραματίσει έναν σημαντικό διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ των δύο πλευρών, αυξημένης αξιοπιστίας ως μέλος της ΕΕ και πυλώνας σταθερότητας στην περιοχή.³¹

Από την άλλη πλευρά και αναλύοντας την περίπτωση της διατήρησης του status quo λαμβάνοντας υπόψη περισσότερες παραμέτρους, διαπιστώνεται ότι ουσιαστικά αποτελεί ένα σενάριο το οποίο παρουσιάζει περισσότερα μειονεκτήματα παρά πλεονεκτήματα για τα ελληνικά συμφέροντα και την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η μη επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, ουσιαστικά παρατείνει μια εκκρεμότητα του διεθνούς συστήματος όπως αυτό προέκυψε μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και ιδιαίτερα μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Η αναβολή της επίλυσης επ' αόριστον, εκτιμάται ότι δύναται να περιπλέξει περαιτέρω την κατάσταση και ως εκ τούτου να απομακρύνει οποιοδήποτε σενάριο επίλυσης. Το παραπάνω αποτελεί προφανέστατα σημαντική πηγή κινδύνου και

³¹ Σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές, η εικόνα της χώρας μας ως σταθεροποιητικός δρων στην περιοχή, έχει ενισχυθεί σημαντικά μετά τη Συμφωνία των Πρεσπών.

απειλή κατά της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή και ως εκ τούτου επηρεάζει άμεσα και τη χώρα μας.

Η διατήρηση του Κοσόβου σε μία ιδιότυπη κατάσταση, όπου θα προσπαθεί να συμπεριφέρεται ως κράτος αλλά επί της ουσίας δεν θα έχει αναγνωρισθεί από ένας σημαντικό αριθμό άλλων κρατών, αποτελεί ιδανική συνθήκη, η οποία δύναται να προκαλέσει την εκμετάλλευση από εξωτερικούς δρώντες, κρατικούς και μη, οι οποίοι προς «ιδίον όφελος» τελικά θα οδηγήσουν σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση την περιοχή. Επί της ουσίας η αδυναμία του Κοσόβου να αναγνωρισθεί ως ισότιμο κράτος στον ΟΗΕ και να δημιουργήσει προοπτικές εισόδου στην ΕΕ, αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στον εκσυγχρονισμό και εκδημοκρατισμό των κρατικών δομών και των θεσμών του. Εντός του παραπάνω πλαισίου, η αποσταθεροποίηση του Κοσόβου είναι πολύ πιθανότερο να πραγματοποιηθεί, είτε μέσω έξαρσης του εθνικισμού, τόσο του σερβικού όσο και του αλβανικού,³² είτε μέσω της ριζοσπαστικοποίησης κυρίως του μουσουλμανικού πληθυσμού.

Σε κάθε περίπτωση διαφαίνεται ότι, η διατήρηση του status quo αν και τον παρόντα ουσιώδη χρόνο φαίνεται να επιφέρει περισσότερα οφέλη για τη χώρα μας, εντούτοις εκτιμάται ότι μεσοπρόθεσμα δύναται να αποτελέσει συνθήκη η οποία θα οδηγήσει στην αποσταθεροποίηση της περιοχής, δημιουργώντας σημαντικές απειλές κατά της ασφάλειας. Αν και η μη επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, φαινομενικά δίνει χρόνο στους εξωτερικούς δρώντες (ΗΠΑ, Ρωσία, ΕΕ κ.α.) να εστιάσουν την εξωτερική τους πολιτική σε περιπτώσεις όπου διακυβεύονται εξόχως πιο σημαντικά συμφέροντα για αυτούς, εντούτοις η διατήρηση του status quo επ' αόριστον, θα οδηγήσει σε μείωση των πιθανοτήτων επίλυσης, επιδείνωση της κατάστασης, αύξηση των απειλών κατά της ασφάλειας και ενδεχομένως και αποσταθεροποίηση της περιοχής των Βαλκανίων. Μέσα από αυτό το πρίσμα και χωρίς όμως να παραβλέπονται οι υφιστάμενες συνθήκες, αποτελεί συμφέρον της χώρας μας η επιδίωξη επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου και όχι η διατήρηση του status quo.

³² Η έξαρση του εθνικισμού στη συγκεκριμένη περίπτωση και ειδικότερα του αλβανικού εθνικισμού, θα μπορούσε να αποτελέσει είτε προϊόν εσκεμμένων προσπαθειών από ξένα προς το Κόσοβο κέντρα, είτε φυσιολογική αντίδραση του πληθυσμού, από τη «δαιώνιση» μίας κατάστασης που τον διατηρεί σε μία ποιότητα ζωής υποδεέστερη από τον μέσω Ευρωπαϊό.

7.3 Η ΕΠΙΛΥΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ

Το συγκεκριμένο σενάριο έχει εξετασθεί διεξοδικά στο κεφάλαιο 5 της παρούσας εργασίας και για κάποιο χρονικό διάστημα είχε μονοπωλήσει τις συζητήσεις μεταξύ των δύο πλευρών, παρά τις αντιδράσεις οι οποίες είχαν προκληθεί. Σε κάθε περίπτωση το συγκεκριμένο σενάριο φαίνεται πλέον να μην επικρατεί, καθώς η άτυπη Σύνοδος Κορυφής των Δυτικών Βαλκανίων, που διεξήχθη στο Βερολίνο στις 29 Απριλίου 2019, φαίνεται να θέτει προσωρινά την προοπτική του εν λόγω σχεδίου, στην άκρη. Παρόλα αυτά, κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί ως πιθανό σενάριο, καθόσον έχει προκύψει μέσα από πρωτοβουλία και των δύο πλευρών και θα μπορούσε υπό ορισμένες συνθήκες να επανέλθει στο προσκήνιο.

Σε κάθε περίπτωση η όποια αλλαγή συνόρων μεταξύ δύο κρατών, ακόμα και ως προϊόν διμερούς τους συμφωνίας, αποτελεί «ταμπού» για τη διεθνή κοινότητα. Η δημιουργία δεδικασμένου όσον αφορά στην αλλαγή συνόρων, δύναται να αποτελέσει προϋπόθεση «ανοίγματος των ασκών του Αιόλου» και για άλλες παρεμφερείς περιπτώσεις, όχι μόνο στα Βαλκάνια αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι πολέμιοι αυτής της ιδέας, διατείνονται ότι, άπαξ και ξεκινήσει η διαδικασία αλλαγής συνόρων μεταξύ δύο κρατών, τα διεθνές σύστημα θα υπεισέλθει σε μία κατάσταση, χωρίς προδιαγεγραμμένο τέλος. Η εν λόγω ατέρμονη κατάσταση, θα δημιουργήσει ένα ντόμινο αλλαγής συνόρων, χωρίς να εξασφαλίζεται μεταξύ άλλων η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η αλλαγή των συνόρων, στο ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον των Δυτικών Βαλκανίων, ελλοχεύει συγκεκριμένους κινδύνους, οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν την αφορμή έξαρσης απειλών κατά της ασφάλειας στην περιοχή, οι οποίες αναφέρθηκαν και στα προηγούμενα κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της αλλαγής των συνόρων θα μπορούσε μεταξύ άλλων να ευνοήσει τον σκληροπυρηνικό αλβανικό εθνικισμό που ήδη μιλάει για «Μεγάλη Αλβανία ακόμα και να προκαλέσει διχοτόμηση της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης με αποχώρηση της Σερβικής Δημοκρατίας (Republika Srpska). Επιπρόσθετα υπό συγκεκριμένες συνθήκες, η δημιουργία ενός αμιγώς μουσουλμανικού κράτους στην καρδιά των Βαλκανίων, θα μπορούσε να διευκολύνει τις τουρκικές προσπάθειες διείσδυσης στην περιοχή. Επιπλέον, εάν η διεθνής κοινότητα και ειδικότερα η δύση,

αποδεχθεί τελικά έναν διαχωρισμό συνόρων, στηριζόμενο σε εθνοτικές γραμμές, θα δημιουργηθεί προηγούμενο τόσο για την περίπτωση της Βόρειας Μακεδονίας όσο και για της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, καταρρίπτοντας την όποια τάξη δημιουργήθηκε στην περιοχή με τη συμφωνία του Dayton και ουσιαστικά αυτοαναιρώντας την ίδια της την πολιτική στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. (Muharremi 2018, 32)

Όσον αφορά στη χώρα μας, η όποια αλλαγή των συνόρων μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά σε σχέση με τα συμφέροντά της. Η Ελλάδα έχει υπάρξει μία χώρα *status quo*, η οποία προσπαθεί μέσω του Διεθνούς Δικαίου να αντιτάξει τις όποιες αναθεωρητικές τάσεις στην περιφέρειά της και ιδιαίτερα αυτές που προέρχονται από την Τουρκία. Αν και αποτελεί γεγονός ότι οι υπέρμαχοι της άποψης της αλλαγής των συνόρων, χρησιμοποιούν ως επιτυχημένο παρεμφερές παράδειγμα την αλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, η διατήρηση των συνόρων αποτελεί πάγια θέση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Επιπρόσθετα, η ύπαρξη μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και η προσπάθεια του τουρκικού προξενείου να αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερα ερείσματα σε αυτή, θα μπορούσε δυνητικά να αποτελέσει εστία αποσταθεροποίησης, με τη χρήση παρεμφερών επιχειρημάτων. Αντίστοιχες περιοχές υπάρχουν σε πολλές χώρες, όχι μόνο της Ευρώπης αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το προηγούμενο της αλλαγής των συνόρων, εν τέλει δύναται να δημιουργήσει περισσότερα προβλήματα από αυτά που θα επιχειρήσει να επιλύσει. Η χώρα μας θα πρέπει να συνεχίσει να παρακολουθεί από κοντά τις όποιες εξελίξεις αφορούν στη διευθέτηση του ζητήματος του Κοσόβου μέσω της αλλαγής των συνόρων, εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχοντας υπόψη ότι, οι απειλές κατά την ασφάλεια που ενδεχομένως να αναβιώσουν ή να μεγεθυνθούν στην περιοχή, ιδιαίτερα στην περίπτωση που κατά την αλλαγή των συνόρων επικρατήσουν τα απαισιόδοξα σενάρια, πρόκειται να την επηρεάσουν άμεσα. Από την άλλη πλευρά, «συμφωνίες, οι οποίες παράγουν σταθερότητα ευνοούν και τη χώρα μας, η οποία, παρά τα προβλήματά της, είναι η μόνη ισχυρή στα Βαλκάνια. Για να μην υπάρξουν, μάλιστα, προβλήματα, εάν το ζήτημα επανέλθει στο

προσκήνιο, η όποια συμφωνία μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας θα μπορούσε να προσλάβει έναν ευρύτερο χαρακτήρα: με τη συνυπογραφή όλων των βαλκανικών κρατών, η συνθήκη να εγγυηθεί συνολικά το συνοριακό καθεστώς στην περιοχή». (Συρίγος 2019)

7.4 ΕΠΙΛΥΣΗ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΞΟΜΑΛΥΝΣΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΕ.

Το συγκεκριμένο σενάριο, παρουσιάζει αρκετά στοιχεία με το αντίστοιχο σενάριο, το οποίο εκδόθηκε από το ίδρυμα Φρίντριχ Έμπερτ (Friedrich Hebert Stiftung - FES) τον Μάρτιο του 2018. Το γερμανικό ίδρυμα, συγκέντρωσε στο ίδιο τραπέζι ομάδα εκπροσώπων από την κοινωνία πολιτών, δεξαμενές σκέψης και ακαδημαϊκούς από τη Σερβία, το Κοσσυφοπέδιο και την ΕΕ και όλοι μαζί σχεδίασαν μια σειρά από πιθανά σενάρια που αφορούν στις σχέσεις μεταξύ της Σερβίας και του Κοσόβου. Το εν λόγω σενάριο ονομάζεται Green Wave και ουσιαστικά, μεταξύ άλλων προβλέπει ότι, η Σερβία και το Κόσοβο θα μπορούσαν να συμφωνήσουν σε σταδιακή ομαλοποίηση των σχέσεών τους το 2019, η Σερβία θα γινόταν μέλος της ΕΕ το 2025 και θα καταργούνταν η βίζα για ταξίδια Κοσοβάρων στην ΕΕ το 2019. Η Πρίστινα θα γινόταν μέλος μεγάλων διεθνών οργανώσεων και το 2037 μέλος της ΕΕ με τη δέσμευση της Σερβίας να στηρίξει την υποψηφιότητά της. (Friedrich-Ebert-Stiftung 2018, 7). Η μελέτη του εν λόγω σεναρίου βέβαια, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι προϋποθέσεις που απαιτούνται προκειμένου να οδηγηθούμε σταδιακά στην εν λόγω κατάσταση κρίνονται ως αυστηρές, δεδομένου ότι απαιτείται μια σειρά υποχωρήσεων και από τις δύο πλευρές, οι οποίες προς το παρόν δεν φαίνεται ότι διαθέτουν την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση για να τις πραγματοποιήσουν.

Από την άλλη πλευρά, η διατήρηση της προοπτικής ένταξης σε πρώτο χρόνο της Σερβίας και αργότερα του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελεί σίγουρα ένα ισχυρό κίνητρο και για τις δύο χώρες. Η εν λόγω προοπτική, δύναται να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στις όποιες προσπάθειες επίλυσης των διαφορών των δύο χωρών, που αποτελεί και την αναγκαία συνθήκη για επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου. Πέραν αυτού, η ενεργοποίηση των μηχανισμών και η τήρηση των προβλεπόμενων διαδικασιών εκ μέρους της ΕΕ προς έλεγχο (monitoring) εκπλήρωσης των προαπαιτούμενων ενεργειών από τις δύο χώρες,

προκειμένου αυτές να κατορθώσουν να γίνουν μέλη της ΕΕ, δύναται να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο βελτίωσης της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης τους και να συνδράμει στην επίτευξη σταθερότητας στην περιοχή. Επιπλέον η προσπάθεια «κοινωνικοποίησης» (socialization) των δύο αυτών χωρών, θα συνδράμει σημαντικά στην ομαλοποίηση της κατάστασης μεταξύ τους. Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι, ως «κοινωνικοποίηση» ορίζεται γενικά διαδικασία με την οποία τα νεοεισερχόμενα μέλη μιας ομάδας, υιοθετούν τους προτιμώμενους από αυτή τρόπους συμπεριφοράς, ενώ ειδικότερα στις διεθνείς σχέσεις και σε διεθνές επίπεδο ως κοινωνικοποίηση των κρατών, αναφέρεται αντίστοιχα η διαδικασία υιοθέτησης των κανόνων, συμπεριφορών κ.λπ. των διεθνών οργανισμών, στους οποίους γίνονται μέλη.³³ (P. J. Tsakonas 2010, 14)

Το συγκεκριμένο σενάριο επίλυσης των διαφορών των δύο χωρών και ως εκ τούτου και του ζητήματος του Κοσόβου, ίσως τον παρόντα ουσιώδη χρόνο συγκεντρώνει λιγότερες πιθανότητες από ότι ίσως την εποχή έκδοσης των αντίστοιχων σεναρίων από τη FES. Σε κάθε περίπτωση όμως αποτελεί ένα σενάριο, η υιοθέτηση του οποίου, συγκεντρώνει τα περισσότερα θετικά στοιχεία για την εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια της χώρας μας ειδικότερα, αλλά και των Δυτικών Βαλκανίων σε ευρύτερο πλαίσιο. Η επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, μέσω της σύναψης αμοιβαίας συμφωνίας με τη Σερβία υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ουσιαστικά δύναται να επιλύσει τον όποιο υφιστάμενο διπλωματικό «γόρδιο δεσμό» και να προσδώσει νέα προοπτική στα Δυτικά Βαλκάνια.

Από την άλλη πλευρά η πραγματοποίηση οποιασδήποτε συμφωνίας, χωρίς την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση και για τις δύο χώρες, δύναται να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω αποσταθεροποίηση, και δη στην περίπτωση όπου τα οφέλη από την προοπτική ένταξης στην ΕΕ, δεν γίνουν άμεσα ορατά. Η ύπαρξη οποιασδήποτε συμφωνίας, προϋποθέτει υποχωρήσεις και από τις δύο πλευρές, οι οποίες προσκρούουν σε καθεστηκυίες αντιλήψεις και συμφέροντα, τα οποία έχουν ήδη αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια. Το παραπάνω αποτελεί το κύριο μειονέκτημα του εν λόγω σεναρίου και τη μεγαλύτερη απειλή για την

³³ Μια από τις πιο κοινές και μεγάλης κλίμακας διαδικασίες της διεθνούς κοινωνικοποίησης άρχισε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου όταν η Δυτική κοινωνία των κρατών ξεκίνησε – μέσω των κυριότερων διεθνών οργανισμών της, δηλαδή την Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO, την κοινωνικοποίηση των πρώην κομμουνιστικών κρατών.

ασφάλεια, καθώς σε περίπτωση που δεν γίνει αποδεκτό στο εσωτερικό των δύο χωρών, η πολιτική αστάθεια που θα δημιουργηθεί μπορεί διογκούμενη να εξωτερικευθεί και στα υπόλοιπα Βαλκάνια, απειλώντας ακόμα και τη χώρα μας.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην παρούσα εργασία, επιχειρήθηκε να αποτυπωθεί το ζήτημα του Κοσόβου, τοποθετώντας τις πτυχές που το διαμορφώνουν επί μίας ολιστικής βάσης. Η λεπτομερής μελέτη του συνόλου των παραμέτρων οι οποίες κατά κύριο λόγο συνθέτουν τις ιδιαιτερότητες του εν λόγω ζητήματος, αποτελεί αναγκαία συνθήκη, προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια αντικειμενική προσέγγιση αυτού. Σε κάθε περίπτωση, καθίσταται σχετικά εύκολο να διαφανεί ο υψηλός βαθμός πολυπλοκότητας και η συνθετότητα του, ως απότοκο τόσο των εγγενών χαρακτηριστικών της ευρύτερης περιοχής όσο και λοιπών παραγόντων που άπτονται περιφερειακών συσχετισμών ισχύος.

Αποτελεί γεγονός ότι, η επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, καθίσταται δυσχερής τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, καθόσον είτε ελλείπουν σημαντικοί παράγοντες που θα συντελούσαν στην επιτάχυνση των όποιων διεργασιών προς αυτήν την κατεύθυνση, είτε διαφαίνεται ότι πέραν των υπέρμαχων της αναγνώρισης του Κοσόβου, υφίστανται και αρκετοί σημαντικοί διεθνείς δρώντες που είναι αντίθετοι προς αυτή. Από την άλλη πλευρά και πέραν των προσπαθειών που καταβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση, διαφαίνεται ότι οι διεθνείς συγκυρίες δεν συνηγορούν προς μία επίλυσή του ζητήματος, τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον, για τους λόγους που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Σε κάθε περίπτωση εκτιμάται ότι, η επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, τουλάχιστον για τον παρόντα ουσιώδη χρόνο, δεν αποτελεί προτεραιότητα για τα πλέον ισχυρά κράτη του διεθνούς συστήματος, με αποτέλεσμα και παρά τις όποιες πρωτοβουλίες έχουν αναληφθεί ιδιαίτερα από το 2013 και μέχρι σήμερα, η κατάσταση να παραμένει στάσιμη.

Η μη επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου, στο πλαίσιο μιας αμοιβαίας αποδεκτής λύσης μεταξύ Σερβίας και Κόσοβου, η οποία θα υποστηριχθεί από τους λαούς και των δύο, εξακολουθεί να διατηρεί σε υψηλά επίπεδα το αίσθημα αβεβαιότητας στην περιοχή. Η εν λόγω αβεβαιότητα δύναται να αποτελέσει παράγοντα αποσταθεροποίησης, ιδιαίτερα δε στην περίπτωση που εργαλειοποιηθεί στοχευμένα προς αυτήν την κατεύθυνση από συγκεκριμένες ομάδες στο εσωτερικό και των δύο κρατών. Είναι προφανές ότι, ειδικότερα για την περιοχή των Βαλκανίων, η οποιασδήποτε αστάθεια, δύναται να λάβει διαστάσεις

ανησυχητικές (domino effect) και να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και τη χώρα μας. Τα ζητήματα ασφάλειας που εμφανίζει το Κόσοβο και τα οποία έχουν ήδη αναφερθεί, δύνανται διογκούμενα να προκαλέσουν αναταραχές σχεδόν στο σύνολο των Βαλκανίων. Το ιδιόμορφο περιβάλλον στο εσωτερικό του Κοσόβου όσον αφορά στα ζητήματα ασφάλειας, δύνανται να επιδεινωθεί στην περίπτωση που δεν υπάρξει αμοιβαία αποδεκτή συμφωνία με τη Σερβία.

Από την άλλη πλευρά η όποια προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος του Κοσόβου, χωρίς να ληφθούν υπόψη σημαντικές ιδιαιτερότητες που αυτό εξ ορισμού παρουσιάζει, δύνανται να λειτουργήσουν επίσης αποσταθεροποιητικά. Σε κάθε περίπτωση κρίνεται απαραίτητη η όποια συμφωνία πραγματοποιηθεί σε επίπεδο αρχηγών κρατών μεταξύ Σερβίας και Κοσόβου θα πρέπει να διαθέτει την απαραίτητη «εσωτερική νομιμοποίηση», προκειμένου να αποφευχθούν ανεξέλεγκτες εντάσεις από κάτω προς τα πάνω (down to top). Η Ελλάδα οφείλει να παρακολουθεί από στενά τις όποιες εξελίξεις και να καταγγείλει άμεσα τις όποιες προσπάθειες μειονοτικών ομάδων στο εσωτερικό της, επιχειρήσουν να εργαλειοποιήσουν το ζήτημα του Κοσόβου με σκοπό την ανάδειξη ζητήματος αυτονομιστικής τους.

Το ζήτημα του Κοσόβου για την χώρα μας, αποτελεί αναμφίβολα ένα ζήτημα το οποίο δεν βρίσκεται στις πρώτες θέσεις των προτεραιοτήτων του Υπουργείου Εξωτερικών. Σε μεγάλο βαθμό η όποια εμπλοκή της με αυτό εδράζεται σε δύο κύριους άξονες: ο ένας άξονας αφορά στη διατήρηση των φιλικών σχέσεων με τη Σερβία ενώ ο άλλος στην προσπάθεια της χώρας μας αφενός να διαδραματίσει ενεργητικό ρόλο στην περιοχή ως χώρα – μέλος της ΕΕ και αφετέρου να αποτρέψει την όποια προσπάθεια εμπλοκής της Τουρκίας. Ειδικότερα και όσον αφορά στα ζητήματα ασφάλειας της χώρας μας αλλά και την εξωτερική πολιτική αυτής σε σχέση με το Κόσοβο και παρά τις όποιες μεμονωμένες προσπάθειες έχουν καταβληθεί στη διαμόρφωση μιας εξωτερικής πολιτικής με γνώμονα το εθνικό συμφέρον μακροπρόθεσμα, παρατηρείται εμφανής έλλειψη ενός κρατικού διαυπηρεσιακού οργάνου το οποίο μεταξύ άλλων θα μπορεί να συντονίζει τις διάφορες συνισταμένες του κράτους με σκοπό την εκμετάλλευση και αξιοποίηση των πηγών ισχύος του, απαγκιστρωμένο από μικροπολιτικές σκοπιμότητες. Οι διαρκείς αναδυόμενες προκλήσεις και η αστάθεια του ευρύτερου γεωπολιτικού μας περιβάλλοντος, σε συνδυασμό πάντα με την

διαρκώς και πιο αναθεωρητική στάση της Τουρκίας, καθιστούν τις όποιες εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια ζωτικής σημασίας για τη χώρα μας ενώ καθιστούν όλο και πιο επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας μιας σύγχρονης, δυναμικής και συνεκτικής στρατηγικής κουλτούρας, η οποία με επίκεντρο την εθνική ασφάλεια, θα διαπερνά και θα εκτείνεται στον σχεδιασμό, στην έκφραση και στην εφαρμογή της εκάστοτε κυβερνητικής πολιτικής.

Σε κάθε περίπτωση οι όποιες εξελίξεις στο Κόσοβο, αναμένεται να επηρεάσουν είτε άμεσα είτε έμμεσα τη χώρα μας και ως εκ τούτου οφείλει να τις παρακολουθεί από κοντά. Όλα τα σενάρια επίλυσης αναδεικνύουν είτε θετικά είτε αρνητικά στοιχεία, τα οποία έχουν άμεσο αντίκτυπο και στη χώρα μας τόσο στον τομέα της ασφάλειας όσο και στη διαμορφούμενη εξωτερική πολιτική αυτής. Επιπλέον είναι γεγονός ότι ο ρόλος που διαδραματίζει η ΕΕ είναι ιδιαίτερα κομβικός καθώς τον σημαντικότερο δρώντα ο οποίος μπορεί να επηρεάσει θετικά προς την επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου. Η χώρα μας ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και χώρα των Βαλκανίων, καλείται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, ο οποίος αφενός θα ενισχύσει τα επίπεδα σταθερότητας στην περιοχή και αφετέρου θα την αναδείξει ως πόλο σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Armakolas, Ioannis. «Greece - Kosovo: A complex relationship.» *Kosovo Calling*. Kosovo Foundation for Open Society and British Council, 2012.
- BBC. *Kosovo hits Serbia with 100% trade tariffs amid Interpol row*. 21 Νοέμβριος 2018. <https://www.bbc.com/news/world-europe-46287975> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2019).
- Brunborg, Helge. «Report on the size and ethnic composition of the population of Kosovo.» Report, Oslo, 2002.
- Caruso, Ugo. «Kosovo declaration of Independence and the International Community -an assessment by the Kosovo Monitoring Task Force.» Flensburg: European Centre for Minority Issues, 2008.
- CIA. «The World Factbook.» *Τοποθεσία Web της CIA*. n.d. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 13, 2019).
- EU Commission. *Kosovo 2018 Report*. Report, Strasbourg: EU Commission, 2019.
- Ferrero-Turrion, Ruth. *Lack of Engagement? Surveying the Spectrum of EU Member State Policies*. Working Paper, Πρίστινα: Kosovo Foundation for Open Society - KFOS, 2017.
- Friedrich-Ebert-Stiftung. *Serbia and Kosovo in 2035 - Scenarios*. Report, Belgrade: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018.
- GALLUP BALKAN MONITOR. *2010 Summary of Findings*. Gallup, Brussels: GALLUP, 2010.
- Gethard, Gregory . <https://www.investopedia.com>. n.d. <https://www.investopedia.com/articles/economics/09/german-economic-miracle.asp> (πρόσβαση 10 20, 2018).

- Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs.* n.d. <https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/pristina/> (πρόσβαση Οκτώβριος 2019, 2019).
- in.gr. *Με επίσκεψη στο Κόσοβο ολοκληρώθηκε η περιοδεία Καραμανλή στη Βαλκανική.* n.d. <https://www.in.gr/2005/03/03/greece/me-episkepsi-sto-kosobo-oloklirwthike-i-periodeia-karamanli-sti-balkaniki> (πρόσβαση Οκτώβριος 12, 2019).
- Ioannides, Isabelle. *Lack of Engagement? Surveying the Spectrum of EU Member State Policies.* Working Paper, Pristina: Kosovo Foundation for Open Society - KFOS, 2017.
- Ivan, Paul. *Lack of Engagement? Surveying the Spectrum of EU Member State Policies.* Working Paper, Pristina: Kosovo Foundation for Open Society - KFOS, 2017.
- JANJIĆ, DUŠAN. *Normalization Challenges, Analysis of the Negotiation Process and Implementation of the Brussels Agreement.* Policy Paper, Belgrade: Forum for Ethnic Relations, 2015.
- Kostakos, Georgios. «The Southern Flank: Italy, Greece, Turkey.» Στο *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action and International Citizenship*, του/της Albrecht Schnabel και Ramesh Thakur. New York: United Nations University Press, 2000.
- Malcolm, Noel. *Kosovo: A Short History.* New York: New York University Press, 1999.
- Marolov, Dejan, και Elena Ivanova. «The Relations between Macedonia and Kosovo.» *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research*, 2013: 259-264.
- Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics.* New York: Norton, 2001.

Mission, Political Project for UN Kosovo. *Implementing Standard before Status*. Press Release, New York: United Nations, 2004.

Moshopoulos, Dimitris A. *Searching for a Historic Agreement between Serbs and Albanians on Kosovo, From Ambiguities to Clarity*. Working Paper, Athes: ELIAMEP, 2018.

Muharremi, Robert. «Implications of Partition and Exchange of Territories for Kosovo.» Στο *Threats and Challenges to Kosovo's Sovereignty*, του/της David L. Phillips και Lulzim Peci, 25-38. New York - Pristina: Columbia University, 2018.

North Macedonia Ministry of Foreign Affairs. *Diplomatic relations with Republic of Kosovo*. n.d.
http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=en (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).

Nye, Joseph S., και Sean M. Lynn-Jones. «International Security Studies: A Report of a Conference on the State of the Field.» *International Security*, Spring 1988: 5-27.

OSAC. *Kosovo 2019 Crime & Safety Report*. Annual Report, Pristina: OSAC, 2019.

Pedi , Revecca, και Ilias Kouskouvelis. «Cyprus in the Eastern Mediterranean:A Small State Seeking for Status.» Στο *The New Eastern Mediterranean*, του/της Spyridon Litsas και Aristotle Tziampiris, 151-167. Springer, 2019.

Politico. *Angela Merkel: No Balkan border changes*. 13 Αύγουστος 2018.
<https://www.politico.eu/article/angela-merkel-no-balkan-border-changes-kosovo-serbia-vucic-thaci/> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 19, 2019).

Pye, L., και S. Verba. *Poltical Culture and Political Development*. Princeton: Princeton University Press, 1972.

REUTERS. *Montenegro, Macedonia recognize Kosovo*. 9 Οκτώβριος 2008.
<https://www.reuters.com/article/us-serbia-kosovo/montenegro-macedonia->

recognize-kosovo-idUSTRE4988ND20081009 (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).

Ronald, Krebs. «Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict.» *International Organization*, Spring 1999: 343-377.

Sarriá, Pol Vila, και Agon Demjaha. «KOSOVO-SPAIN RELATIONS AND THE DILEMMAS ON THE PROBLEM OF NON-RECOGNITION.» *SEEU Review*, Ιούλιος 2019: 69-90.

Selenica, Ervjola. «Countering Violent Extremism and Radicalization in Kosovo: International, State and Societal Responses and their Consequences.» Στο *Local and International Determinants of Kosovo's Statedhood*, του/της Ioannis Armakolas, Agon Demjaha, Arolda Elbasani και Stephanie Schwandner-Sievers, 67-98. Pristina: Kosovo Foundation for Open Society, 2019.

Serwer, Daniel. «Kosovo and Serbia: Loveless Marriage, Difficult Divorce.» Στο *From War to Peace in the Balkans, the Middle East and Ukraine*, του/της Daniel Serwer, 70-90. Cham: Palgrave Pivot, 2019.

Stratfor. *Romania's Ethnic Minorities*. 21 Φεβρουάριος 2013. <https://worldview.stratfor.com/article/romanias-ethnic-minorities> (πρόσβαση Οκτώβριος 2, 2019).

The Washington Post. *Kosovo and Serbia are talking about redrawing their borders. It's a terrible idea*. 19 September 2018. <https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2018/09/19/kosovo-and-serbia-are-talking-about-redrawing-their-borders-its-a-terrible-idea/> (πρόσβαση September 4, 2019).

The Washington Post. *Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy*. 12 Φεβρουάριος 2007.

—. *Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy 2007*. 12 Φεβρουάριος 2007. <http://www.washingtonpost.com/wp->

[dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html](https://www.worldbank.org/en/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html) (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).

«The World Bank.» *The World Bank in Kosovo*. n.d. <https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 14, 2019).

Times, The New York. «U.S. and most of the EU recognize Kosovo.» 18 February 2008. <https://www.nytimes.com/2008/02/18/world/europe/18iht-kosovo.3.10148493.html> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 18, 2019).

Tsakonas, P., και Christos Kollias. *Greek Defense Spending in Times of Crisis: The Urgent Need for Defense Reform*. Athens: ELIAMEP, 2013.

Tsakonas, Panayotis J. *The Incomplete Breakthrough in Greek–Turkish Relations. Grasping Greece’s Socialization Strategy*. Palgrave Macmillan UK, 2010.

United Nations. *United Nations Meeting Coverage and Press Releases*. 6 February 2004. <https://www.un.org/press/en/2004/sc7999.doc.htm> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 08, 2019).

Visoka, Gëzim. *Acting Like a State, Kosovo and the Everyday Making of Statehood*. New York: Routledge, 2018.

Walt, Stephen. «The Renaissance of Security Studies.» *International Studies Quarterly*, June 1991: 211-239.

Αρμακόλας, Ιωάννης, συνέντευξη από Νίκος Κοσμάδακης. *Το Κόσσοβο βαδίζει προς το άγνωστο...Δέκα χρόνια ανεξαρτησίας αλλά και αβεβαιότητας στο μικρό βαλκανικό κράτος* (Ιούλιος 2018).

Βαλντέν, Σωτήρης. «Η Βαλκανική Πολιτική της Ελλάδας. Κριτικός Απολογισμός της Μεταπολεμικής Περιόδου και Προοπτικές.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια Συνολική Προσέγγιση Τόμος Β΄*, του/της Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας, 391-464. Αθήνα: Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, 2003.

Βερέμης, Θάνος. *Βαλκάνια: Ιστορία και Κοινωνία: Ένα πολύχρωμο υπόδειγμα εθνικισμού*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2016.

- Γκίκας, Β. «Καθορισμός και εφαρμογή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής: Η θεσμική διάσταση.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια συνολική προσέγγιση, Τόμος Α΄*, του/της Παναγιώτης Τσάκωνας, 47-64. Αθήνα: Σιδέρης, 2003.
- Γουέσταν, Οντ Άρνε. «Τα Βαλκάνια: Ένα ψυχροπολεμικό μυστήριο.» Στο *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, του/της Svetozar Rajak, Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου, Ειρήνη Καραμούζη και Ευάνθης Χατζηβασιλείου, 512-523. Αθήνα: Παπαδόπουλος, 2019.
- ΕΘΝΟΣ. *Έντι Ράμα: Προαναγγέλλει «Μεγάλη Αλβανία» μέχρι το 2025*. 29 Νοέμβριος 2018. https://www.ethnos.gr/kosmos/7292_enti-rama-proanaggellei-megali-albania-mehri-2025 (πρόσβαση Σεπτέμβριος 22, 2019).
- Η Καθημερινή. «*Όχι*» της Ρωσίας στη δημιουργία στρατού στο Κόσοβο - Ζητά από τον ΟΗΕ τη διάλυσή του. 14 Δεκέμβριος 2018. <https://www.kathimerini.gr/1000184/article/epikairothta/kosmos/oxi-ths-rwsias-sth-dhmioyrgia-stratoy-sto-kosovo---zhta-apo-ton-ohe-th-dialysh-toy> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).
- Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. *Νίκη της Αριστεράς στις εκλογές στο Κόσοβο*. 8 Οκτώβριος 2019. <https://www.kathimerini.gr/1046046/article/epikairothta/kosmos/nikh-ths-aristeras-stis-ekloges-sto-kosovo> (πρόσβαση Οκτώβριος 10, 2019).
- Η Καθημερινή. *Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων Ε.Ε.: Μπλόκο στις διαπραγματεύσεις με Αλβανία και Βόρεια Μακεδονία*. 15 Οκτώβριος 2019. <https://www.kathimerini.gr/1047209/article/epikairothta/kosmos/symvoylio-genikwn-yprothesewn-ee-mploko-stis-diapragmateyseis-me-alvania-kai-voreia-makedonia> (πρόσβαση Οκτώβριος 15, 2019).
- Ιωακειμίδης, Παναγιώτης Κ. «Το Μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής στην Ελλάδα.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια Συνολική Προσέγγιση, Τόμος Α΄*, του/της Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας, 91-136. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, 2003.

- Καραγιάννης, Μάνος. «Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στα μετακομμουνιστικά Βαλκάνια.» Στο *Από τα Βαλκάνια στη νοτιοανατολική Ευρώπη, Προκλήσεις και προοπτικές στον 21ο αιώνα*, του/της Ιωάννης Αρμακόλας και Θάνος Ντόκος. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2011.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας Ι. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.
- M.Griffiths. *Fifty Key Thinkers in International Relations*. Λονδίνο: Routledge, 1999.
- Μαζάουερ, Μαρκ. *Τα Βαλκάνια*. Αθήνα: Πατάκης, 2016.
- Μητρόπουλος, Δημήτρης. «Εξωτερική Πολιτική και Ελληνικά ΜΜΕ:Υποταγή, Χειραφέτηση και Απάθεια.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια Συνολική Προσέγγιση, Τόμος Α΄*, του/της Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας, 275-295. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 2003.
- NATO. *Statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following conversations with President Aleksandar Vučić of Serbia, and Mr.Ramush Haradinaj of Kosovo.* 6 Δεκέμβριος 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_161447.htm (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).
- Ναυτεμπορική. *Διεθνές Δικαστήριο: Νόμιμη η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου* . 22 Ιούλιος 2010. <https://www.naftemporiki.gr/story/282890/diethnes-dikastirio-nomimi-i-anakiruksi-tis-aneksartisias-tou-kosobou> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).
- Νταβούτογλου, Αχμέτ. *Το Στρατηγικό Βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: Ποιότητα, 2010.
- Ντόκος, Θάνος. «Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας, Η σύνδεση μεταξύ Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής.» Στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια σύγχρονη προσέγγιση, Τόμος Α΄* , του/της Παναγιώτης Τσάκωνας, 235-274. Αθήνα: Σιδέρης, 2003.

- Ντόκος, Θάνος. *Προκλήσεις Εσωτερικής Ασφάλειας: Η ανάγκη μεταρρύθμισης του μηχανισμού διαχείρισης εκτάκτων καταστάσεων*. Policy Paper, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, 2011.
- Συρίγος, Άγγελος. *SL Press*. 17 Μάρτιος 2019. <https://slpress.gr/ethnika/symfereitin-ellada-i-allagi-synoron-sta-valkania/> (πρόσβαση Οκτώβριος 15, 2019).
- Τσάκωνας, Παναγιώτης Ι., και Θάνος Ντόκος. *Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας, Οικοδομώντας το Ελληνικό Μοντέλο στον Εικοστό Πρώτο Αιώνα*. Αθήνα: Παπαζήση, 2005.
- Χηνοφώτης, Π. «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.» *Απόψη: Η Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας*. 15 Μαΐου 2016. <http://www.kathimerini.gr/859871/article/epikairothta/politikh/apoyh-h-strathgikh-ethnikhs-asfaleias> (πρόσβαση Μαρτίου 3, 2019).
- Χρησιτίδης, Γεώργιος Ε. *Η Σερβική Πολιτική στο Κόσοβο, Ιούνιος 1999 - 2016*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2017.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

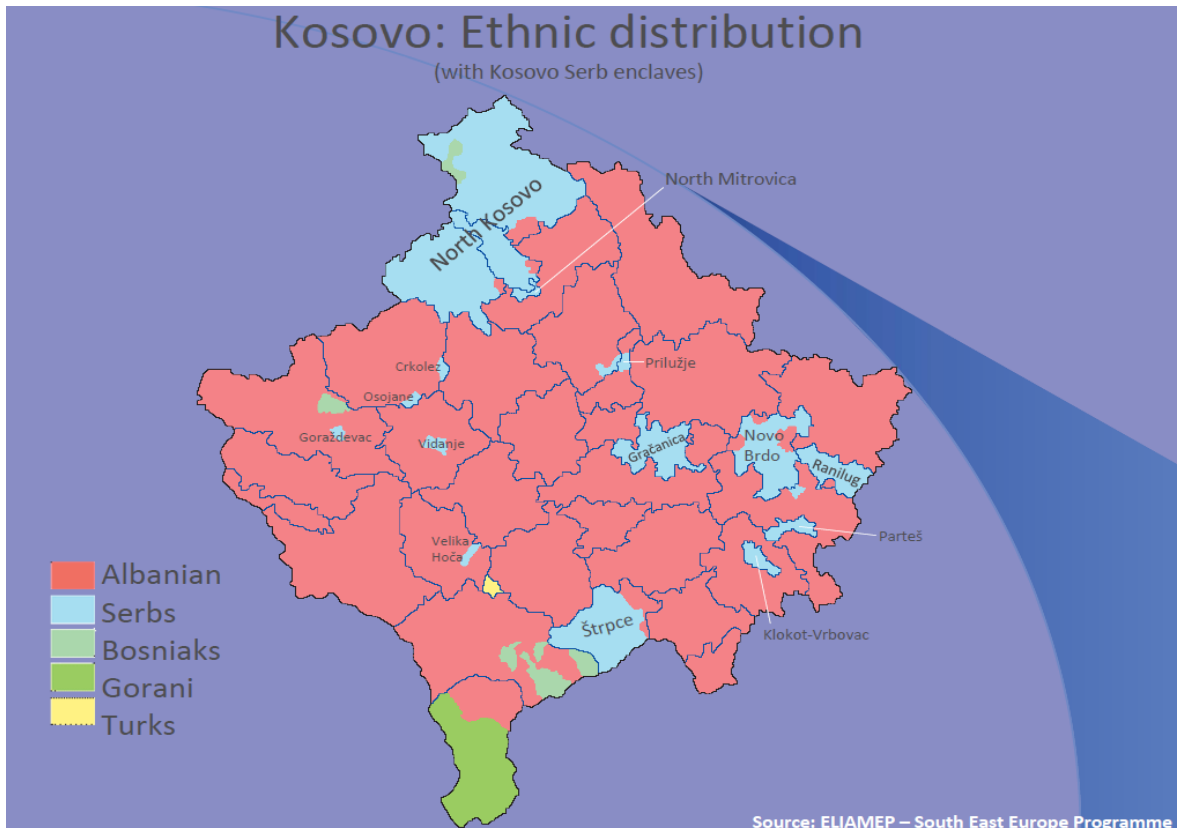
Country	Total 2012-2015	Returned	Killed	Women	Children	Still in Syria and Iraq
Albania	136	40 (a)	20	N/A	N/A	76 (b)
Bosnia-Herzegovina	260	43 men 6 women	44 men 2 women	56	N/A	77 men 48 women 46 children
Croatia	1	-	-	1	N/A	1
FYR Macedonia	135 (c)	80	20 (d)	N/A	N/A	35
Kosovo	314	110 men 1 child 6 women	57	38	27	75 men 38 women 27 children
Montenegro	Up to 30		5			

Πίνακας 1- Ξένοι Μαχητές από τα Βαλκάνια στη Συρία και το Ιράκ 2012-2015
(Πηγή: Atlantic Initiative, May 2016)

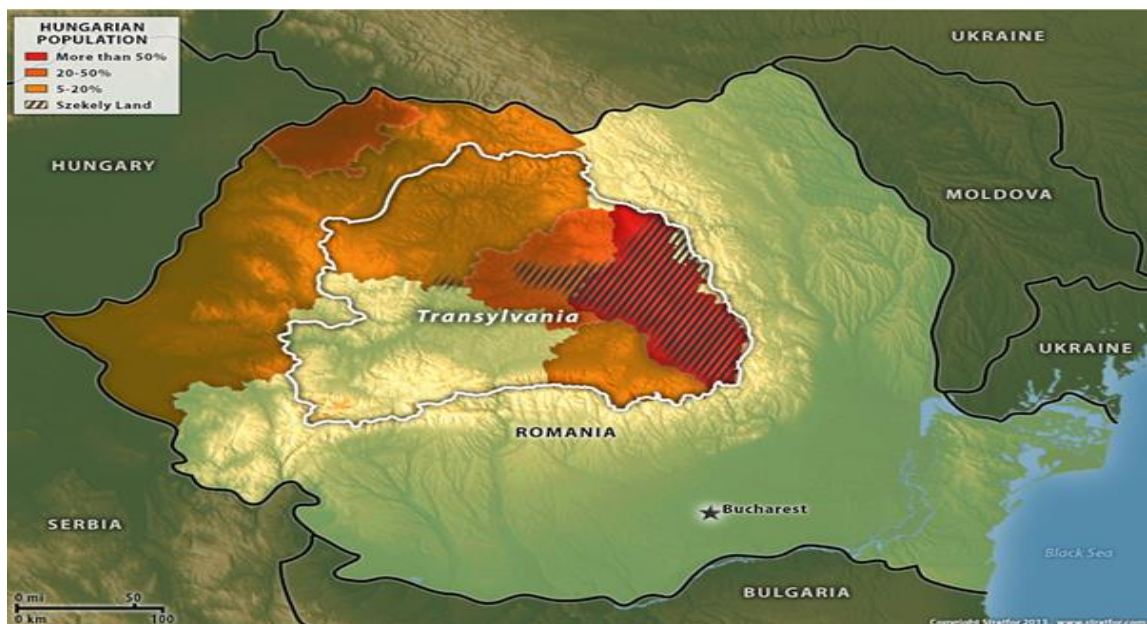

Πίνακας 2- Ποσοστό Αλβανών στα Βαλκάνια που Επιθυμούν το Σχηματισμό «Μεγάλης Αλβανίας»
(Πηγή: GALLUP BALKAN MONITOR 2010)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 1- Εθνοτική Κατανομή Κοσσυφοπεδίου
(Πηγή: ELIAMEP – South East Europe Programme)

Χάρτης 1- Ποσοστά Πληθυσμού με Ουγγρική Καταγωγή στη Ρουμανία
(Πηγή: STRATFOR,2013)